

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Å få hjelp til det uhjelpelige

- *Hvordan unge mennesker opplevde hjelpen etter seksuelle overgrep*

Kristin Johnsen

Masteroppgave i spesialpedagogikk

November 2017

Når livet er som en dans på lego

Et barn våkner av mareritt,
fra mørke hemmeligheter som ble gitt.
En ny dag står for tur,
hvor fortiden er med som mur.

Det gjør vondt å gå ut av senga,
å tråkke på lego når du danser på enga.
Hodet, hjertet og underlivet verker,
det er rart hva kroppen merker.

Tenk alle som burde forstått,
da barnet satt ensom forgrått.
Sviket fra fjerne og nære,
gjør angsten tung å bære.

En mor som ikke vil se,
hva stefar egentlig driver med.
Følelsen av skyld og skam,
gjør barnekroppen lam.

Behovet for hjelp er stort,
når det vonde ikke går bort.
Muren kan ikke rives alene,
det kan ingen mene.

Med støtte vil byrden lette,
og drømmene kan da fortsette.
Håpet om en lysere fremtid kommer igjen,
og dansen på lego vil svinne hen.

- Kristin Johnsen

Forord

Da var det min tur til å skrive forord, noe som betyr at drømmen og målet er nært. Målet som hele tiden har vært så tydelig, men følte så langt unna. Veien hit har vært som en lang reise, en lærerik, tung og opplysende reise. Lærerik for at jeg nå sitter med så enormt mye mer kunnskap om temaet seksuelle overgrep, og erfaringer rundt det å gjennomføre en studie og skrive masteroppgave. Tung som følge at det har gått inn på meg alle de mørke hemmelighetene som er der ute, og som følge av å ha for få timer i døgnet. Opplysende i form av å se hvor viktig hjelp er for utsatte, og i form av å få større selvinnnsikt av meg selv som menneske, mor og lærer. Dette er likevel en reise som jeg langt fra har tatt alene, og det er mange som burde takkes. De fleste vet hvem de er, men noen må også nevnes:

Mine sterke informanter. Unge mennesker som har vært gjennom noe så brutalt som de fleste av oss ikke kan forestille seg, og så fortelle om det for å kunne bidra til å hjelpe andre, står det enorm respekt av. Tusen takk for deres tid og dyrebare opplevelser, tanker og refleksjoner.

Min flotte veileder, Jon-Håkon Schultz, som alltid har vært positiv, og trodd på meg og prosjektet når jeg selv har vært usikker. Han som har gitt råd hele veien, og aldri vært lenger enn en mail eller telefonsamtale unna uansett hvor i verden han har vært eller hvilken tidssone han har befunnet seg i. Tusen takk for all hjelp og støtte.

Min enestående Kristian. Jeg hadde ikke klart dette uten min unike samboer, bestevenn, samtalepartner, motivator og korrekturleser. Han som alltid støtter mine drømmer, og som ikke minst bidrar for at jeg skal kunne oppnå de. Min takknemlighet kan ikke uttrykkes i ord, men to små ord må likevel sies; tusen takk.

Min fantastiske jentetrekløver. Mathilde. Martine. Wilhelmine. Tre vakre, smarte, omsorgsfulle og artige jenter, som oser av kjærlighet. Tusen takk for at dere har gitt meg en herlig avkobling med lek, latter, lekser, samtaler, aktiviteter og ikke minst kjærlighet. Å få være mammaen deres er min største drøm og min største stolthet.

Senja, november 2017

Kristin Johnsen

Sammendrag

Masteroppgaven fokuserer på hvordan man kan avdekke seksuelle overgrep, og hvordan unge mennesker utsatt for seksuelle overgrep opplevde hjelpen de fikk i etterkant. Studien tar for seg ulike hjelpepersoner; familie, venner, skole og ulike instanser. Hovedformålet med studien er å rette fokus mot bedre hjelp i etterkant av seksuelle overgrep. Teorigrunnlaget er fra tidligere forskning om seksuelle overgrep, samt forskning rundt traumatisk stress og traumer, resiliens og posttraumatisk vekst. Oppgaven omhandler definisjon, forekomst av seksuelle overgrep i Norge og verden, og er med på å belyse omfanget av det som av WHO forklares som et globalt folkehelseproblem. Oppgaven handler også om avdekking, reaksjoner, ettervirkninger og konsekvenser, samt hvordan ulike hjelpepersoner kan hjelpe, støtte og behandle utsatte. Problemstillingen «*Hvordan opplevde unge mennesker som har blitt utsatt for seksuelle overgrep hjelpen de fikk i etterkant*» ble besvart ved bruk av kvalitativ forskningsmetode. Det ble gjennomført semi-strukturerte intervju på fem unge kvinner i alderen 18-26 år, som alle hadde vært utsatt for seksuelle overgrep. Analyseprosessen har blitt inspirert av kodeapparatet i «Grounded Theory» med fokus på *åpen, aksial og selektiv koding*.

Funnene i denne studien indikerer at sosial støtte fra familie, venner og kjærester har vært viktig for hvordan informantene har det i etterkant, samt om de vil oppsøke hjelp og fortsette å motta hjelp. Funnene indikerer at ungdommer forteller om overgrepene de har blitt utsatt for til jevnaldrende, og de kan derfor være sentrale i avdekkingen. Dette understreker viktigheten med kunnskap om og fokus på seksuelle overgrep til barn og unge. Funnene viser også at skolen gir få muligheter til å fortelle om seksuelle overgrep. En kan dermed argumentere for at man må ha fokus på at de skal kunne fortelle, samt at lærerne må skape tillit og vise empati til elevene. Studien viser at hjelp fra andre utsatte gir en dypere forståelse og revurdering av livsverdier. En kan argumentere for at informantene får nye redskaper til å tolke sin egen livssituasjon og skape mening for fremtiden ved å hjelpe andre utsatte. Funnene fra ulike instanser understreker viktigheten ved tilgjengeligheten av tilbudet, da det gjorde det lettere for informantene å oppsøke hjelpen. Flere av funnene i denne studien indikerer at informantene opplevde en tilleggsbelastning som følge av hjelpen de hadde fått. Dette viste seg ved svik i hjelpen fra søstrene, manglende tilrettelegging ved skolen, utilgjengelig hjelp fra helsesøsteren og svik fra psykologene. Dette indikerer at summen av tilleggsbelastningen har ført til økt sårbarhet hos de utsatte. Funnene i denne studien indikerer at det er mangel på automatikk i hjelpetilbudet. Dette er en nødvendighet å ha fokus på, da informantene ikke har kunnskaper om hva de har behov for, krav på eller hvor de kan oppsøke hjelp.

Innholdsfortegnelse

Når livet er som en dans på lego	I
Forord.....	II
Sammendrag.....	III
Tabelliste	VI
Figurliste.....	VII
1 Innledning.....	1
1.1 Valg av tema og problemstilling	1
1.2 Begrepsavklaringer.....	2
1.3 Avgrensning og struktur	5
2 Teoretiske perspektiver	6
2.1 Forekomst av seksuelle overgrep	7
2.2 Avdekking av seksuelle overgrep.....	8
2.3 Reaksjoner, ettervirkninger og konsekvenser etter seksuelle overgrep.....	10
2.4 Hjelp, støtte og behandling.....	14
2.5 Resiliens og posttraumatisk vekst	19
3 Metode og fremgangsmåte	20
3.1 Kvalitativ metode	20
3.2 Oppgavens empiri.....	21
3.2.1 Rekruttering.....	22
3.2.2 Utvalget	24
3.2.3 Intervjuguide	26
3.2.4 Prøveintervjuene.....	27
3.2.5 Intervjuene.....	28
3.3 Bearbeiding av datamateriale	30
3.3.1 Transkribering	31
3.3.2 Kategorisering og koding	32
3.4 Kvalitetsvurderinger	35
3.4.1 Validitet	35
3.4.2 Relabilitet	36
3.5 Ethiske hensyn.....	37
4 Presentasjon av empiri.....	40
4.1 Avdekkingen av overgrepene	41
4.2 Hva inneholdt hjelpen og hvordan opplevdes den?.....	42
4.2.1 Familie.....	42
4.2.2 Venner og kjærester.....	46

4.2.3 Skole.....	50
4.2.4 Instanser.....	54
5 Diskusjon.....	63
5.1 (For) sen avdekking.....	63
5.2 Plaster på et (u)renset sår.....	66
5.3 (Manglende) hjelp og tilrettelegging ved skolen.....	71
5.4 (U)tilgjengelig hjelp fra (u)like instanser	74
5.5 Oppsummerende refleksjon og konklusjon	76
6 Avslutning	81
Litteraturliste	84
Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD	92
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	96
Vedlegg 3: Intervjuguide.....	98

Tabelliste

Tabell 1: Sentral og generell informasjon om informantene.....	24
Tabell 2: Viser eksempler på kategoriseringen og kodingen.....	34

Figurliste

Figur 1: Viser oversikt over ulike hjelpepersoner og instanser	40
Figur 2: Viser oversikt over hjelpen fra familie.	42
Figur 3: Viser oversikt av hjelpen fra venner og kjærester.	46
Figur 4: Viser oversikt av hjelpen fra skole.	50
Figur 5: Viser oversikt av hjelpen fra ulike instanser.....	55

1 Innledning

Verdens helseorganisasjon [WHO] forklarer seksuelle overgrep som et globalt folkehelseproblem, og begrunner det med at det er svært utbredt og kan gi alvorlige konsekvenser for de utsatte (WHO, 2016). Hjemdal og Holt (2014) skriver i rapporten «Vold og voldtekt i Norge» at det er et like stort samfunnsproblem i Norge. De skriver videre at de som utsettes kan få en vesentlig forringelse av helse og livskvalitet. De fremmer at det er en viktig samfunnsoppgave å bekjempe seksuelle overgrep, og anser det som viktig å ha god kunnskap om hvem som rammes, konsekvenser og forekomst for å få til dette. Det understrekes også at det er foretatt få undersøkelser knyttet til forekomst og konsekvenser av seksuelle overgrep i Norge.

Seksuelle overgrep er et vidt tema, og det er mange områder som er verdt å ha fokus på. Noe av fokuset i denne oppgaven vil være vinklet mot hvordan man kan avdekke seksuelle overgrep, mens hovedfokuset vil være på hjelpen som kom i etterkant. Oppgaven vil være rettet mot barn og unge voksne som har opplevd seksuelle overgrep. Barn og unge møter mange på sin vei, og de aller fleste kan bidra for å avdekke seksuelle overgrep, men også hjelpe i etterkant. Det overordnede formålet med studien vil være å rette søkelyset mot å få bedre hjelp til de som har opplevd seksuelle overgrep.

1.1 Valg av tema og problemstilling

Å stå foran en klasse på 30 elever innebærer svært mye, men kanskje først og fremst et ansvar. Et ansvar for at hver enkelt skal ha det trygt, bli sett og lære alt fra algebra til sosial kompetanse. Et ansvar som innebærer at du som lærer, voksen og tillitsperson skal se, oppdage og følge opp alle disse elevene på den måten hver enkelt har behov for og krav på. Du står foran en klasse med 30 elever, du tror du kjenner dem og har kontroll, du håper du strekker til. Du vet hva statistikken tilsier, og så ser du på din egen klasse. 30 elever, hvor du vet at tre har dysleksi, to har blitt mobbet, fire har opplevd vold i hjemmet, én opplever fortsatt tidvis vold i hjemmet (Dysleksinorge, 2016; Utdanningsdirektoratet, 2017; Stefansen & Løvgren, 2016). Og så stopper det. Du kjenner at hjertet slår, pulsen stiger. Hva med de siste tre som ifølge statistikken har opplevd seksuelle overgrep (Thoresen & Myhre, 2014)? Et slag i magen, og du blir kvalm. Skal man være så naiv å tro at de ikke er i akkurat din klasse? Skal man lukke øynene å håpe at statistikken kun gjelder i de andre klassene på skolen? Satse

på at statistikken er regnet ut fra et gjennomsnitt, og at din klasse er med på dra statistikken ned og at det derfor ikke er noen i din klasse som opplever seksuelle overgrep?

Dette er realistiske problemstillinger og scenarier man som lærer forestiller seg. Likevel gjør en hektisk skolehverdag hvor både lærere og elever til stadighet kjenner på det faglige presset fra mediene, ulike nasjonale og internasjonale tester, ledelsen ved skolen og ikke minst seg selv, at det kan være vanskelig å få tiden til å strekke til for å ha fokus på andre viktige temaer. Det faglige fokuset kan mange ganger føles altoppslukende, og det innebærer at man må gjøre nødvendige prioriteringer. Primære behov må være dekket for at elevene skal kunne fokusere på det faglige, noe de ikke er dersom elevene for eksempel ikke føler seg trygg på skolen. Det er mange elever som sitter med svært vanskelige opplevelser som lærerne aldri får vite om, og derfor aldri kan hjelpe. Å være trygg i lærerrollen innebærer at man må ha kunnskap om vanskelige temaer. Ønsket er å sitte med kunnskap, erfaringer og egenskaper som gjør at jeg kan bidra til å avdekke seksuelle overgrep, og ikke minst vite hvordan en kan hjelpe. Med dette som utgangspunkt startet søken etter en problemstilling, informasjon og kunnskap, og ikke minst søken etter informanter.

Med problemstillingen «*Hvordan opplevde unge mennesker som har blitt utsatt for seksuelle overgrep hjelpen de fikk i etterkant?*» ønsker jeg å få vite hvem som hjalp mine potensielle elever. Var det foreldre, søsken, venner, kjæreste, en lærer, helsesøster, en fremmed, en hjelpeinstans, eller i verste fall; ingen? På hvilken måte hjalp de dem? Hva var nyttig og unyttig? Fikk de noe tilrettelagt på skolen? For å få svar på problemstillingen har jeg laget tre forskningsspørsmål:

- Hvordan ble de seksuelle overgrepene de unge menneskene ble utsatt for avdekket?
- Hvordan følte de utsatte at de ble ivaretatt i etterkant av avdekkingen?
- Hva opplevde de utsatte at de fikk ut av hjelpen de fikk?

1.2 Begrepsavklaringer

Definisjon av seksuelle overgrep

For å kunne vite hva fenomenet seksuelle overgrep innebærer, trenger man en definisjon. Det finnes forskjellige både uttrykk og definisjoner av seksuelle overgrep. Noen rommer «mer» enn andre, mens en del går over i hverandre. Derfor er det viktig å presisere hva som

«kvalifiserer» til å bli kalt et seksuelt overgrep. WHO har en definisjon på seksuelle overgrep lyder som følger:

Any sexual act, attempt to obtain a sexual act, unwanted sexual comments or advances, or acts to traffic or otherwise directed against a person's sexuality using coercion, by any person regardless of their relationship to the victim, in any setting, including but not limited to home and work (WHO, 2002, s. 149).

Svakheten ved deres definisjon er at de bruker ordet «tvang». Offeret kan være ute av stand til å samtykke eller motsi ved at offeret for eksempel er påvirket av alkohol, sover eller er psykisk utviklingshemmet (mentally incapacitated). Et menneske som er under 16 år vil ifølge Norges lover, straffeloven § 195 og § 196 ikke regnes som samtykkekompetente (straffeloven, 1927). I dette begrepet ligger det også en forståelse for at det ligger en maktskjevhet mellom et barn og ungdom eller voksen, som vil innebære utnyttning. Dette til tross for at barnet i noen tilfeller kan oppleve forholdet som frivillig (Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016). Styrken til definisjonen er blant annet at den tydeliggjør at det er seksuelle overgrep uansett hvor eller på hvilken måte det har blitt eller forsøkt gjort. Jeg vil i masteroppgaven benytte meg av WHO sin definisjon av seksuelle overgrep, da det er en kjent og verdensomspennende måte å definere seksuelle overgrep på.

Begrepsbruk i problemstillingen

I problemstillingen er det flere begreper som er vide og kan gi ulike meninger i forskjellige kontekster, derfor ønsker jeg å trekke frem definisjonene og forklaringene av begrepene opplevelser og hjelp. Opplevelse beskrives i bokmålsordboken av Hjulstad og Sødal (2001) som: «være med på; føle, oppfatte» (s. 286). Verbet «å hjelpe» er i ordboka definert som: «yte hjelp, nytte, gagne, støtte» (Hjulstad & Sødal, 2001, s.176). I et engelsk oppslagsverk er «help» definert som: «make it easier or possible for (someone) to do something by offering them one's services or resources» (Help, 2017, avsnitt 1). Som man kan se er hjelp og hjelpe vide begreper, og er ord som vil bli benyttet mye gjennom denne oppgaven. Betydningen vil i disse sammenhengene har fokus på å gi noe til andre, i form av ord eller handling.

Sosial støtte

Sosial støtte er et sentralt begrep i oppgaven, og jeg ønsker derfor å definere det for å frem viktigheten av ordet:

Social Support is the feeling or experience of having others who love and care for you, who you can turn to for help in times of need. Support may come in the form of financial or material assistance or simply a friend who listens or gives advice (Social support, 2017, avnitt 1).

Jensen og Ormhaug (2016) skriver at både praktisk og emosjonell støtte kan være en del av sosial støtte, men at begrepet også kan innbefatte følelsen av tilhørighet. Thoresen, Jensen, Wentzel-Larsen og Dyb (2014) skriver at hindringer knyttet til sosial støtte kan føre med seg en ny forståelse for sammenhengen mellom sosial støtte og mental helse.

Lovparagrafene

I Norge dømmes gjerningspersonene som har blitt funnet skyldig i å ha utført seksuelle overgrep med bøter eller fengselsstraff. Straffeutmålingene varierer ut i fra blant annet hva det seksuelle overgrepet innebar, om det var brukt fysisk eller psykisk makt, samt alder på den utsatte. Jeg velger å ta med noen eksempler på hva strafferammene kan innebære, for å få tydelig frem hvor alvorlig en slik forbrytelse er. Straffeloven kapittel 19 seksualforbrytelser § 192 sier følgende:

Den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller
  - b) har seksuelle omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen eller
  - c) ved vold eller ved truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv
- straffes for voldtekt med fengsel inntil 10 år. Ved vurderingen av om det er utøvd vold eller truende atferd eller om fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen, skal det legges vekt på om fornærmede var under 14 år (straffeloven, 1927, kapittel 19).

Videre står det i straffeloven § 192 at fengsel inntil 21 år kan i dømmes dersom voldtekten blant annet er begått av flere i felleskap, hvis den er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte eller den skyldige tidligere er straffet etter denne bestemmelsen (straffeloven, 1927). § 201 viser en midlere straff hvor noen kan bli dømt for ved ord eller handling har utvist seksuelt krenkende atferd på offentlig sted, i nærvær ved noen som ikke kan eller har samtykket til det eller barn under 16 år. Dette gjelder også hvis det har foregått gjennom bruk av telefon eller internett, noe som kan gi bøter eller fengsel inntil 1 år (straffeloven, 2007).

1.3 Avgrensning og struktur

Det er mange aspekter man blir gjort oppmerksom på når man skriver om seksuelle overgrep, og en kan her argumentere for viktigheten av fokus på forebygging av seksuelle overgrep. Myhre, Thoresen og Hjemdal (2015) skriver at alderstilpasset kunnskap bør bli gitt regelmessig gjennom hele skoleløpet fra første klasse til uteksamineringen ved videregående skole. De foreslår «avskamning» som en langsiktig helsefremmende strategi, som har fokus på å fjerne tabuer, skyld, hemmelighold og stigmatisering. Mitt fokus er på hjelpen de utsatte har fått i etterkant av å ha opplevd seksuelle overgrep. Jeg anser likevel kunnskap som fremkommer i denne oppgaven som en relevant del av forebyggingen. Videre vektlegger oppgaven ikke hvem som generelt forgriper seg på andre mennesker, da det ikke samsvarer med problemstillingen. Det er likevel presentert eksempler på straffeutmålinger seksualforbrytere kan dømmes etter, og hvilken tilknytning gjerningspersonene hadde til informantene i denne studien i empirien, hvilket er tatt videre med i diskusjonskapitlet.

Oppgavens oppbygging er utformet med en rekke underoverskrifter til kapitlene, for å gjøre strukturen oversiktlig. Underveis i oppgaven er det laget skjemaer og figurer for å gjøre både strukturen og innholdet i oppgaven oversiktlig. Innledningsvis i oppgaven starter det med et generelt fokus på temaet seksuelle overgrep, før jeg går dypere inn på begrunnelser av valg av temaet, problemstillingen og forskningsspørsmålene. Det ble så redegjort for ulike begreper og definisjoner, samt gitt eksempler på lovparagrafer gjerningspersoner kan bli dømt etter. I oppgavens andre kapittel vil det bli presentert tall som viser omfang av seksuelle overgrep i verden og Norge. Det går videre inn på hva avdekking er og hvordan man kan avdekke seksuelle overgrep. Mange som har vært utsatt for seksuelle overgrep kan oppleve reaksjoner og ettervirkning som kan gi konsekvenser etter seksuelle overgrep. Dette er viktige aspekter både for å kunne avdekke og hjelpe i etterkant av seksuelle overgrep, og vil derfor bli gått inn på. Videre vil det bli redegjort for hvordan ulike hjelpepersoner kan hjelpe, støtte og behandle etter at noen har vært utsatt for seksuelle overgrep. Avslutningsvis i kapitlet vil det bli gjort rede for resiliens og posttraumatisk vekst. På slutten av alle delkapitlene i kapittel to vil det bli gitt en oppsummering av det som har kommet frem. Kapittel tre omhandler metode og fremgangsmåte, hvor prosessen med rekrutteringen, intervjuguide, prøveintervjuene og intervjuene vil bli detaljert beskrevet. Ulike faktorer som må tas høyde for med tanke på utvalget er tatt med, før utvalget i denne studien blir presentert. Her har jeg også laget et skjema som viser sentral og generell informasjon om informantene. Videre i kapitlet vil jeg gå

nøye innpå hvordan jeg har forsøkt å sikre validitet og relabilitet. Kapitlet vil avslutte ved å forklare hvilke etiske hensyn jeg har tatt høyde for, hvor jeg blant annet har fokusert på Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste [NSD], forskning av barn og unge og anonymisering av informantene i studien.

I kapittel fire presenteres empirien etter de kvalitative intervjuene. Problemstillingen og forskningsspørsmålene har vært i fokus under utvelgelsen og sammenfatningen av empirien, og følgelig vil en del av det som fremkom i intervjuene ikke bli presentert. Kapitlet er delt inn i ulike kategorier etter hvem de ulike informantene har mottatt hjelp fra; familie (se figur 2), venner og kjærester (se figur 3) og skole (se figur 4). Empirien om de ulike instansene vil også bli presentert, som vil bestå av: politi, voldtektsmottak, advokat, fastlege, psykolog, Støttesenter mot Incest og seksuelle overgrep [SMISO], akutt-team, barnevernstjenesten (se figur 5). Innholdet vil bestå av sammenfatninger av det informantene har uttrykt og direkte sitater fra intervjuene. Jeg har lagt inn figurer som ble brukt i forbindelse med kodingen, for å skape en oversikt over hvem som hjalp, og hva som fremkom av hjelpen og hjelpepersonene. I kapittel fem har jeg trukket frem ulike momenter etter kodingen av kapittel fire, som diskuteres ved hjelp av utsagn fra empirien og i sammenheng med andre studier. På slutten av kapittel fem vil trekke frem denne studiens funn, hvor jeg vil reflektere og konkludere. Underoverskriftene her vil være tvetydige, og er ment som følge av det noen av informantene i denne studien opplevde som positivt, opplevde andre informanter negativt. I masteroppgavens kapittel seks vil det være en avslutning hvor jeg konkluderer med noen svakheter i denne studien, før jeg sier noe om hva prosessen med oppgaven har gitt meg.

2 Teoretiske perspektiver

I følgende kapittel vil det trekkes frem teori og forskning med relevans til oppgaven og problemstillingen. For å få et innblikk i det alvorlige omfanget av seksuelle overgrep vil jeg trekke frem forekomstforskning som er foretatt i Norge og verden. Det bli gitt eksempler på avdekking av seksuelle overgrep og tegn man kan se etter. Videre går det inn på hvilke reaksjoner, ettervirkninger og konsekvenser seksuelle overgrep kan gi, som er viktig å vite noe om for å kunne hjelpe. Etterfulgt av hvordan man kan hjelpe, gi støtte og oppsøke behandling. Avslutningsvis i kapitlet vil det bli redegjort for resiliens og posttraumatisk vekst.

2.1 Forekomst av seksuelle overgrep

Søftestad og Andersen (2014) skriver at det er flere faktorer som gjør det vanskelig å finne ut omfanget av seksuelle overgrep. Tallene varierer mellom de ulike studiene som er blitt gjennomført på området. Dette kan komme av at de studerer ulike utvalg, for eksempel kan alder og kjønn virke inn på resultatene. Spørsmålsformuleringene de benytter seg av er forskjellige, og man vil derfor ikke få de samme svarene og tallene i de ulike studiene. Hvilken definisjon de forskjellige studiene benytter seg av spiller også inn; noen velger kun å fokusere på de groveste formene for seksuelle overgrep, mens andre også inkluderer for eksempel blotting (Søftestad & Andersen, 2014). Man vil da mest sannsynlig se at de som benytter seg av en mer snever definisjon, får lavere tall. Til tross for disse variasjonene i utvalg, spørsmålsformulering og definisjonsbruk, vil man se at tallene for seksuelle overgrep er høye.

WHO fremholder vanskeligheten ved å undersøke hvor mange som blir utsatt for seksuelle overgrep, da det blant annet vil variere hvilken definisjon man benytter og dekningskvaliteten på studier hvor utsatte, foreldre eller omsorgspersoner rapporterer om de seksuelle overgrepene selv. Det vil også være variasjoner innenfor de ulike landene. Likevel viser internasjonale studier fra hele verden at 20 % av kvinner og 5-10% av menn rapporterer om seksuelle overgrep som barn (WHO, 2016).

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress [NKVTS] har gjennomført flere undersøkelser rettet mot seksuelle overgrep. I 2014 publiserte de en rapport om vold og voldtekt hvor de hadde gjennomført telefonundersøkelser på mennesker mellom 18 og 75 år. Utvalget bestod av 4527 mennesker, hvorav 2435 var kvinner og 2092 var menn. Av utvalget ser man at det kan avvike litt fra befolkningen, da det består av færre menn, for få deltakere av de eldste og yngste, og enkelte fylker og regioner var underrepresentert. Man så også at gjennomsnittet for høyere utdanning var vesentlig høyere blant utvalget enn for resten av befolkningen (Hjemdal & Wentzel-Larsen, 2014). Det fremkom av rapporten at 21,2% av kvinnene og 7,8% av mennene hadde opplevd seksuelle overgrep eller krenkelse før fylte 18 år. 10,2% av kvinnene og 3,5% av mennene rapporterte om seksuell kontakt før fylte 13 år, med en person som var minst fem år eldre. Seksuell kontakt er her oppgitt som forsøk eller gjennomført inntrengning, oralsex eller analsex. Over halvparten av disse opplevde seksuell kontakt ved fire eller flere gjentakelser. Likevel så man at ungdommene i alderen 13-15 år

med 36,3% og 16-17 år med 34,1% var de som hadde høyest risiko for å bli utsatt for voldtekt (Thoresen & Myhre, 2014).

Oppsummerende ser en blant annet at spørsmålsformuleringene og definisjonen som blir brukt i undersøkelsene virker inn på tallene for forekomst av seksuelle overgrep. Studier fra WHO viser at 20% av kvinner og 5-10% menn i verden har vært utsatt for seksuelle overgrep. Undersøkelsen fra NKVTS viser at 21,2% av kvinner og 7,8% av menn i Norge har vært utsatt for seksuelle overgrep før fylte 18 år. Rapporten viser også at det er størst sannsynlighet for å bli voldtatt i alderen 13-17 år. Studiene fra både WHO og NKVTS tatt i betraktning ser man at tallene er svært høye, i tillegg til at man må ta med at også mørketallene bidrar til at det samlede tallet er enda høyere. Svært mange barn og unge blir utsatt for seksuelle overgrep i Norge, Europa og hele verden. Det er som WHO beskriver et folkehelseproblem, som kan gi alvorlige konsekvenser for den utsatte og påvirke de livet ut. Det er derfor svært viktig å få fokus på temaet, og få kunnskap om både hvordan man kan avdekke, hjelpe og forebygge dette folkehelseproblemet.

2.2 Avdekking av seksuelle overgrep

Begrepet avdekking brukes på forskjellige måter både i dagligtalen og i litteratur knyttet til seksuelle overgrep. Søftestad (2008) skriver at det veksles mellom bruken av begrepet. Det kan være når den utsatte forteller om overgrepet til noen, for eksempel; mor, lærer, politiavhør eller i terapi. Eller en arbeidsmetode for politiet, terapeuter eller barnevernspedagoger, for eksempel; dommeravhør av barn når det er mistanke om overgrep. Det kan også være når den utsatte eller andre melder overgrepet til myndighetene, for eksempel; helsesøster melder til barnevernet.

For at pedagoger, helsepersonell eller hvem som helst skal kunne avdekke seksuelle overgrep er det viktig med kunnskap. Kunnskap og eksempler på hva man skal se etter og være observant på. Sorensen og Snow (1991) har gjennomført forskning som viser til to hovedmåter seksuelle overgrep blir avdekket på. Den ene hvor de seksuelle overgrepene blir avdekket ved en tilfeldighet, og hele 74% gikk under denne kategorien. Den nevnte studien viser hvor viktig det er at de som er rundt barn og unge har kunnskap om hva de skal se etter. 42% av de seksuelle overgrepene i studien ble avslørt ved at voksne reagerte på seksualisert adferd, upassende språk eller annen type upassende språk. I tillegg hadde det i 28% av

tilfellene blitt avdekket som følge av at voksne har reagert på at barn har oppholdt seg med tidligere mistenkte eller dømte seksualforbrytere.

I samme studie fremkommer det at 2% av avdekkingen skjer ved at det er fysiske skader. Det kan være vanskelig å oppdage fysiske skader som har oppstått i forbindelse med seksuelle overgrep, og i en del tilfeller vil det ikke være noen skader heller. Gunnvor Andersen (2014) skriver likevel at man kan forsøke å se etter blåmerker på hofter, lår og rundt ørene. Man kan være observant på tannråte, og om barnet eventuelt vegrer seg mot tannpuss. Medisinske undersøkelser som kan bli gjort i forbindelse med mistanke om seksuelle overgrep er å sjekke om barnet har kjønns sykdommer eller graviditet hos svært unge jenter. Man kan se etter rifter rundt anusåpningen, vaginal utflod, eller oppsvulmet og rød skjedeåpning hos jenter. Gunnvor Andersen (2014) skriver at det ikke er påkrevd med medisinske undersøkelser ved mistanke om seksuelle overgrep hos barn, men at man må vurdere nytten i de ulike sakene. I loven om barneverntjenester, særlige tiltak, § 4-3. står det: «Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet» (Barnevernloven, 2009, kapittel 4). Videre står det: «Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet» (Barnevernloven, 2009, kapittel 4). Gunnvor Andersen (2014) skriver likevel at de bør etterstrebe å få samtykke fra foresatte, med tanke på barnets beste og videre samarbeid. Adams (2008) skriver at det ikke alltid vil være fysiske funn, men i de tilfellene hvor det er synlige skader og det er mulig å gjøre sporsikring, bør dette dokumenteres. Dokumentasjon vil være et sterkt bevis i en eventuell rettssak.

Andre faktorer en må være klar over i prosessen med avdekking er at barn og unge mennesker er under stadig utvikling, og man vil naturligvis over tid se en atferdsendring på ulike måter og nivåer. Øverlien (2015) skriver at dersom denne atferdsendringen kommer plutselig, bør man være ekstra på vakt. Eksempelvis kan barnet gå fra å være utadvendte og harmoniske, til å bli innadvendte og deprimerte. De kan glemme ting, ikke gjøre lekser, ha fravær fra skolen eller ikke delta på fritidsaktiviteter. Søftestad (2008) skriver at man også kan se at de klenger på voksne, får raserianfall eller holder på med selvskading.

Man kan se at det er mange ulike momenter man skal være oppmerksomme på, samtidig som man også må huske på at det ikke trenger å være noe som helst galt. På samme måte som voksne mennesker er forskjellige, så er barn og ungdommer forskjellige. De kan skade seg,

uten at det ligger noe mer bak. De kan være stille eller utagere, uten at det ligger noe mer bak. Det er likevel viktig at man tør å ha øynene åpne og være beredt på at det kan ligge noe mer bak. Man må tørre å stille ubehagelige spørsmål og få ubehagelige svar. Jensen, Gulbrandsen, Mossige, Reichelt og Tjersland (2005) skriver i sin artikkel at formidlings-prosessen blir lettere for barn hvis de oppfatter muligheten til å snakke og innser at det er en hensikt å fortelle. Barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep trenger en støttende struktur eller stilas for å kunne avsløre sine opplevelser. For barn i familier hvor det er få samtalerutiner, vil det være vanskelig å starte en samtale om vanskelige temaer om noe hemmelig, forvirrende eller opprørende. Ovenfor deres forsørgere er de ekstra sensitive, og kan frykte konsekvenser både fra familien og lovbyteren.

Oppsummerende kan en se at det er en rekke måter å avdekke seksuelle overgrep, og at studier viser at mange tilfeller blir avdekket ved en tilfeldighet. For å avdekke kan man se etter seksualisert adferd, upassende språk eller fysiske skader. Flere overgrep har blitt avdekket ved at det har blitt oppdaget at den utsatte har oppholdt seg med tidligere mistenkte eller dømte seksualforbrytere. En kan også se etter plutselige atferdsendringer, som kan vise seg som raserianfall, selvskading eller klenging på voksne. Det kan også vise seg ved at eleven ikke gjør leksene, har skolefravær eller fravær fra fritidsaktiviteter. Det kommer tydelig frem at det er en rekke faresignaler og mønstre man kan se etter ved mistanke om seksuelle overgrep. For å kunne avdekke er det da viktig at den utsatte oppfatter en mulighet til å snakke og en hensikt i å fortelle. Man ser dermed at det er viktig å legge til rette for samtalerutiner, trygghet og tillit for å bidra til å kunne avdekke potensielle seksuelle overgrep.

2.3 Reaksjoner, ettervirkninger og konsekvenser etter seksuelle overgrep

De fleste vil før eller senere oppleve en traumatisk hendelse. Trickey, Siddaway, Meiser-Stedman, Serpell og Field (2012) skriver at traumatiske opplevelser kan være alt i fra mobbing, dødsfall, katastrofer og ulykker til vold og seksuelle overgrep. Å vokse opp med seksuelle overgrep kan være en stor påkjenning, og kan gi konsekvenser både underveis og på sikt. van der Kolk (2005) beskriver en voldtekt som har funnet sted én gang som et enkelt traume, mens seksuelle overgrep over tid vil bli sett på som komplekse traumer. I det amerikanske diagnosesystemet Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders [DSM] skrives det at barn og voksne som opplever et enkelt eller komplekst traume kan for eksempel dømme seg selv som feig, bli sosialt tilbaketrukket, ha lave forventninger for fremtiden, samt at

aggressiv adferd kan opptre (American Psychiatric Association [APA], 2013). Disse reaksjonene vil variere i grad og lengde etter hvordan barnet mestrer situasjonen, hva det er blitt utsatt for og hvordan omgivelsene støtter/ikke støtter barnet. Alisic et al., (2014) skriver at oppsummering av forskningen viser at konsekvensene kan bli større hvis de pågår over tid eller kommer fra nære omsorgspersoner.

Reaksjonene kan utarte seg som kroppslige plager; søvnvansker, hodepine eller magesmerter. Noen får atferdsendringer som kan innebære frustrasjon og sinne, eller bli innesluttet (Trickey et al., 2012). Putnam (2003) beskriver depresjon og angstlidelser som to hovedkategorier under emosjonelle problemer man kan få som følge av barndomstraumer. Dette kan vise seg som uro, engstelse, fobier, sosial tilbaketrekning, mangel på energi, oppmerksomhetsproblemer, konsentrasjonsvansker, lav selvtillit, søvnvansker og selvmordstanker. Kendall-Tackett (2003) skriver at følelser man kan få rundt skam, stigma og hjelpeløshet kan føre til rusmisbruk, spiseforstyrrelser, selvskading og risikofylt seksuell aktivitet. Øverlien (2015) skriver at ungdommer som har vært utsatt for seksuelle overgrep kan være motsetninger i klasseromssituasjoner. De kan være urolige, grenseløse, eller helt tilbaketrukket, oppvise selvskadingsatferd på den ene siden, mens de på den andre siden kan være stille, disiplinerte og gjøre det lærerne forventer av dem.

Barn er i en utviklingsfase, og vil dermed være ekstra sårbare for seksuelle overgrep. I fasen barn og ungdom går gjennom utvikles og modnes deres fysiologi og nervesystem, dermed kan forutsetningene for en normal utvikling svekkes. (Se eksempelvis Schore, 2009). Holt og Hafstad (2016) skriver at barn som har opplevd seksuelle overgrep kan ha problemer med å regulere følelser, atferd eller oppmerksomhet. Traumatiseringen kan komme til uttrykk på ulike måter etter hvor i utviklingen barnet er.

De fleste barn har en utforskertrang til både omgivelsene og menneskene rundt barnet. Barn som har opplevd traumatiske hendelser i nære relasjoner kan ha vansker med å utfolde seg og utforske verden rundt seg. Barnet kan i slike situasjoner bli passive, og på sikt kan det skape separasjonsangst (Punamäki, 2002). Dette kan gi konsekvenser når barnet skal forsøke å skape trygghet, tilhørighet og få verdsettelse i samhandling med nye mennesker. Barnet kan da enten reagere med mistillit, eller med manglende kritisk evne (Holt & Hafstad, 2016). Denne måten å møte verden på kan skape problemer når for eksempel nye vennskap skal skapes. Sosial kompetanse er sentralt når vennskap knyttes, men også for at det skal

oppretholdes. Viktige egenskaper innen sosial kompetanse er at barna lærer seg å kunne vise empati, kunne gjenkjenne, forstå og regulere egne emosjoner (Eisenberg & Spinrad, 2004). Dersom barn mangler disse egenskapene, vil det gi konsekvenser for om og eventuelt hvilke venner de får. Vennskap er viktig for små barn, og blir stadig viktigere jo eldre de blir.

Ungdomstiden er for mange en identitetsreise, hvor de vil skape sitt eget liv og finne seg selv. Dette innebærer grubling og usikkerhet, både på seg selv og omgivelsene. Ungdommer som har opplevd traumer er mer eksponerte for flere depressive plager og selvmordstanker. De som opplever skyld, skam og som ansvarliggjør seg selv for den traumatiske hendelsen vil kunne oppleve denne reisen som enda mer utfordrende. Ungdomsalderen er en periode i livet hvor man knytter nære relasjoner til mennesker utenfor familien, enten det er venner eller kjærester. Dette området er sårbart for de fleste, men det kan være ekstra utfordrende å skape nære og fortrolige relasjoner for de som har opplevd traumer (Holt & Hafstad, 2016). Ungdommer som har vært utsatt for traumer kan ha vansker med tillit, intimitet og nærhet. Dette kan føre til at de får vansker med hvordan man oppsøker nærhet og bekreftelse fra andre, som igjen kan gjøre at de for eksempel tidlig inngår seksuelle forhold eller har mange partnere (Graham-Bermann & Seng, 2005).

Holt og Hafstad (2016) skriver om at traumatiske hendelser kan gi konsekvenser på sikt, det kan gjøre at barn og ungdom tar andre valg enn de ville gjort uten disse opplevelsene. Dersom barnet har separasjonsangst kan det føre til at det ikke kan delta på fritidsaktiviteter, som gjør at barnet faller utenfor den sosiale gruppen. Dette vil påvirke relasjoner til de andre barna, og kan gi et negativt selv bilde som barnet tar med seg videre i livet. Hvis barnet får konsentrasjonsvansker som følge av traumet, kan det gjøre at det blir hengende etter på skolen, og det vil bli vanskelig å ta igjen det tapte og bygge videre på ny kunnskap. Dersom dette pågår over tid kan det føre til at utdannelses- og jobbmulighetene reduseres.

En del av de som har opplevd seksuelle overgrep vil oppleve det som kalles for triggerreaksjoner i etterkant. Triggere kan eksempelvis være en lukt, lyd, bilde, dialekt, farge eller hva som helst som minner om dem om de seksuelle overgrepene (Inger Lise Andersen, 2014). I slike situasjoner er det et fyringsmønster i hjernen som blir satt i gang; hjernecellene fyrer sammen slik de har gjort tidligere, og gjør at de som har for eksempel opplevd seksuelle overgrep automatisk blir dratt tilbake til de traumatiske opplevelsene. Til tross for at overgrepene er over, vil det ta tid før hjernen klarer å reagere annerledes når slike trigger-

reaksjoner oppstår (Steinkopf, 2014). Perry (2006) skriver at grunnen til dette er at det blant annet må lages andre fyringsmønstre, og de må gjentas utallige ganger. I tillegg må den fornuftige delen av hjernen være utviklet og påslått når slike situasjoner oppstår. Det vil også være avgjørende hvordan stresset hjernen har blitt utsatt for har påvirket utviklingen av støttecellene i hjernen. Dersom nervecellene er blitt godt isolert av fettvev vil det gi hurtigere signaler, og dermed gi bedre mulighet for ny læring. For noen vil ikke bevisst jobbing eller tid hjelpe, og de vil fortsatt bli «satt tilbake» av trigger-reaksjoner.

Hjernestrukturen til mennesker virker inn på hvordan man reagerer ved stress og trusler. En struktur i tinningslappen, amygdala, spiller en sentral rolle her (Nordanger & Braarud, 2014). Holt og Hafstad (2016) skriver at amygdala ofte blir kalt «hjernens alarmsentral», denne registrer og sender signaler videre til binyrene, som igjen sender ut energimobiliserende hormoner. Alarmberedskapen som kroppen til barnet blir satt i kan kjennes som hjertebank, rask pust, skjelvinger, uro, årvåkenhet, aggresjon, intens redsel, forvirring, hjelpeløshet, passivitet eller nummenhet.

Forskningen viser at trigger-reaksjoner, hjernens alarmsentral og andre reaksjoner etter seksuelle overgrep kan bety at man kan sette en PTSD-diagnose (Post traumatic stress disorder). For å kunne sette denne diagnosen er det en rekke faktorer som må være til stede, blant annet må én eller flere traumatiske hendelser ha berørt individet. I DSM må gjenopplevelse, unngåelse, negative endringer i tanker og følelser og endret fysiologisk respons være en del av problematikken som den utsatte opplever. Dette kan for eksempel vise seg som uønskede bilder og tanker i våken eller drømmende tilstand, unngå å snakke om de seksuelle overgrepene i samtaler, redsel, aggresjon, manglende interesse av håp med tanke på fremtiden, eller appetitt og sulthetsfølelse forstyrres (APA, 2013). Etter traumatiske hendelser som seksuelle overgrep kan være, vil ofte sansene være i høyere beredskap, og man kan reagere på lavere stimuli enn normalt. Tilstanden inntreffer ifølge DSM-5 vanligvis innen de tre første månedene etter at den traumatiske hendelsen har inntruffet (APA, 2013). I Norge går man etter kriteriene til The International Classification of Mental and Behavioral Disorders [ICD]. ICD-10 skriver at diagnosen F43.1 Posttraumatisk stresslidelse innebærer at en traumatisk hendelse må ha funnet sted, og symptomene må ha inntruffet senest seks måneder etter at hendelsen (WHO, 2003).

Oppsummerende kan en se at traumer kan gi ulike reaksjoner, ettervirkninger og konsekvenser i variable grader. Traumene vil sannsynligvis bli større dersom de pågår over tid eller kommer fra nære personer. Reaksjoner man blant annet kan få er søvnevansker, hodepine eller magesmerter. Atferdsendringer kan vise seg ved frustrasjon, sinne eller innsluttethet. Dette kan gi depresjoner og angstlidelser, som kan føre til rusmisbruk, selvskading eller konsentrasjonsvansker. I klasserommet kan utsatte elever være motsetninger. Traumene kan gi separasjonsangst, mistillit eller manglende kritisk evne. En kan se at ungdommer sliter med tillit, intimitet eller nærhet, eller at de tidlig inngår seksuelle forhold eller har mange partnere. På sikt kan konsekvensene for seksuelle overgrep være reduserte utdannelse- eller jobbmuligheter. Utsatte kan også oppleve trigger-reaksjoner, som blant annet kan være tilstede for å gi en PTSD-diagnose.

2.4 Hjelp, støtte og behandling

I etterkant av at de seksuelle overgrep er blitt avdekket, er det viktig at de utsatte får nødvendig hjelp, støtte og behandling. Det er ikke noe fasitsvar for hvordan dette skal foregå, og det er derfor vanskelig for mange å vite hva man skal og bør gjøre. En del av de utsatte har holdt overgrepene hemmelige over lengre tid når de er blitt avdekket, mens det for andre nettopp har skjedd. Dette vil også spille inn når man skal tilrettelegge for hvordan den enkelte skal bli best mulig ivaretatt i etterkant. Schultz og Langballe (2016) skriver at forskning viser at sosial støtte er veldig betydningsfullt i forhold til å redusere skadevirkninger av traumer. Å få støtte fra sine nærmeste, venner og familie har vist seg å ha sammenheng med reduserte symptomer på traumatisk stress. Jensen og Ormhaug (2016) beskriver at tiltakene kan deles inn i tre faser. Første fase er en akutfase i de første timene og dagene etter hendelsen, mens mellomfasen er de første ukene i etterkant. Begge fasene bør ha fokus på forebyggende plager. Den siste og langsiktige fasen, bør ha fokus på terapi hvis plagene vedvarer over tid, og de utsatte har utviklet klinisk signifikante posttraumatiske plager.

For mange kan det være vanskelig å vite hvordan man skal reagere når man skal hjelpe noen som har vært utsatt for seksuelle overgrep. Hobfoll et al. (2009) skriver at hjelperen i den akutte fasen har fem overordnede mål. Hjelperen skal sørge for å styrke følelsen av trygghet, skape fysiologisk ro, legge til rette for gjenoppretting av kontakt med nære personer og øke følelsen av tilhørighet, legge til rette for egen mestring og formidle håp. Jensen og Ormhaug (2016) skriver at det er viktig at hjelperen forsøker å tilrettelegge for selvhjelp og mestring,

samtidig som den er empatisk og bidrar med praktisk støtte. Den utsatte bør få informasjon om mulige etterreaksjoner, og oppfordres til å ta i bruk sitt naturlige sosiale nettverk. Det bør opplyses om mulige kontaktpersoner, og steder man kan henvende seg for og eventuelt få hjelp på et senere tidspunkt.

Etter første- og mellomfasen har lagt seg, vil det fortsatt være en rekke problemer den utsatte kan støte på som man kan hjelpe med. Jensen og Ormhaug (2016) skriver at mange føler et ubehag når de blir påminnet de seksuelle overgrepene. Da kan det være nyttig å gi informasjon om hvorfor mange føler det slik, og forsøke å kartlegge sammen med de utsatte når slike situasjoner oppstår. Tips til teknikker, slik som enkle pusteøvelser man kan benytte seg av i slike kontekster kan være nyttig, da den utsatte kan roe seg og lære å kontrollere sitt eget stress. En del kan føle at det hjelper å lære nye måter å tenke og holde fokus på. Dette kan gjøres ved at man sammen identifiserer hjelpsomme og uhjelpsomme tanker, for så å forsøke å holde fokus på de hjelpsomme. Det er viktig at begge parter er innforstått med at slike tanker ikke er det samme som positive tanker, og at man skal være forsiktig med å bagatellisere hendelsene. Viktigheten er at hjelperen skal bidra til å se hvordan tankesettet virker inn på følelseslivet og hverdagen.

Thoresen et al. (2014) skriver at man ser at god sosial støtte er viktig i etterkant av seksuelle overgrep, og man kan da tenke seg at et fraværende nettverk kan gjøre det lettere for den utsatte å isolere seg. Hjelperen bør derfor oppfordre til å tegne et nettverkskart og gå videre ut i fra det som fremkommer der. Fokuset bør være å fremme forbindelser som er positive i forhold til kontakt og støtte til den utsatte. For barn vil det være mest naturlig å jobbe med kontakten med foreldre og søsken. I ungdomsårene vil kontakten med venner være mer sentral enn tidligere, og forholdet til venner blir viktigere å jobbe med. Jensen og Ormhaug (2016) skriver at noen av de utsatte vil ha vansker med å holde på vanlige rutiner og aktiviteter. Hjelperen kan da forsøke å få de utsatte med på positive og meningsfulle aktiviteter. Dette kan gi en god følelse av mestring og håp, da tanker, følelser og handlinger ofte henger sammen.

Foreldrene til barn utsatt for seksuelle overgrep kan få en rekke reaksjoner selv etter at de har fått vite om hendelsene. Reaksjonene kan være sjokk, sinne, uro, stress, mislykkethet, skam eller skyld. En del foreldre må også endre sin foreldrestil i etterkant av avdekkingen, som følge av barnets endrede behov og atferd. Det er altså en rekke grunner til at det kan være

vanskelig å vite hva som er rett å gjøre (Holt, 2016). Hva det enkelte barnet trenger fra sine foreldre vil være individuelt. Forholdet mellom foreldre og barn, alder, hvor og hvordan de seksuelle overgrepene skjedde, hvem som utførte de, hvordan de ble avdekket, og en rekke andre momenter spiller inn når de skal innta sin rolle som en støttende og hjelpende forelder. Som foreldre kan man føle seg hjelpeløs, men det er viktig at man tar sin rolle alvorlig og vite at det er en rekke ting man kan gjøre.

Punamäki, Qouta og El Sarraj (1997) skriver at dersom barna opplever foreldrene sine som støttende og positive er det større sjanse for at de vil klare seg bedre etter et traume, enn de som ikke har slike foreldre. En annen faktor som trekkes frem av Holt (2016) er at foreldrene skaper trygghet og stabilitet. Det er viktig at foreldrene er rolige, stabile og gir forutsigbare følelsesuttrykk til barna. Gil-Rivas, Silver, Holman, McIntosh og Poulin (2007) skriver at en viktig forutsetning for hvordan barna vil takle de traumatiske hendelsene i fremtiden, er hvordan foreldrene snakker med barna om de. Det er viktig at samtalene tilpasses barnas alder, samtidig som man fokuserer på at man bryr seg om barna, vil lytte og svare på spørsmål. Det er en fordel hvis foreldrene er empatiske lyttere, og forsøker å vurdere og forstå det de har opplevd og føler. På en varsom måte kan foreldre også forsøke å komme med forslag og ideer til hvordan barnet kan mestre og håndtere problemene sine. Holt (2016) skriver at det er viktig at foreldrene forsøker å holde et så normalt familieliv som mulig. Eksempelvis ved at barna fortsetter å holde på med aktiviteter, da det kan gjøre at barna føler trygghet, forutsigbarhet og være positivt for barnets psykologiske utvikling.

For barn generelt spiller venner en viktig rolle i livet, spesielt i ungdomstiden vil venner være en enda mer sentral del av hverdagen. I dagens samfunn er mange ungdommer sammen «hele døgnet» ved bruk av sosiale media, som for eksempel Snapchat, Facebook eller Instagram. I tillegg deltar mange på aktiviteter sammen og er på besøk hos hverandre i fritiden. Enkelte har mange venner, noen har få, men nære venner, mens andre igjen ikke har noen. For barn og ungdommer som har begrenset med livserfaring, vil det være ekstra viktig å ha kunnskap om hvordan de kan hjelpe etter at deres venn har opplevd for eksempel seksuelle overgrep. Øverlien (2015) skriver om viktigheten av at barn forstår at de kan være en god støtte, og at barna uttrykker at de gjerne lytter og snakker om det. Det kan være vanskelig for den enkelte å vite hva den skal si eller gjøre, og det er derfor lurt å snakke med en voksen som man stoler på om det som vennen har fortalt. Da er det viktig at de ikke lover den utsatte vennen at de ikke skal si det til noen, da de kan føle det som et svik at de har gått bak ryggen og fortalt det

til noen. Det er likevel fint å betrygge den utsatte vennen med at de ikke skal si det til noen andre venner, og at de kun skal si det til en voksen. Hvis de likevel har sagt at de ikke skal si det noen, og i etterkant skjønner at hemmeligheten er for alvorlig å holde på, så er det fint at de forsøker å forklare at det er til den utsattes eget beste at de har fortalt det videre. Det er gjort i den beste mening, i håp om for eksempel å få slutt på de seksuelle overgrepene eller hjelp til den utsatte i etterkant. Venner kan synes det er tungt å bære på alt som blir fortalt, og det kan derfor være nødvendig for de å snakke med for eksempel helsesøster eller en lærer selv (Øverlien, 2015).

I Opplæringsloven § 9A-2, står det: «Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø, som fremjar helse, trivsel og læring» (2002). Skolen har her et viktig ansvar for å ivareta elevenes psykososiale miljø. Dette innebærer ikke bare ved tilfeller av mobbing, men også i forbindelse med traumatiske hendelser og problemer. Skolen er en stor og viktig del av hverdagen til barn og ungdom, og man har et ansvar for å hjelpe elever. Schultz og Langballe (2016) skriver at det er der det sosiale nettverket med klassekamerater, venner og lærere befinner seg. Den utsatte bør komme så raskt som mulig tilbake på skolebenken, for å kunne delta i de terapeutiske fordelene som et godt skolemiljø innehar. Hvordan det første møtet og ivaretagelsen i etterkant er spiller derfor en viktig rolle for hvordan den utsatte håndterer traumet over tid. Skolen og lærerne må legge til rette for at den utsatte eleven trives og opplever sosial støtte fra venner og lærerne. De må også sørge for at opplæringen er tilpasset gjennom ulike pedagogiske tiltak, slik at eleven kan følge med til tross for for eksempel nedsatt konsentrasjon og oppmerksomhet. Dette kan man blant annet gjøre gjennom læringssamtalen mellom lærer og den utsatte eleven, hvor de snakker om hva som gjør læring vanskelig og hvilke tiltak som kan gjøre det bedre for eleven å være på skolen både faglig og sosialt. Målet med en slik samtale vil være psykososial støtte og læring. Den psykososiale støtten vil innebære at eleven føler seg trygg og ivaretatt på skolen, mens læring innebærer at eleven får best mulig læringsutbytte ut fra forutsetningene. På bakgrunn av denne samtalen og kartlegging av problemene, kan man sette i verk tiltak. Disse tiltakene kan for eksempel være å avklare hvem eleven kan snakke med, tilpasninger av lekser og prøver, eller utprøving av kompensatoriske hjelpemidler (Schultz & Langballe, 2016). Læreren har en viktig rolle i elevens hverdag, og det er derfor viktig at de er bevisste på sitt ansvar. Det er mye man som lærer kan gjøre som hjelper barn eller ungdom som har vært utsatt for seksuelle overgrep, men først og fremst er det å være der for de, vise empati og tilrettelegge skolehverdagen.

Skolehelsetjenesten og skolen er viktige samarbeidspartnere, og har til hensikt å skape bedre kvalitet i tiltak og handlinger tilknyttet barn og unges skole- og oppvekstmiljø.

Skolehelsetjenestens rolle som helsefremmende og forebygger for å sikre et psykososialt skolemiljø for alle elever er viktig. De skal være en støtte for barn og unge som er i en sårbar situasjon. Dersom tilbudet er lett tilgjengelig ved skolen, kan tjenesten bidra til å avdekke tilfeller av ulike problemer hos elevene på et tidligere tidspunkt. De kan også bidra til å hjelpe med helsemessige problemer som står i veien for læring (Helsedirektoratet, 2016).

Skolehelsetjenesten kan bestå av helsesøstre, skolelege, psykolog og fysioterapeut (Helsenorge, 2014). I denne oppgaven vil fokuset være helsesøstre ved skoler. Leger og psykologer vil også være aktuell, men i form av fastleger og psykologer i tilknytning til andre instanser, som for eksempel Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk [BUP].

Helsepersonell har en viktig rolle i å undersøke og dokumentere skader som kan oppstå etter seksuelle overgrep (Jenny, Crawford-Jakubiak & Committee on Child Abuse and Neglect, 2013). Det er viktig at undersøkelsen ikke skjer under tvang, og man kan også tilby narkose dersom det er vanskelig for barnet å bli undersøkt. Sporsikring og fysiske funn er sterke bevis i en eventuell rettsak (Adams, 2008). Myhre (2016) skriver at det er viktig at helsepersonell gir rom for å fortelle, og å spørre direkte, da det for mange er første gangen de snakker om de seksuelle overgrepene. Det er derfor betydningsfullt at helsepersonell ser viktigheten av sin rolle som hjelper.

En del mennesker kan ha behov for behandling som følge av traumene de har blitt utsatt for. Jensen og Ormhaug (2016) skriver at man ofte sier at de som har hatt plager i tilknytning til traumene i mer enn fire uker anbefales terapeutisk behandling. Symptomene er ikke nok til å stadfeste hva som er grunnen til at menneskene har vansker. Første ledd i behandlingen vil derfor være en kartlegging av hva barnet har opplevd og hvilke vansker det har. Read, Hammarsley og Rudegeair (2007) skriver at selv om barn og voksne er til behandling, så viser det seg at det kan være vanskelig å ta initiativ til å snakke om traumatiske hendelser selv, og det vektlegges derfor at terapeuten hjelper til med å avdekke dette. Slik terapeutisk behandling er det vanlig at barn og unge får hos sin lokale BUP. Der kan de møte psykologer, psykologspesialist, familieterapeut, klinisk pedagog, klinisk sosionom, klinisk barnevernspedagog og barnepsykiater (BUP, 2017). I denne oppgaven er fokuset på

psykologer og psykologspesialister (benevnt som psykologer), da det er der informantene i denne studien har fått hjelp fra.

Oppsummerende kan en se at sosial støtte og hjelp fra familie og venner er viktig, og kan gi reduserte symptomer på traumatisk stress. Hjelpen kan bli kategorisert i ulike faser, hvor ulike fokus er viktig; akutt-fasen, mellom-fasen og den langsiktige fasen. Det er viktig at hjelpepersonen kan gi trygghet, håp og vise empati. Det er også viktig at den utsatte får kunnskap om etterreaksjoner og gir råd til hvordan den utsatte kan takle dette. Støttende foreldre som snakker med barna om de seksuelle overgrepene, og som fokuserer på normale aktiviteter og rutiner, vil føre til at barna klarer seg bedre etter traumene. Venner er nære og viktige hjelpepersoner, og kan bidra med god støtte. En ser at det er viktig at eleven kommer raskt tilbake på skolebenken, hvor læreren tar initiativ for tilrettelegging. Dersom skolehelsetjenesten er lett tilgjengelig kan den bidra ved å avdekke problemer hos den utsatte på et tidligere tidspunkt. En ser at helsepersonell er viktig for undersøkelser, men også for samtaler. Man ser at noen av de utsatte vil ha behov for behandling, hvor det vil være viktig med kartlegging før man går i gang med selve behandlingen.

2.5 Resiliens og posttraumatisk vekst

Forskning som er foretatt over tid på barn og ungdom som har vært utsatt for barndomstraumer, viser at mange klarer seg bra som voksne (Felitti & Anda, 2010). Øverlien (2015) skriver om resiliens, hvor barn og ungdom har en normal utvikling, uten merkbare psykologiske eller atferdsmessige problemer etter å ha vært gjennom vanskelige opplevelser i livet. Dette er ikke en medfødt egenskap som bare enkelte er født med. Et sunt og trygt miljø, med trygge voksne og et godt skolemiljø viser seg blant annet å være sentralt for at barn og ungdom skal kunne skape resiliens.

En del barn og unge vil kunne oppleve posttraumatisk vekst etter seksuelle overgrep, noe som innebærer at de har hatt en egen positiv endring i etterkant av opplevelsen. Dette viser seg ofte i tre former. Den ene formen er når mennesker plutselig klarer noe de ikke trodde de skulle klare; de får da større tro på seg selv, i tillegg til kunnskap om hvordan de kan håndtere utfordringer som kan komme i fremtiden. Den andre formen er at de opplever å være mer åpne, og generelt ha et nærmere og mer meningsfullt forhold til de rundt. En del opplever også i denne formen at de får et klarere bilde av hvem de kan stole på, og hvem som

forsvinner når det oppstår motgang. Den tredje formen innebærer at enkelte bryter opp i vante mønster, og tar stilling til hvem de er og hvilket liv de ønsker å leve. Det er viktig å være klar over at posttraumatisk vekst ikke vil si at barnet for eksempel ikke kan ha symptomer på posttraumatisk stress. For en del vil begge deler være til stede, så det ene utelukker ikke det andre, og kan gå hånd i hånd (Hafstad & Glad, 2016). Det kan være vanskelig å kartlegge posttraumatisk vekst hos barn og unge. Begrunnelsen er at barnet må selv være i stand til å se positive og negative sider av en opplevelse, kunne se endringer hos seg selv, og kunne se forskjell på seg selv før og etter den traumatiske hendelsen (Cryder, Kilmer, Tedeschi & Calhoun, 2006). Det er også viktig å være klar over at man i mindre grad ser posttraumatisk vekst hos de som har opplevd personlige traumer som vold og voldtekt, da den type traume blant annet kan gi en økt sårbarhet for reaksjoner i møte med nye belastede opplevelser (Shakespeare-Finch & Armstrong, 2010).

Oppsummerende kan en se at resiliens kan oppstå ved at barn og ungdom ikke har merkbare psykologiske eller atferdsmessige problemer etter å ha opplevd traumer. En kan se at en del barn og ungdom kan oppleve posttraumatisk vekst etter å ha opplevd traumer, ved at de har hatt en egen positiv endring i etterkant av opplevelsen.

3 Metode og fremgangsmåte

I dette kapitlet fremkommer det hvordan prosessen til denne studien har vært lagt opp. Det vil underveis bli lagt vekt på teori og gitt begrunnelser for ulike valg som har blitt tatt på veien mot å få svar på problemstillingen. Først vil det bli redegjort for valg av metode, før det går dypere inn på prosessen rundt rekruttering og det endelige utvalget. Videre vil det trekkes frem hvordan intervjuguiden ble laget, og hvordan prøveintervjuene og intervjuene ble gjennomført. I bearbeidingen av datamaterialet vil det gås inn på hvordan transkriberingen og analysen ble gjennomført. Til slutt i kapitlet er det skrevet om kvalitetsvurderinger knyttet til validitet og reliabilitet, før en rekke etiske hensyn vil bli trukket frem.

3.1 Kvalitativ metode

Thagaard (2013) skriver at kvalitativ og kvantitativ er to motsetninger innenfor metodebruk i forskningen. Kvantitativ forskning søker utbredelse og antall, mens kvalitative metoder ofte blir forbundet med forskning som innebærer nær kontakt mellom forsker og de som studeres. De to mest brukte metodene innenfor kvalitativ forskning er deltakende observasjon og

intervju. Da jeg kun benyttet meg av sistnevnte, vil jeg kun trekke frem litteratur knyttet til intervju. Thagaard (2013) skriver videre at det generelt er en sentral målsetning for kvalitative metoder å få en forståelse av sosiale fenomener. Dette gjør at fortolkninger spiller en sentral rolle i kvalitativ forskning. En del av utfordringene som er knyttet til metodebruken er hvordan forskeren analyserer og fortolker de sosiale fenomenene som undersøkes. Da fokuset i oppgaven er hvordan utsattes egne opplevelser var knyttet til hjelpen i etterkant av overgrepene, var det hensiktsmessig å stille spørsmålene direkte til de utsatte. Derfor ble det naturlig at intervju var den beste metoden for meg å benytte i datainnsamlingen for å få svar på problemstillingen. Intervju beskrives av Thagaard (2013) som en metode som er velegnet til å gi informasjon om hvordan intervjuobjektene ser og opplever både seg selv og sine omgivelser. På denne måten kunne jeg gå dypere inn i hvilke hjelpepersoner de ulike informantene hadde fått hjelp hos, og hvilken hjelp de hadde fått. Jeg ønsket også å foreta intervju, da jeg anså det som lærerikt å snakke ansikt til ansikt med noen som hadde opplevd seksuelle overgrep.

Et intervju kan foretas på flere måter, ut ifra hva formålet med intervjuet var. Da målet var å få en mest mulig naturlig flyt i samtalen i intervjuet, valgte jeg å benytte semistrukturerte intervju. I følge Kvale og Brinkmann (2015) innebærer semistrukturerte intervju at man i forkant av intervjuet har laget en intervjuguide med ferdiglagde tema og/eller spørsmål. Man kan i et slikt metodevalg selv bestemme hvor strengt man ønsker å følge intervjuguiden. Det var viktig for meg å få svar på en del spørsmål, for på denne måten å forsikre meg om at jeg kom til å sitte med svar og funn knyttet til problemstillingen og forskningsspørsmålene. Likevel ønsket jeg å legge vekt på at spørsmålene skulle kunne komme naturlig ut i fra det informantene fortalte, derfor passet semistrukturerte intervju best, da det ikke blir lagt opp til at spørsmålene må komme i en bestemt rekkefølge. Jeg ønsket også å kunne stille oppfølgingsspørsmål, for å få intervjuobjektene til å åpne seg mest mulig.

3.2 Oppgavens empiri

Masteroppgavens datamateriale er basert på kvalitative intervjuer gjennomført på fem kvinner. I de følgende avsnittene avklarer jeg for prosessen rundt innsamlingen av empirien.

3.2.1 Rekruttering

Rekrutteringen har på flere måter vært utfordrende, blant annet på grunn av oppgavens tema. Seksuelle overgrep er noe svært personlig for de som opplever det. Å skulle snakke om temaet som er både så nært og sårt, kan være utfordrende og vanskelig for mange. En ekstra utfordring i forhold til den rekrutteringen jeg har gjort har vært at jeg skulle intervju unge mennesker. Mange vet ikke hva det vil innebære å delta i et intervju, og kan være skeptiske til å møte og snakke med en helt ukjent person. I startfasen var jeg usikker på hvem jeg skulle kontakte først for å finne informanter. Valget stod mellom å kontakte BUP, helsesøster eller rådgiver ved en videregående skole, eller SMISO. Valget falt på SMISO, da de som benytter seg av deres tilbud kommer dit på eget initiativ. Jeg hadde jevnlig kontakt med en ansatt som var barnevernspedagog ved SMISO. Hun fikk tidlig informasjon om tema og masteroppgavens problemstilling. Da intervjuguiden var klar og søknaden fra NSD var godkjent, fikk hun informasjonsskrivet.

Sammen foretok jeg og den ansatte hos SMISO et strategisk utvalg. Et strategisk utvalg vil ifølge Thagaard (2013) innebære at man strategisk velger deltakerne ut i fra egenskaper eller kvalifikasjoner som har sammenheng med sin problemstilling. Det førte oss til de fem informantene som har deltatt i studien. For å delta måtte de være mellom 16-26 år, dette for at de skulle være så ung som mulig, men samtidig moden nok til å kunne ta et valg hvorvidt de ønsket å delta. Det kunne være både kvinner og menn, men da det er svært få menn som benytter seg av tilbudet hos SMISO, så ble det kun kvinner som deltok i studien. Det hadde vært interessant å en mann i studien, for å se hvor og hvordan han hadde mottatt hjelp, men det lot seg dessverre ikke gjøre. Videre anså jeg det som at det var fordelaktig hvis det var gått litt tid siden overgrepet skjedde for de som deltok. Dette var mest for de utsatte sin egen del, men også for at de skulle ha rukket å få hjelp og ha litt perspektiv på det som hadde skjedd i etterkant. En viktig regel ifølge Tjora (2012) for utvalg i kvalitative intervjustudier er at man så langt det lar seg gjøre, velger informanter som kan uttale seg om det aktuelle temaet på en reflektert måte. Barnevernspedagogen ved SMISO anså de som deltok i studien som personer som hadde evner til å reflektere og snakke om temaet med en fremmed. I det strategiske utvalget bidro jeg med innspill til hva jeg anså som viktig for de som skulle delta, den videre prosessen var det den ansatte ved SMISO som foretok i samarbeid med andre ansatte. I forkant av intervjuene visste jeg svært lite om informantene før jeg møtte de til avtalt tid og sted, gjennom den ansatte i SMISO. Prosessen var ryddig og oversiktlig, noe som også gjorde det trygt for både informantene og meg som intervjuer. SMISO var svært behjelpelige i

prosessen både med rekrutteringen og under intervjuene, da stilte med lokaler til å gjennomføre intervjuene og bistod hvis informantene hadde behov for samtale i etterkant.

Kvale og Brinkmann (2015) skriver at man skal intervju så mange personer som man trenger for å finne ut det man vil vite. Det er vanskelig å se for seg hvor mange personer man trenger for å få svar på det man lurer på. Det er mange faktorer som spiller inn; blant annet hvor mye informasjon man får ut av de man intervjuer. Kvale og Brinkmann (2015) skriver videre at en faktor også er hva som er formålet med undersøkelsen. Antallet på den ene siden kan bli for lite, slik at det blir vanskelig å generalisere og teste hypoteser. På den andre siden det kan bli for stort, slik at det kan bli lite tid til å ha dypgående analyser av intervjuene.

Datametning er når man ikke opplever nye momenter i innsamlingen av empiri. (Se eksempelvis Tjora, 2012). Jeg holdt på med rekruttering og gjennomføring av intervju frem til jeg så en sammenheng i innsamlingene. På dette tidspunktet var jeg kommet til fem gjennomførte intervjuer. Informantene var kun bestående av kvinner, og jeg gjorde derfor et siste forsøk å få tak i menn gjennom SMISO, men det lot seg ikke gjøre. Jeg opplevde likevel en god variasjon i fenomenet. Antallet jeg hadde ga forskjellige svar på hvor og hvem hjelpen hadde kommet fra, og ga ulike perspektiver på hjelpen de hadde fått. Fem personer innebar fem helt forskjellige individer, til tross for at alle var kvinner, hadde de hatt forskjellig barndom og familieliv, forskjellig skolegang og vennekrets. Med fem utsatte hadde de opplevd forskjellige typer seksuelle overgrep, noe som også spilte inn for hvordan reaksjonene deres var i etterkant. De ulike reaksjonene var også sentrale for hvilken type hjelp, hvor mye hjelp den enkelte hadde fått og hadde behov for. Jeg fikk mye ut av hvert enkelt intervju og hver utsatt, noe som ble viktig for at fem informanter skulle være nok for å se både like og ulike momenter. Intervjuene var dypgående, og gjorde det mulig å se på forskjellige typer hjelp og hvordan den fungerte på ulike vis. Jeg følte også at det var et passende antall for å kunne trekke paralleller mellom de utsatte, og jeg satt med nok empiri til å kunne besvare problemstillingen. Dette gjorde at jeg etter hvert valgte å avslutte rekrutteringen, for å begrense datamaterialet. Likevel kan jeg ikke vite om jeg har oppnådd nok variasjon, da jeg kun kan vite det dersom jeg hadde intervjuet flere, noe jeg valgte å ikke gjøre.

3.2.2 Utvalget

Utvalget i denne studien består av fem kvinner i alderen 18 til 26 år, som alle har opplevd seksuelle overgrep i løpet av livet. Fire av informantene opplevde overgrepet som en engangshendelse, mens den ene informanten opplevde det gjentatte ganger over tid. De har i etterkant opplevd hjelp og mangel på hjelp i ulik grad og form, og har ulike ettervirkninger som følge av det de har vært gjennom. I studien har jeg valgt å gi egennavn til informantene, i stedet for eksempelvis betegnelser eller initialer. Dette for at man skal få et mer personlig forhold til individene. Navnene er fiktive og bosted er utelatt for å ivareta informantenes anonymitet og personvern. I de følgende avsnittene gir jeg en kort beskrivelse av informantene som har deltatt i studien.

Navn	Varighet intervju	Alder	Alder ved s. o.	Gjerningsperson	Politi-anmeldt	Familie
Emilie	1 time og 35 min	18	16	Flere ukjente menn	Ja	Mor, far, stemor, tre søstre
Ingrid	1 time og 27 min	18	10	Stefar	Ja	Mor, far, to søstre, én bror
Karoline	1 time og 7 min	23	18-	Mannlig ekskjæreste	Nei	Mor, far, én søster, én bror
Ida	1 time og 32 min	24	19	Bekjent mann	Ja	Mor, far, to søstre
Silje	1 time og 47 min	26	17	Fetter	Ja	Mor, far, én søster, én bror

Tabell 1: Sentral og generell informasjon om informantene.

Emilie – gruppevoldtatt

Emilie kommer fra en ressurssterk familie. Foreldrene er skilt, og er bosatt på to forskjellige steder. Emilie har bodd med mor i barndommen, og flyttet til far og stemor da hun startet på videregående. Hun har i tillegg tre søstre, to eldre som bor for seg selv og en yngre som bor med mor. I barndommen har hun holdt på med idrett, og har hatt mange venner. Hun ble gruppevoldtatt i utlandet. Hun er i et forhold som startet flere år før voldtekten skjedde. I barndommen har hun gjort det bra på skolen, men har slitt noe i etterkant av det seksuelle overgrepet. Til daglig går hun på videregående skole.

Ingrid – konfliktfylt barndom

Ingrid har hatt en konfliktfylt barndom. Foreldrene ble skilt like etter at hun startet på skolen. Hun har to eldre storesøstre som bor for seg selv, og en storebror som nå bor for seg selv, men som bodde sammen med henne deler av barndommen. Far var og er alkoholisert. I barndommen jobbet mor mye, mens Ingrid og storebroren var med stefaren. Stefaren brukte

både fysisk og psykisk vold mot begge, og forgrep seg på Ingrid i deres hjem. Hun har alltid hatt venner, men en del vennskap har blitt brutt som følge av mye flytting. På barneskolen klarte hun seg fint, mens hun på ungdomsskolen og videregående har vært mer ukonsentrert og hatt mye fravær. I dag går Ingrid på videregående, og bor alene med hjelp fra barnevernet.

Karoline – voldelig kjæresteforhold

Karoline har foreldre som er gift. Hun har en søster og en bror. I barndommen har familien vært mye på tur, og Karoline har holdt på med mange forskjellige idretter. På skolen har hun jobbet hardt, og har hatt mange venner. Hun var i et forhold med en mann som over flere år forgrep seg på henne mens hun sov, og som også var voldelig med henne under krangler. Overgrepene startet da hun var 18 år, men Karoline forstod ikke selv at det var seksuelle overgrep hun ble utsatt for. Noen ganger forsvarer hun ekskjæresten og snakker om positive opplevelser de hadde sammen. Hun sliter med å binde seg til nye menn, og liker ikke å snakke om overgrepene. I dag har hun ikke kjæreste, bor for seg selv og tar høyrere utdanning.

Ida – flyttet til utlandet

Ida kommer fra en fin familie, med gifte foreldre og to storesøstre. Hun holdt på med forskjellige idretter i barndommen, og likte å være sosial med venner. Hun gjorde det bra på skolen, helt frem til overgrepet skjedde. Hun ble voldtatt av en bekjent etter at hun ble full på en fest og sovnet. I etterkant hadde hun en jobb som omhandlet temaet seksuelle overgrep, men etter hvert ble ettervirkningene så store at hun ikke klarte det mer. Ida flyttet et halvt år til utlandet for å få alt på avstand etter voldtekten. Hun har slitt med å fullføre utdannelsen, og klarer ikke å være i full jobb. I dag bor hun hjemme sammen med foreldrene og har kjæreste som hun har vært sammen med i flere år.

Silje – turbulent barndom

Silje beskriver selv barndommen sin som turbulent. Hun har en storesøster som bare er et år eldre, og en lillebror som er mye yngre. Foreldrene skilte seg da Silje begynte i andreklassen. Faren flyttet, og de så lite til han i årene som kom. Moren var alkoholiker, og Silje og søsteren brukte mye tid og energi på å skjule det for omgivelsene. Hun hadde mange venner på skolen, trivdes godt og var skoleflink. Hun tok likevel ikke vennene med hjem på grunn av morens situasjon. Silje var 17 år da hun ble voldtatt av fetteren sin etter en fest. Hun slet i etterkant med å fullføre skolen og å være i jobb. Hun bodde flere år i utlandet for å få avstand til overgrepet og alt som foregikk rundt henne. I dag er hun i full jobb og har kjæreste.

3.2.3 Intervjuguide

Det er vanlig å lage en intervjuguide, som forberedelse til intervjuet. Den inneholder et manuskript hvor man kan strukturere intervjuet, her finner man også ofte akademiske forskningsspørsmål. Disse er beregnet for den som har utarbeidet guiden, og ikke for at man skal stille de under selve intervjuet, da det sjeldent fører til spontane svar fra intervjuobjektene. Forskningsspørsmålene er i de fleste tilfeller overordnet, og så lages det flere intervju spørsmål som har et dagligdags språk som kan generere spontane og innholdsrike svar. På denne måten angriper man temaet fra flere vinkler, som i større grad fører til variert og nyansert informasjon. Spørsmålene bør være korte og enkle (Kvale & Brinkmann, 2015). I intervjuguiden har jeg etterstrebet å stille åpne spørsmål, da jeg var opptatt av å få informantene til å fortelle og få frem deres subjektive erfaringer. (Se eksempelvis Thagaard, 2013).

Jeg startet prosessen med utformingen av intervjuguiden med å lage tre forskningsspørsmål ut fra problemstillingen, slik at jeg skulle sikre at jeg fikk svar på det som var hovedmomentene i oppgaven. Intervjuguiden utformet jeg som et enkelt skjema, med forskningsspørsmål på den ene siden, og intervju spørsmålene på den andre siden (se vedlegg 3). Dette var for at det skulle være lett å holde oversikten under intervjuene. Spørsmålene kommer etter hverandre, men de ble ikke nødvendigvis stilt i den rekkefølgen under selve intervjuet. Flere av intervju spørsmålene var like og var gjentatt med en annen ordlyd, slik at jeg var sikker på at de fikk tenkt seg om og avga grundige og reflekterte svar. Innledningen i intervjuguiden starter med et åpent spørsmål om hvordan barndommen var, som inviterer informanten til å fortelle fritt om det de selv ønsker. Dette ble gjort med tanke på intervjuguidens dramaturgi, som Thagaard (2013) beskriver som aspektet ved utviklingen av det emosjonelle nivået i løpet av intervjuet, hvor det kan være nyttig å starte med nøytrale emner, før det emosjonelt ladete fokuset kommer. Målet med oppbyggingen å gi en rolig start, slik at informanten kunne bli vant til intervjusituasjonen og at jeg ble bedre kjent med den utsatte og omvendt.

Utformingen av intervjuguiden gjorde at jeg måtte ta en rekke valg i den videre prosessen med fokuset på hjelpen. Jeg var hele tiden klar på at familie, venner og skole var en naturlig del av hverdagen til de unge menneskene, og ville derfor bli sentral å spørre om for å få svar hvordan de bidro med hjelp. Etter å ha fått oversikt over ulike vanlige instanser å være i kontakt med etter seksuelle overgrep, landet jeg på at jeg ønsket å spørre om alle de vanligste

instansene underveis i intervjuet: Barnevernstjenesten, politi, voldtektsmottaket, lege, krisesenter, SMISO, psykolog, advokat og akutt-team. Dette gjorde at fokuset ble på så mange forskjellige hjelpepersoner og hjelpeinstanser gjorde jobben med å gå i dybden på hver enkelt utfordrende, men det gjorde også at jeg kunne danne meg et overblikk over hvilke instanser som ble benyttet og hvordan informantene opplevde denne kontakten. Fokuset i masteroppgaven min skal ikke være hva som skjedde under de seksuelle overgrepene, og jeg var derfor omstendelig med å ikke lage slike spørsmål i intervjuguiden. Utarbeidingen av intervjuguiden var nyttig også ved at det forberedte meg til å stille gode spørsmål. Jeg fikk jobbet med formuleringen av spørsmål, slik at jeg ikke stilte ja/nei-spørsmål eller stilte ledende spørsmål. Jeg måtte også tenke grundig gjennom hvordan jeg skulle stille spørsmålene for at det forhåpentligvis skulle gi svar på problemstillingen min i etterkant.

3.2.4 Prøveintervjuene

I forkant av intervjuene skriver Dalen (2011) at det er vanlig å gjennomføre prøveintervju. Dette kommer av at man da får testet ut og øvd seg på en rekke faktorer. Man får testet ut intervjuguiden, og vil kunne gjøre endringer dersom man ser at det er nødvendig. Lydopptakeren er sentral i etterarbeidet av intervjuene, og det er derfor en ideell mulighet til å sjekke hvordan den fungerer og hvordan lyden blir i etterkant. I tillegg får man sett seg selv i intervjurollen og får kjenne på hele settingen rundt (Dalen, 2011).

Jeg gjennomførte to prøveintervju, av ungdommer som ikke hadde vært utsatt for seksuelle overgrep. Å gjennomføre dette hjalp meg å trene på det en intervju-situasjon innebærer, med alt fra å sjekke hvordan intervjuguiden fungerte, til hvordan det var å bruke lydopptaker. I begynnelsen av første prøveintervju merket jeg at jeg ikke var vant til å ha lydopptaker, men det gikk seg raskt til. Jeg har mye erfaring i å ha samtaler med elever fra ungdomstrinnet, men denne settingen ble likevel annerledes. Fokuset både i elevsamtaler og intervju opplevde jeg som likt; man skal få ungdommen til å fortelle mest mulig. Min posisjon ble likevel helt annerledes. Som lærer har man som oppgave å trøste, hjelpe og tilrettelegge underveis og i etterkant av samtaler, men som intervjuer ble det «bare» å få informasjonen. Man viser selvsagt empati underveis i intervjuet også, men det var en viktig lærdom for meg å ikke komme med tanker rundt det som ble presentert, men heller fokusere på hva det neste oppfølgingsspørsmålet skulle være. I etterkant av prøveintervjuene så jeg også viktigheten av å ha fokus på å gi respondentene tid til å tenke seg om, utdype og forklare.

I prøveintervjuene gjennomgikk vi intervjuguiden, og da så jeg at enkelte ord jeg hadde benyttet ikke nødvendigvis trenger å være en del av vokabularet til ungdommer. For eksempel hadde jeg brukt; «responderte», «hjelpeinstanser» og «debrifing». Jeg kunne ha valgt å forklare disse ordene underveis i intervjuet, men for at det ikke skulle bli avbrytelser underveis i fortellingene til intervjuobjektene tok jeg de heller bort. På bakgrunn av at det er unge mennesker jeg skal intervjuer, ser jeg enda mer viktigheten av at spørsmålene som stilles skal presenteres på en enklest mulig måte. Under prøveintervjuet tok jeg notater underveis, noe som jeg følte førte til at ungdommene ble noe distraheret. Jeg var derfor usikker på om jeg skulle ta notater i de videre intervjuene. Konklusjonen ble at ved at jeg tar notater så kan jeg ta fokuset bort fra å ha øyekontakt med den som blir intervjuet hele tiden, og dermed gir jeg dem en naturlig pause, da det kan være tungt å ha øyekontakt hele tiden.

3.2.5 Intervjuene

Kvale og Brinkmann (2015) skriver at man produserer kunnskapen i et kvalitativt forskningsintervju gjennom interaksjonen mellom intervjuer og intervjuperson. I denne prosessen er intervjuerens ferdigheter og personlige ferdigheter viktige. Kunnskap om temaet og metoder for å stille oppfølgingsspørsmål er sentrale for kvaliteten av intervjuet. Jeg følte meg trygg både på temaet og å stille oppfølgingsspørsmål, og jeg gjorde meg en rekke tanker for hvilken intervjustil jeg skulle ha. Et mål var å ha innlevelse og vise empati, men var noe bekymret for hvordan jeg emosjonelt ville respondere underveis i intervjuet.

Intervjuene ble gjennomført på SMISO i perioden midten av mai til midten av juni 2017. Fordelen ved det var at informantene var i kjente og trygge omgivelser, og det var ingen som forstyrret oss. Etter å ha gjennomført prøveintervju, følte jeg meg trygg på intervjuguiden, intervjusituasjonen og det tekniske. Da de ordentlige intervjuene var i gang så kunne jeg ha fullt fokus på informantene, spørsmålene fra intervjuguiden og oppfølgingsspørsmål. Alle intervjuene varte ca. mellom én til to timer (se tabell 1). Intervjuet med Karoline var det som varte kortest, og var også den informanten som måtte dras mer i gang enn de fire andre. Dette var en ekstra lærerik opplevelse og måtte «hjelpes til» for å få den utsatte til å reflektere og finne svar, uten å være for pågående, skape stress og press. Det er vanskelig å vite hvorfor den ene personen svarte kortere på de samme spørsmålene som de andre hadde svart utdypende på, da jeg ikke spurte henne direkte om det. Selv sa hun etter intervjuet var ferdig at det hadde gått overraskende bra, og var selv fornøyd. Hun satt derfor ikke med samme følelse som meg.

Dette kan komme av at hun ikke hadde den samme erfaringen og kunnskapen av intervju situasjoner som meg. Jeg tror likevel en av faktorene til at hun måtte dras mer i gang var at hun ikke hadde kommet like langt i prosessen med å snakke om overgrepene. Det var heller ikke så lenge siden hun oppsøkte hjelp for første gang, og hun hadde derfor ikke like mange instanser og hjelpepersoner å referere til. En annen faktor er nok også at alle mennesker er ulike, og at hun dermed bare var mer reservert enn de andre. Dette ser jeg på som helt naturlig, jeg er tross alt helt fremmed for henne. Jeg håper og tror likevel at vi begge satt igjen med en god opplevelse i etterkant.

I forkant av intervjuene var jeg noe bekymret for egne emosjoner. Alle ble på et eller annet tidspunkt i intervjuet tårevåt, meg selv inkludert. Dette opplevde jeg som helt naturlig. Jeg hadde i forkant tenkt at jeg skulle forsøke «å holde maska», og det er selvsagt viktig at man forholder seg profesjonell og ikke gråter seg gjennom hele intervjuet. Det kunne nok ha gjort at informantene følte seg utilpass. Fokuset skal heller ikke være på meg og mine følelser, men på den utsatte og deres opplevelser av hjelpen i etterkant. Likevel er det viktig at man skaper en trygg atmosfære for begge parter, hvor tårer kan få lov å komme. Akkurat på samme måte som latter også kan få lov å komme, noe det også gjorde i alle intervjuene. Det imponerte meg også; å ha opplevd noe så vanskelig, og så kunne ha litt «galgen-humor» rundt det, og humor generelt. Kanskje er det et forsvar, likevel gjør det at hele situasjonen blir lettere, og det gjør at man kanskje åpner seg lettere. Man ufarliggjør temaet og intervju-situasjonen med både tårer og latter, og det er noe jeg tar med meg videre.

Informantene hadde hatt mange opplevelser og satt igjen med mange tanker rundt det som hadde skjedd dem. Det som fremkom var interessant, og noen av oppfølgingsspørsmålene jeg spurte hadde ikke noe med min problemstilling å gjøre. Jeg syntes likevel det var viktig å følge opp det som de fortalte, og verdsette det, selv om det kanskje ikke kom i direkte «nytte» til min oppgave. Jeg var der også for å lære. Og jeg lærte mye, både som kunne benyttes i oppgaven, men også generelt som medmenneske og lærer. Da de for eksempel fortalte om bestevenninnen som ikke trodde på dem, og spredte løyner i etterkant, så ble det vanskelig å ikke gi respons på at slik gjør ikke bestevenner. Jeg ga derfor empatiske og støttende tilbakemeldinger underveis. Det førte til at de åpnet seg mer opp, og jeg fikk svar på enda mer som jeg lurte på. Fokuset i oppgaven min er hjelp i etterkant av seksuelle overgrep, og det ville føltes helt feil og ikke på et eller annet nivå være til hjelp eller støttende for de utsatte. Å skulle kun forholde seg til spørsmålene jeg hadde laget i forkant ville kanskje ha gjort

transkriberingen i etterkant lettere, men å fremstå som kald og kun være ute etter informasjon for egen vinning, ville blitt helt feil. Jeg tror heller ikke de ville ha åpnet seg, fortalt og reflekter like mye dersom de fikk det inntrykket heller. I forkant av intervjuet hadde de fått informasjonsskrivet, i tillegg til at jeg innledet med å fortelle hva fokuset kom til å være, nemlig hjelpen i etterkant. Jeg presiserte også at jeg ikke kom til å spørre direkte om overgrepene. Alle de utsatte fortalte likevel om overgrepet, noen mer enn andre. Jeg spurte ingen oppfølgingsspørsmål som gikk direkte på overgrepet, da jeg tenkte at de kunne selv bestemme hva de ville fortelle. Det ble bare en naturlig del av intervjuet.

I intervjuene frigjorde jeg mer fra intervjuguiden. Jeg husket spørsmålene godt, og trengte derfor ikke å bli forstyrret med å lete og lese i den. Intervjuguiden var likevel veldig god å ha. Etter første intervju fant jeg ut at det var naturlig at jeg tidlig spurte om overgrepet var en engangshendelse eller om det hadde skjedd flere ganger. Grunnen til at det var naturlig å spørre om var for at jeg skulle bruke rett terminologi når det videre var snakk om overgrep, om jeg skulle si «overgrepet» eller «overgrepene». Jeg endret derfor på intervjuguiden. Dette kommer tydelig frem i tabell 2, da man ser at Emilie som var den første som ble intervjuet svarer annerledes enn de andre informantene. Flere av spørsmålene var like, men det gjorde at jeg fikk spurt om alt jeg behøvde i flere omganger og forskjellige vinkler. Jeg stilte oppfølgingsspørsmål underveis, og noen ganger havnet intervjuet litt langt på siden, og da var det greit å ha intervjuguiden for å hente seg inn igjen. Den var også til hjelp for å følge med om jeg hadde fått spurt om alt jeg skulle spørre om.

Jeg er mange erfaringer rikere, og sitter igjen med dyrebar kunnskap etter disse intervjuene. Ikke minst har jeg en stor respekt for det de utsatte har gjennomgått, både selve overgrepet, men også tiden og livet i etterkant.

3.3 Bearbeiding av datamateriale

I de følgende avsnittene vil det bli gjort rede for den grundige transkriberingsprosessen, før det går inn på kategoriseringen og kodingen som er foretatt etter at transkriberingen var ferdig.

3.3.1 Transkribering

Transkribering blir til når man har benyttet lydopptaker i et intervju, og så i etterkant skrives det som har blitt sagt ved å lytte til opptaket. På denne måten struktureres innholdet, og det blir lettere å få oversikt på det som har fremkommet i datainnsamlingen. Det er flere valg som skal tas i forkant av transkriberingen. Før man går i gang, må man bestemme seg for hvilket språk man skal skrive på. Man må også ta stilling til om man skal markere hver eneste minste lyd, presisere hvis det var latter, gråt eller tenkepauser (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg valgte en mellomting. Jeg noterte for eksempel ikke ned hver minste lille tenkepause, men hvis det var tydelig at informanten tenkte seg nøye om, så skrev jeg tre prikker på rad. Jeg anså det ikke som nødvendig å være så pirkete for å få frem innholdet, og slik jeg så det kunne det eventuelt vanskeliggjøre å få frem helheten dersom jeg var så presis. For meg stod valget mellom språket som skulle benyttes mellom bokmål eller dialekten til de som ble intervjuet. Valget falt på bokmål, fordi jeg er vant til å skrive på bokmål, og anså det derfor som at det kom til å gå raskere. I tillegg visste jeg at informantene hadde forskjellige typer dialekter, og det ville derfor bli tidkrevende å få det til å bli rett skrevet på deres dialekt. Alt dette var valg jeg tok før jeg gikk i gang med transkriberingen, slik at alle transkripsjonene skulle bli mest mulig likt utført.

Alle intervjuene ble gjennomført med lydopptaker, og jeg benyttet derfor lydfiler i arbeidet med transkriberingen. I forkant av transkriberingen hadde jeg lest meg godt opp på tips og råd til hvordan man kunne gjøre det, og hva man måtte ta høyde for. Jeg hadde skjønnt at det kom til å bli tidkrevende, men jeg skjønnte nok ikke omfanget før jeg hadde forsøkt å transkribere de første fem minuttene av første intervju. Siden jeg skriver relativt kjapt på pc, så var jeg naiv og trodde at det skulle gjøre skrivingen raskere. I begynnelsen gikk det sakte, svært sakte. Men etter hvert som tiden på lydopptakeren gikk, fikk jeg mer «taket» på hele transkriberingsprosessen. Det var viktig å hele tiden ha fullt fokus. Jeg gjorde transkriberingen så fort det lot seg gjøre etter at intervjuene var ferdige. Dette var for at jeg skulle ha alt friskt i minne samtidig som jeg transkriberte. Jeg gjorde transkriberingen grundig. Jeg spilte av, skrev, stoppet opp, skrev, spolte tilbake, spilte av på nytt og skrev videre. Lydfilene var gode, noe som førte til at det var lett å høre hva som ble sagt, i tillegg til at jeg fikk med meg hvis det for eksempel var noe krent- eller hosting. Da transkriberingen var utført, spilte jeg av hele intervjuet på nytt, slik at jeg kunne lytte til opptaket samtidig som jeg leste transkriberingen. Dette var for å sikre at ingenting ble utelatt, glemt eller feiltolket.

Det var ikke nok å «bare» skrive av det som ble sagt, det var viktig å reflektere underveis. Jeg skrev derfor mange notater av tanker og refleksjoner jeg gjorde meg samtidig som jeg transkriberte. Det gjorde hele prosessen mer langtekkelig, men også lærerik. Det gjorde nok også at analysedelen ble dypere gått inn i. Jeg gjorde også flere observasjoner i transkriberingen som jeg ikke hadde fått med meg underveis i intervjuet. Det var for eksempel veldig tydelig at stemningen i rommet var mye mer løs på sluttet av intervjuet, enn i starten. Det sier seg selv at det er naturlig at det blir slik når man har snakket sammen en stund, og blitt litt kjent med hverandre, men det var ikke noe jeg tenkte over underveis i intervjuet.

3.3.2 Kategorisering og koding

I arbeidet med å analysere datamaterialet har jeg blitt inspirert av «Grounded Theory» [GT], en metode utviklet av Barney Glaser og Anselm Strauss, og videreutviklet av Strauss og Juliet Corbin (Strauss & Corbin, 1990). Metoden tar utgangspunkt i det empiriske datamaterialet, som vil si at analysen dannes på bakgrunn av informantenes oppfatninger og perspektiver (Dalen, 2011). Valget falt på denne analysemetoden da det empiriske datagrunnlaget ble dannet på informantene egne opplevelser og refleksjoner. Med inspirert menes at jeg ikke benytter hele vitenskapsteorien til GT, men vil i hovedsak anvende kodingsapparatet i min oppgave, da jeg anså det som mest hensiktsmessig for å klare å trekke ut funn. En sentral del av GT er koding, som Strauss og Corbin (1990) definerer det slik: «Coding represents the operations by which data are broken down, conceptualized, and put back together in new ways. It is the central process by which theories are built from data» (s. 57). Denne prosessen krever at forskeren får god kjennskap til sitt eget datamateriale, samtidig som den parallelt fokuserer på egne kreative og skapende tankeprosesser (Dalen, 2011). Prosessen innenfor koding blir presentert som tredelt; *Åpen koding*, *aksial koding* og *selektiv koding* (Strauss & Corbin, 1990). Jeg vil i de neste avsnittene gå dypere inn på hva de forskjellige kodingene innebærer og hvordan jeg selv har gått frem i min koding og kategorisering av analysen.

Åpen koding er «The process of breaking down, examining, comparing, conceptualizing, and categorizing data» (Strauss & Corbin, 1990, s. 61). Hovedmålet i den første delen av kodingen er å identifisere begreper som igjen kan inngå i kategorier (Dalen, 2011). Den første delen av kategoriseringen var å få oversikt over hvor informantene hadde fått hjelp fra. Mange hadde fått hjelp fra familiemedlemmer, venner og kjærester, de fleste hadde også fått hjelp fra skolen og ulike instanser. Jeg laget derfor flere skjemaer i Word i A3-format hvor jeg kopierte

all hjelp fra transkriberingen informantene hadde fått fra mor, far, søsken, kontaktlærer, BUP, SMISO, osv. Et skjema inneholdt for eksempel hjelpen alle fem informantene hadde fått fra psykolog. På denne måten fikk jeg systematisert hva de forskjellige hjelpepersonene og hjelpeinstansene hadde gitt av hjelp, og hvordan de utsatte hadde opplevd den. Da ble det tydelig hvor enkelte ikke hadde fått hjelp, og andre hadde fått mye hjelp. En del av hjelpen gikk inn i hverandre, for eksempel hang hjelpen fra kontaktlæreren sammen med helsesøsteren. Videre laget jeg koder med forskjellige farger for nøkkelsetninger og ord som gikk igjen i flere av utsagnene, som jeg oppfattet var sentrale. En slik fremgangsmåte gjorde det lettere for meg å se hva som var både likt og ulikt av opplevelsen av hjelpen fra de ulike informantene. Ytterpunktene i hjelpen ble også tydelig i denne fremstillingen. Dette gjorde det mulig å se hvilke mønstre det kunne være interessant å se nærmere på. Da alt dette var kategorisert, fortsatte jeg med å sette koder på utsagn jeg mente var relevante i forhold til hverandre. For eksempel så jeg at ordene svik, skam, skyld og ryktespredning var ord som gikk igjen. Det resulterte i at flere av kodene overlappet hverandre, og en del av utsagnene fikk flere koder. Allerede på slutten av den åpne kodingen hadde jeg bedre oversikt og en bedre forståelse for det innsamlede datamaterialet.

Aksial koding er «A set of procedures whereby data are put back together in new ways after open coding, by making connections between categories. This is done by utilizing a coding paradigm involving conditions, context, action/interactional strategies and consequences» (Strauss & Corbin, 1990, s. 96). Hovedpoenget i denne delen av kodingen er at man skal kunne gruppere kodene i ulike kategorier for at datamengden skal bli håndterbar (Nilssen, 2014). I denne delen av analysen var fokuset mitt å finne noen hovedkategorier for resultatene som var fremkommet, samtidig som jeg noterte ned egne refleksjoner. Avdekkingen av de seksuelle overgrepene ble én av kategoriene som følge av forskningsspørsmål 1. Denne ble håndterbar å få oversikt over da jeg satte det opp slik:

Avdekking	Transkribering	Mine refleksjoner	Mulige kategorier
Emilie	<i>I: Holdt du overgrepene hemmelige?</i> Det var en engangshendelse, og nei jeg holdt dem ikke hemmelig. Jeg sa det med en gang rett etterpå til to venninner. Og så ringte jeg rett til kjæresten min.	Fortalte det til venninner. Ringte til kjæresten, til tross for at han var langt unna.	Ikke hemmelighold. Jevnaldrende.
Ingrid	<i>I: Holdt du overgrepet hemmelig?</i> Nei, faktisk ikke. Rett etter at det hadde skjedd, så løp jeg rett til broren min og sladret, for han var i samme hus. Det var den gamle stefaren min som gjorde det. Jeg løp til han, og gråt, og sa at jeg hadde vondt. Og så fortalte vi det til moren min, når hun kom hjem fra jobb, men hun trodde ikke på meg. Og da sa jeg det ikke til noen flere på mange år.	Sa det til broren og moren. Sa det ikke videre til flere på grunn av at moren ikke trodde på henne.	Både hemmelighold og ikke hemmelighold. Ikke trodd.
Karoline	<i>I: Holdt du overgrepene hemmelig?</i> Ja, det gjorde jeg. <i>I: Hvordan og hvorfor?</i> Jeg lot være å fortelle. Jeg prøvde etter hvert å godta det selv, at det var slik det skulle være.	Fortalte det ikke til noen. Stengte det inne i seg selv, fremfor å søke hjelp. Gikk bevisst inn for å holde det hemmelig.	Hemmelighold. Bevisst handling.
Ida	<i>I: Holdt du overgrepet hemmelig?</i> Nei, jeg ringte søsteren min og fortalte hva som hadde skjedd, for hun hadde vært gjennom noe lignede flere år i forveien. Da kontakten hun politiet, og så ja... Avhør, voldtektsmottak, osv.	Kan virke som valget falt på søsteren for at hun kom til å vite hva Ida skulle gjøre videre, da hun hadde vært gjennom noe lignede.	Ikke hemmelighold. Jevnaldrende.
Silje	<i>I: Holdt du overgrepet hemmelig?</i> Nei, jeg gjorde ikke det. Jeg var såpass opprørt at jeg bare gråt og gråt, så jeg ringte til samboeren min. Jeg hadde en samboer på det tidspunktet. Så jeg ringte til han da, men jeg trengte ikke å si så mye, for han skjønnte at det var ille. Så da sendte han en kompis som skulle komme å hente meg.	Fortvilelse gjorde at hun ringte kjæresten selv om han var langt unna. Gir uttrykk for at hun trengte og ba om hjelp.	Ikke hemmelighold. Jevnaldrende.

Tabell 2: Viser eksempler på kategoriseringen og kodingen.

Videre var det viktig for meg at all hjelp, uansett hvor vellykket eller mislykket den opplevdes av informantene, kom frem. Jeg summerte derfor opp all hjelp de utsatte hadde fått fra de ulike hjelpepersonene, og supplerte med sentrale direkte sitat. Hjelpepersonene og instansene ble på sett og vis forskjellige tema og vinklinger på forskjellige typer hjelp. Ut i fra dette ble kapittel fire; presentasjon av analyse skrevet. Det ble nå tydelig hvilke mønstre og sammenhenger det var mellom kategoriene jeg hadde laget. Jeg kategoriserte derfor på nytt, og laget nye skjemaer. Denne gangen laget jeg blant annet et skjema hvor alle de utsatte hadde uttrykt hvordan tilretteleggingen på skolen hadde vært. Det gjorde det lett å se at flere hadde fått tilrettelegging fra skolen i større eller mindre grad, men at gjengangeren var at det var de selv som måtte be om hjelpen. Etter å ha systematisert hjelpen alle informantene hadde fått fra søstrene sine, ble det tydelig for meg at alle i større eller mindre grad følte seg sviktet av en eller flere av søstrene sine. I denne delen av prosessen holdt jeg vekselvis på med både åpen koding og aksial koding. Til slutt satt jeg igjen med flere underkategorier, og arbeidet med prioriteringer av de ulike kategoriene fortsatte.

Selektiv koding er «The process of selecting the core category, systematically relating it to other categories, validating those relationships, and filling in categories that need further refinement and development» (Strauss & Corbin, 1990, s. 116). Dette er siste del av kodingen og analysen. Målet for forskeren er her å utvikle teoretiske begreper og modeller for forståelsen av de aktuelle fenomenene (Dalen, 2011). Starten på denne delen av analysen innbefattet seg hvilke av de ulike fenomenene jeg skulle prioritere og fokusere på. Jeg valgte fokusområder som følge av hva de utsatte hadde som gjengangere. Noe av valgene ble også tatt som følge av områder som jeg synes det er viktig å sette fokus på, slik som skole. Videre bestod den selektive kodingen av å se sammenhengen og forskjellene innenfor de ulike kategoriene. For eksempel ble det tydelig her hvor at flere av hjelpepersonene bidro med tilleggsbelastninger til informantene. Å se på sammenhengene og forskjellene innenfor de ulike kategoriseringene og kodingen, i forhold til andre studier resulterte til slutt i oppgavens kapittel fem; diskusjon. Den selektive kodingen var en prosess som pågikk under arbeidet med analysen av datamaterialet for å finne sammenhenger og svar på studiens problemstilling og forskningsspørsmål, og varte dermed helt til siste slutt.

3.4 Kvalitetsvurderinger

Den konstruksjonsmessige naturen for transkripsjon fremgår ved å se på dens pålitelighet og gyldighet (Kvale & Brinkmann, 2015). Dette gjelder også for hele prosessen og valgene som har blitt gjort i arbeidet med masteroppgaven. I de følgende avsnittene vil jeg redegjøre for validitet og reliabilitet, og hva jeg har gjort for å styrke det.

3.4.1 Validitet

Validitet er et begrepet som brukes i sammenheng med tolkning av data. Begrepet omhandler gyldigheten av de tolkningene forskeren har kommet frem til (Silverman, 2011). Ved at forskeren er åpen om hvordan en har praktisert forskningen, styrker man gyldigheten i arbeidet. Man styrker i tillegg validiteten dersom man redegjør for valgene som er tatt underveis (Tjora, 2012).

I prosessen med masteroppgaven, har det vært mange valg som skulle tas. Jeg har forsøkt så langt det har latt seg gjøre å begrunne alle avgjørelser som er tatt. I utformingen av intervjuguiden, jakten på å få tak utsatte og i arbeidet med transkriberingen var det mange veiskiller jeg støtet på. Jeg har blant annet forklart hva og hvorfor jeg endret intervjuguiden

etter prøveintervjuene var gjennomført. I prosessen med å finne utsatte som kunne delta i intervjuene, har jeg blant annet forklart at valget falt på SMISO, da de utsatte frivillig kommer dit. Det fremkommer hvilke kriterier som lå til grunn i valget på de ulike utsatte som har deltatt i studien. Jeg har skrevet om den langtekkelige prosessen med selve transkriberingen, hvor det fremkommer hvor presis jeg har vært. Lydopptakeren og det grundige arbeidet med transkriberingen var for å sikre validiteten av datainnsamlingen. Hvordan man tolker de svarene som har fremkommet i intervjuene vil kunne variere fra person til person. Man har ulike erfaringer og kunnskap med seg inn i tolkningsarbeidet. Dette kan ha sine positive og negative sider. Ved at jeg blant annet er lærer vil jeg kunne tolke utsagn på en annen måte enn andre. Styrken vil være at jeg i større grad har innsikt i hvordan en skolehverdag er og hvordan en arbeidsdag til mange lærere ser ut. Det kan også føre til at jeg overtolker ting, og henger meg opp i detaljer som ikke andre ville fokusert på. For at validiteten av de tolkningene jeg har gjort etter intervjuene, har jeg etterstrebet å formidle de utsattes utsagn med stor nøyaktighet.

3.4.2 Relabilitet

I kvalitativ forskning snakker man ofte om relabilitet. Begrepet omhandler hvorvidt man ved en kritisk vurdering av det som har kommet frem i studien er gjort på en troverdig, pålitelig og tillitsvekkende måte. For å oppnå dette er det viktig at man redegjør for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av prosessen. Spørsmålet er hvor gode data forskeren har fått. Ved å argumentere for relabiliteten, overbeviser man om kvaliteten på forskningen og verdien av resultatene (Thagaard, 2013).

Jeg har underveis redegjort for fremgangsmåten for å få tak i informanter. Jeg kjente hverken de ansatte ved SMISO eller informantene i forkant av intervjuene. Svarene fra informantene kunne riktignok bli noe farget av at alle hadde i større eller mindre grad fått hjelp hos SMISO. Jeg anser det likevel ikke som at det påvirket resultatene, da jeg var ute etter forskjellige typer hjelp og hjelpepersoner. Jeg fokuserte like mye på all type hjelp, og vektla ikke SMISO sin hjelp mer enn andre hjelpeinstanser eller hjelpepersoner. Lydopptakene og grundig transkribering har bidratt til at innsamlingen av data er grundig gjennomgått.

Jeg laget en utfyllende intervjuguide i forkant av intervjuene, og benyttet i tillegg oppfølgingsspørsmål. Slik jeg ser det kan man ved bruk av oppfølgingsspørsmål føre til at

man kan vinkle samtalen under intervjuet dithen man selv ønsker. Jeg brukte det som en teknikk for å få informantene til å utdype og åpne seg mer, for å få mer innsikt i deres opplevelser, ikke for å legge ord i munnen deres og få «rett» på eventuelle hypoteser jeg hadde i forkant. Om en annen forsker hadde fått de samme svarene som meg, er vanskelig å si, da alle er farget av den personen man er, til tross for at man opptrer som profesjonell. Selv om ikke vinklingene på dataene er mer mot lærerrollen og skolens hjelp i etterkant, husker jeg likevel at jeg la ekstra merke til hvordan de ulike lærerne hadde ivaretatt de utsatte underveis i intervjuet. På samme måte som jeg syntes det var vanskelig å lytte til hvor kald moren til den ene utsatte hadde vært i etterkant. Man er likevel profesjonell i de ulike situasjonene man befinner seg i. Å være blant annet lærer og mor er roller som blir en del av deg, og man tar det med seg uansett hva man foretar seg. På grunn av at jeg er bevisst på de ulike rollene, har dette likevel ikke påvirket resultatet på innsamlingen og bearbeidingen av data.

3.5 Etiske hensyn

I Den nasjonale forskningsetiske samfunnsvitenskap og humaniora [NESH] (2016) skriver de at forskning skal:

Verne om personlig integritet, sikre frihet og selvbestemmelse, respektere privatliv og familieliv og beskytte mot skade og urimelige belastninger....Forskeren må derfor vise respekt for menneskeverd i valg av tema, overfor dem som deltar i forskningen, og når forskningsresultatene blir formidlet og publisert (NESH, 2016, s. 12)

En rekke etiske hensyn må tas allerede fra starten, og er viktige og sentrale helt til publiseringen er klar. Med temaet for denne oppgaven gjorde det at jeg måtte utvise en ekstra varsomhet helt fra begynnelsen av prosessen, og det gjorde også at søknaden til NSD ble svært viktig.

Ved forsknings- og studentprosjekter som innehar personopplysninger skal det søkes til NSD. Dette for å sikre at prosessen med prosjektet gjøres etter retningslinjene for lov og etikk (NSD, s.a.). Søknaden til NSD om gjennomføring av mitt masterprosjekt ble sendt 04.03.2017. Etter en ukes tid kom det spørsmål per epost hvor vidt jeg hadde kompetanse til å snakke med sårbare unge mennesker som hadde opplevd seksuelle overgrep. Det stiltes også spørsmål om jeg hadde vært i kontakt med Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk [REK] om eventuell melding av prosjektet mitt. De etterspurte om det var mulig å sende en prosjektplan, hvis den var laget. Jeg svarte at jeg til daglig jobbet som lærer

ved en ungdomsskole, er kontaktlærer og med i ressursteamet ved skolen. Jeg skrev at jeg holdt på med videreutdanning med master i spesialpedagogikk, og la også ved prosjektskissen. Etter noen uker med venting kom svaret om godkjenning av prosjektet med noen vilkår (se vedlegg 1). Blant annet vektla personvernombudet at jeg ikke skulle inn i selve hendelsen da overgrepene foregikk. Hun skrev også at hun ikke anså det som nødvendig å kontakte REK i forbindelse med prosjektet mitt, da det kun er prosjekter som omfattes av helseforskningslovens bestemmelser som skal godkjennes av REK.

Dagens forskning innbefatter at barn og unge kan delta. Man ser viktigheten av deres kunnskap om deres egne opplevelser og liv. At unge bidrar til forskningen gjør at man får en økt kunnskap om unges helse og velferd. Det er svært viktig at barn og unge deltakere i undersøkelser blir ivaretatt på en god måte. Det er ofte de samme kriteriene som blir lagt til grunn som hvis det var et godt voksent menneske som skulle delta i studien. Det er likevel viktig at man informerer og gjennomfører prosessen på deres premisser (Hauge, 2016). Deltakerne i min studie var ikke barn, men alle var unge. Jeg var derfor enda mer varsom og påpasselig med at alt gikk rett for seg. Ellers tok jeg utgangspunkt i forholdene som Kvale og Brinkmann (2015) redegjør for. De gjør rede for fire områder som forskere bør forholde seg til; informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser ved deltakelse og forskerens rolle. Jeg vil i de neste avsnittene gjøre rede for hvordan jeg har forholdt meg til de.

Informert samtykke innebærer at deltakerne får informasjon om studiens formål og hovedtrekkene. I informasjonen bør det fremkomme hvilke mulig risikoer og fordeler en eventuell deltakelse ville innebære. Det er viktig å legge vekt på at deltakelsen er frivillig, og at man på hvilket som helst tidspunkt vil kunne trekke seg fra undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg laget et grundig informasjonsskriv (se vedlegg 2) som de som ble forespurt av barnevernspedagogen ved SMISO ga til de utsatte, samt at den ansatte ga supplerende informasjon. Hele intervju situasjonen startet med at vi gjennomgikk informasjonsskrivet, og jeg informerte om muligheten til når som helst og kunne trekke seg. Samtykkeerklæringen ble signert før lydopptakeren ble slått på og intervjuet var i gang. NSD oppga at en av vilkårene gikk på at de anså det som forsvarlig at ungdom over 16 år kunne samtykke til deltakelse i prosjektet uten samtykke fra foresatte. I dette prosjektet kan det være grunner som det vanskelig eller umulig å få samtykke fra foresatte, og de anså det som at samtykket blir styrket ved at fagpersoner bistod i arbeidet mitt med å finne intervju personer. Alle som deltok var myndig, de var likevel unge mennesker, og man kan stille spørsmål om

de vet hva å delta på en slik studie innebærer. Ikke bare det å delta på intervju, men også det som foregår i etterarbeidet. Jeg var derfor nøye med at informasjon både ble gitt skriftlig og muntlig, og var åpen for at de kunne stille spørsmål.

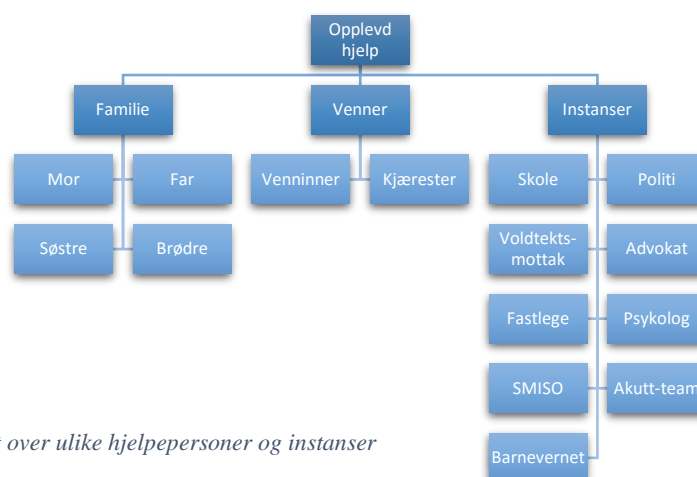
For at informantene ikke skal bli gjenkjent er det svært viktig med konfidensialitet. Kvale og Brinkmann (2015) skriver at konfidensialitet som oftest innebærer at private data som kan føre til at deltakerne kan bli identifisert ikke avsløres. Dette er noe jeg har hatt mye fokus på, både for informantenes del, men også deres familier og gjerningspersonene. Før intervjuet startet oppfordret jeg de til å forsøke å ikke si navnet til de ulike personene de skulle snakke om. Dersom noen glippet, så tok jeg ikke navnet med i transkripsjonen. Alle deltakernes navn er fiktive, laget på bakgrunn av det navnet som var mest brukt det året de var født. Alderen er den samme som den opprinnelige, da jeg syntes det var relevant å få frem i forhold til deres opplevelser, tanker og refleksjoner av hjelpen de har fått. Jeg har ikke skrevet noe om geografisk tilhørighet, nåværende eller tidligere bosted er heller ikke nevnt. Enkelthendelser og situasjoner som har kommet frem i intervjuene som har vært lett gjenkjennbare har jeg modifisert. Detaljer rundt rettsinstanser har også blitt endret, slik at anonymiseringen har blitt opprettholdt. Alt av datamateriale har blitt oppbevart i låsbar skuff, med kode på datamaskinen. Samtykkeskjemaene ble holdt låst i en annen låsbar skuff. Lydopptakene ble slettet etter transkriberingen. Det er kun jeg og veilederen min som har hatt tilgang til materialet.

Ved å delta i et studie må både deltakeren og forskeren være bevisst på at det kan medføre konsekvenser. Det er forskerens ansvar å beskytte integriteten til deltakerne ved å unngå uheldige virkninger. Dette er det forskerens oppgave å vurdere hvordan man kan unngå negative konsekvenser (Thagaard, 2013). Dette gjelder selvsagt alle studier, men for min del spiller det en ekstra viktig rolle på grunn av at seksuelle overgrep er et svært sensitivt tema. I tillegg er det unge mennesker som har deltatt, som kanskje kan ha vansker ved å se konsekvensene av deltakelsen. Det å snakke med en fremmed over så lang tid, kan være befriende og fint å ha alt fokus på seg selv. Samtidig kan det også gjøre at deltakeren kan få et nytt syn på det som skjedde, eller tanker og følelser kan blusse opp igjen. SMISO bisto meg i arbeidet med at deltakerne ikke skulle få negative konsekvenser. De tok samtlige deltakere inn til samtale rett etter intervjuet, i tillegg til at de hadde samtale med de ved senere anledninger. Dette var også et av vilkårene til NSD (se vedlegg 1). Så vidt meg bekjent har ingen rapportert om negative konsekvenser i etterkant.

I en studie vil forskerens rolle være sentral. Forskerens integritet vil være viktig, men også forskeren som menneske. Ens empati, sensitivitet og engasjement i moralske spørsmål og handlinger, vil være avgjørende for den vitenskapelige kunnskapen og de etiske beslutningene som blir tatt. I hele prosessen av undersøkelsen er det viktig at man er sitt ansvar bevisst. Under intervjuene må man fremvise profesjonalitet, samtidig som man skal ivareta informanten. I etterarbeidet og ved publisering av funn er det viktig at prosedyrene er nøyaktig beskrevet med tanke på gjennomsiktighet (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg har vært min rolle bevisst gjennom hele prosessen, og har etterstrebet å være åpen, ærlig og rettferdig. Fokuset under intervjuene var at de utsatte skulle føle seg ivaretatt, og tårer, humor og latter ble en naturlig del av samtalen. Når det gjelder funn så har jeg enkelte ganger kviet meg noe for å skrive egne refleksjoner rundt det informantene har berettet. I frykt for å såre noen, var jeg redd for at informantene skulle føle at jeg hadde omformulert deres utsagn. Likevel vet jeg med sikkerhet at transkripsjonsjobben ble grundig utført, samt at en ser viktigheten ved at jeg kom med egne refleksjoner for å komme frem til ulike svar og funn i oppgaven.

4 Presentasjon av empiri

I følgende kapitlet beskrives det som har fremkommet i empirien, og det er viktig å vite at det kun er informantenes egne følelser og opplevelser som blir presentert. Avdekkingen av overgrepene, hvor hjelpen kom fra og hva den inneholdt vil være hovedfokuset. Jeg har laget oppsummeringer av det informantene har berettet, og supplert med direkte sitat. Tjora (2012) skriver at bruk av direkte sitat vil gi leseren en direkte dypere forståelse for empirien, enn ved at man kun benytter forskerens tolkning. Alle hjelpepersoner og hjelpeinstanser som ble benyttet av informantene er nevnt (se figur 1), selv om ikke alle har vært innom alle instansene. Selv om ikke alle kategoriene vil bli tatt med i diskusjonskapitlet har de verdi i seg selv, da det er lærerikt å få innsikt i hvordan informantene har opplevd hjelpen alle stedene.

Figur 1: Viser oversikt over ulike hjelpepersoner og instanser

4.1 Avdekkingen av overgrepene

Overgrepene til Emilie stoppet da guttene forlot rommet, og hun løp vekk. Hun var inne til undersøkelser rett etter overgrepet. Politiet henla saken i to omganger. Storebroren til Ingrid oppdaget overgrepet like etterpå, likevel ble det ikke fanget opp av politiet før flere år senere da stefaren hadde tatt kontakt med henne igjen. Politiet valgte da selv å anmelde forholdet, men saken er fortsatt oppe hos politiet 1,5 år senere. Overgrepene mot Karoline stoppet ikke før det ble slutt med kjæresten, da han til stadighet voldtok henne mens hun sov. Hun har ikke politianmeldt forholdet, av hensyn til seg selv, ekskjæresten og familien sin.

Ida våknet opp etter å ha blitt full på en fest, og beskriver situasjonen når hun selv skjønner hva som har skjedd slik:

Greien var at da jeg våknet opp, så skjønte jeg egentlig ikke hvor jeg var eller hva som hadde skjedd. Og så la jeg ikke merke til at jeg ikke hadde alle klærne på. Men jeg hadde så mye spy på brystet, på armene og i håret, og ja, det smakte spy i munnen... Og så fant jeg et bad, og så var det ikke lås, og så hadde jeg mensene, og skulle trekke ut tampongen, og så fant jeg ikke tråen så lett, og så gikk jeg i dusjen, og da jeg stod i dusjen så kom det et sånn blitz-lys, et slikt gjenskinn i dusjveggen, så da hadde han kommet inn og tatt bilde av meg. Og det var da når jeg så ansiktet hans, og han løp ut derifra, det var da jeg tenkte, hva er det som har skjedd, så ja...

Hun ble hentet av en venninne og dro til voldtektsmottaket, og anmeldte forholdet. Saken ble ført i flere retter, gjentatte ganger. Gjerningsmannen ble til slutt dømt. Prosessen tok ca. to år, og opplevdes lang og tøff:

Selve prosessen var jo, altså hadde jeg visst hva det innebar å anmelde det, så hadde jeg aldri gjort det. Hvis jeg visste at jeg måtte i flere rettsaker, og vente på avgjøringen, og hvordan advokatene oppførte seg. Jeg skjønner godt at folk velger å ikke anmelde. Jeg hadde aldri gjort det hvis jeg hadde visst hvordan det faktisk var.

Intervjuer: Hva tror du at du hadde gjort hvis du kunne valgt på nytt?

Hvis jeg hadde visst utfallet, så kanskje jeg hadde gjort det, men det var som å være i helvete. Hvis det finnes et helvete så er det å sitte i en rettsak med jury og slemme advokater, som river deg sund. Det var åh... Nei...

Mannen som voldtok Silje gjorde seg ferdig før han truet henne på livet og stakk av. Silje var inne til undersøkelser på voldtektsmottaket og anmeldte saken. På grunn av at

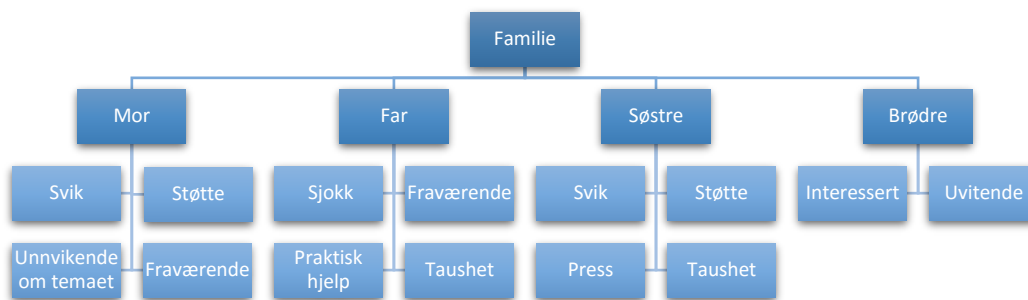
gjerningsmannen ble syk, og fikk omfattende problemer og ble innlagt i psykiatrien, ble det aldri rettssak. Silje mottok likevel flere år senere voldsofferstatning av en betydelig sum, og beskriver det slik:

Det følte som en seier. Da følte jeg at når de gir meg den høyeste erstatningen, da har de ikke med tvil i sitt hjerte om hva som skjedde og hvordan jeg har hatt det i ettertid. Så jeg har følt at det var min rettferdighet. De kan si hva de vil, men jeg blir trodd.

4.2 Hva inneholdt hjelpen og hvordan opplevdes den?

Videre i kapitlet vil oppgavens empiri presenteres som omhandler ulike hjelpepersoner og hjelpeinstanser, samt hvordan informantene opplevde hjelpen fra de.

4.2.1 Familie

Figur 2: Viser oversikt over hjelpen fra familie.

Emilie hadde en familie som tok imot henne da hun kom hjem til Norge. Moren reagerte med sjokk, og trengte tid på å ta alt innover seg. Likevel var hun der og støttet datteren. De pratet ikke så mye om det som hadde skjedd, men det var mye nærhet og gjorde ting sammen. Farens reaksjon gjorde at det virkelig gikk opp for Emilie hva som hadde skjedd. Han var helt knust med det samme, men tok seg raskt sammen og hadde fokus på hva han kunne gjøre for henne. Han tok ansvar for all koordineringen med politiet og hadde oversikt på de ulike møtene. Heller ikke faren snakket så mye om det som hadde skjedd. Stemoren hadde selv opplevd seksuelle overgrep, og Emilie syntes det var godt å snakke med henne som hadde en helt annen forståelse for situasjonen enn andre som ikke har opplevd noe slikt. Hun ble også et slags forbilde for Emilie, da hun så at man kunne ha et fint liv til tross for å ha vært gjennom noe så brutalt. Storesøstrene var i starten redd for å la henne være alene, og ønsket å være med henne overalt. Likevel syntes de det var vanskelig å snakke med henne om voldtekten. De tok ikke initiativ til å prate om det, og hadde problemer med å se henne i

øynene. Reaksjonen deres fikk Emilie til å tvile på om de trodde på henne, noe som var svært sårt for henne:

Jeg kan si det sånn at i barndommen så har det vært mer slik at søstrene mine og jeg har hatt hverandre, og ikke foreldrene våre. Det ble et slikt skifte som ble vanskelig for meg å takle, at plutselig var det foreldrene mine som jeg skulle gå til og forholde meg til, men ikke søstrene mine. Og det har alltid vært motsatt. Det ble litt slik at hvis det var det jeg måtte betale for at mamma og pappa skulle være til stede, så ville jeg heller at det var søstrene mine.

I dag er det vanlige forholdet deres tilbake til normalen, men temaet seksuelle overgrep gir de fortsatt sterkt uttrykk for at de ikke ønsker å snakke om. Det ønsker Emilie å gjøre noe med, da voldtektene og ettervirkningene fortsatt er en stor del av hennes liv.

Moren til Ingrid trodde ikke på henne og storebroren da de fortalte at stefaren hadde forgrepet seg på henne. De hadde hatt et tett samhold før dette skjedde, men mistilliten ble et vendepunkt i mor-datter-forholdet. Moren mente at de hadde diktet det opp på grunn av at de ikke likte stefaren, eller at det var en drøm. Derfor hjalp aldri moren til Ingrid med noe i forhold til overgrepet:

Det at hun ikke trodde på meg var den verste hjelpen. Det er klart at det er tungt. Det er den ene personen man mest ønsker skal tro på deg og hjelpe deg, og så stakk hun bare... Så det var veldig vondt at mamma ikke trodde på meg. Det tror jeg ikke hun gjør enda. Selv om hun sier at hun gjør det, så tror jeg ikke hun gjør det... Det som hun på BUP brukte som metafor var at mamma bare puttet plaster over såret, hun rensket det jo aldri... Jeg er ikke noe flink til å si ifra om ting. Jeg sier ting som er vanskelig en gang, og hvis folk ikke følger opp på det, så sier ikke jeg det noe mer...

Ingrid valgte året etter overgrepet å flytte til sin alkoholiserende far som ikke klarte å ta seg av henne. I dag bor hun ikke sammen med faren, han er ikke like alkoholisert som det han en gang var, men han drikker øl hver dag han kommer fra jobb. Hun opplever han som innpåsliten, da han ringer og sender meldinger og lurert på om hun har spist, hvor hun er og så videre. Hun beskriver seg som pappajente og at hun ikke klarer å sette grenser for når det er nok. Faren vet om overgrepene, at saken fortsatt er oppe hos politiet og at hun går til SMISO. Hjelpen han gir henne går stort sett i at han kjører henne til ulike avtaler. Hun ser ikke noe poeng i å snakke med faren om det hun sliter med, da han neste dag ikke husker hva de har snakket om uansett som følge av drikkingen. Slik beskriver Ingrid livet sitt:

Livet er som en dans på lego-klosser. Det å trø på en lego-klosse har vi vel alle gjort, og det gjør dritvondt. For de fleste vennene mine har hatt en dans på madrasser, og har aldri opplevd noe motgang, og foreldrene er fortsatt sammen. Hos oss så har det vært stikk motsatt. Mamma og pappa skilte seg. Mamma fant seg en type som var helt crazy, det var bare jævlig å komme hjem. Pappa var alkoholiker. Det er det jeg tenker med at jeg danser opp på lego, det er det jeg gjør. Hver gang jeg trør, så gjør det vondt. Og uansett hvilken vei jeg trør, så gjør det vondt. Det er slik det føles i hvert fall.

Begge storesøstrene til Ingrid vet om overgrepet, men ingen snakker om det med henne. De uttrykker bare at det går over og hjelper henne ikke, og det gjør henne enda mer fortvilet. Da barnevernet grep inn i boforholdene til Ingrid, ble det bestemt at hun skulle flytte i en leilighet under den ene storesøsteren:

Dadda brydde seg kun de første ukene, og så dabbet det veldig av. Hun bryr seg veldig om hva jeg gjør, hvem jeg har på besøk og overnatting, og hvorfor jeg har besøk sent og er ute sent, men ikke hvordan jeg har det. Så det er mer slitsomt å bo der, enn trygt og deilig, slik som det skulle være. Og så er det mye problemer med leiligheten. De er veldig treg, og tar ikke ting seriøst, for jeg er jo liksom søsteren hennes og da er liksom ikke så nøye. Jeg har sagt opp leiligheten, for jeg vil ikke bor der mer.

Storebroren til Ingrid bor i en annen landsdel enn henne, og de treffes derfor naturlig nok ikke så ofte. Han hjelper henne likevel med å snakke om hvordan det går og hvordan saken står. Hun opplever det som godt at han er interessert og engasjert. I tillegg har hun en inngiftet onkel som hjelper henne. Han har vært med henne til forskjellige instanser, og har gitt råd hele veien for hva hun burde gjøre. Hun kan også snakke med onkelen om overgrepet:

Han snakker med meg om overgrepene. Han er veldig flink til å grave. Han er ikke redd for å hente meg inn når jeg snakker meg vekk, slik som alle andre. Det er veldig få som henter meg inn igjen. Det er egentlig veldig bra. Selv om jeg ikke syntes det der og da, for jeg blir jo bare dritforbannet. Men jeg ser jo det i ettertid at hadde han ikke gjort det, så hadde jeg ikke sittet her i dag.

Karoline sier hun har et nært forhold til sine foreldre, men at de seksuelle overgrepene ikke er et tema. Moren fikk vite det ved en tilfeldighet, men Karoline snakket ned det som hadde skjedd og sa at hun ikke skulle anmelde det. Det var moren enig i, og begrunnet det med ryktespredningen som ville oppstå. Faren vet ikke om de seksuelle overgrepene som hun over

tid ble utsatt for av ekskjæresten. Hun har derfor ikke fått noe hjelp fra foreldrene. Søsteren fikk også ved en tilfeldighet høre om overgrepene, og spurte kun Karoline om det var sant at hun skulle anmelde saken. Etter at hun avkreftet ryktene om anmeldelse har det ikke vært et tema. Broren er bestevenn med ekskjæresten, og vet ingenting om overgrepene. Hun har derfor ikke fått noe hjelp eller støtte fra søsknene heller. Familien vet ikke at hun sliter og at hun har oppsøkt hjelp flere steder, og vet ikke at hun går til SMISO jevnlig.

Foreldrene til Ida tok varmt imot henne da hun kom hjem etter det seksuelle overgrepet. Hjelpen fra moren og faren har i stor grad gått på at de har støttet henne, snakket om det som har skjedd og hvordan hun har det. Moren så at Ida slet mye den første tiden etter overgrepet, og tenkte at det kunne hjelpe å komme seg bort litt. Hun ordnet derfor slik at datteren bodde et halvt år i utlandet, samtidig som hun studerte. Hun ble etter hvert nødt til å flytte hjem igjen som følge av alle ettervirkningene. Foreldrene har vist stor forståelse for at hun har behov for å føle seg trygg, og at hun ikke klarer å jobbe nok til at hun har penger til å bo for seg selv. De har bidratt med penger, og har tatt godt vare på henne hjemme. Hjelpen har i liten grad gått på det praktiske, men de har vært der for henne gjennom alle rettsrundene. Søstrene hennes er viktige for henne, spesielt den eldste som var den første hun ringte til etter at hun skjønnte hva som hadde skjedd. Søsteren har opplevd noe av det samme, og hjalp Ida med å ringe til politiet og kontakte voldtekstmottaket. Hun har i ettertid hjulpet henne med å snakke om overgrepene, og har forståelse for ettervirkninger. Storesøsteren har også hjulpet Ida til å forstå at hun ikke har skyld i det som skjedde selv om det var hun selv som drakk seg full, og samtalene de imellom har gjort skamfølelsen mindre. Dette har ført dem nærmere hverandre. Den mellomste storesøsteren har ikke den forståelsen og er ikke like støttende. Det sårer og frustrerer Ida at den mellomste søsteren ikke hjelper mer. En gjenganger for begge søstrene er at de maser om at Ida må finne sin egen plass å bo:

Jeg føler et press, fra begge egentlig, om at jeg må komme meg videre, at jeg skal opp i livet, jeg skal få jobb, kjøpe leilighet, jeg kan ikke bo hjemme hos mamma og pappa for alltid, og det kommer egentlig fra de begge.

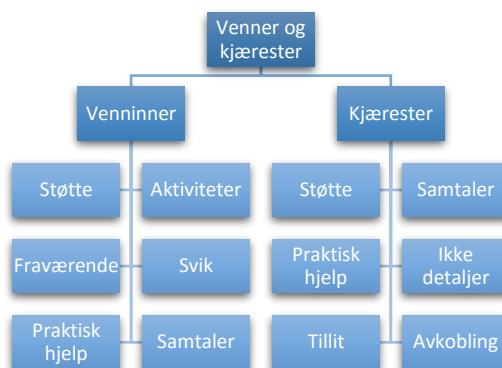
Moren til Silje hadde i årevis slitt med alkoholproblemer, og det var i stor grad Silje som måtte ta seg av moren sin. Da dette skjedde forandret det seg, og moren hjalp henne mye:

Det er ingen tvil om at mamma trodde på meg, støttet meg og hjalp meg. Mamma gjorde alt for at jeg skulle få hjelp. Det var egentlig hun som ordnet alt. Jeg kunne si til henne, kan du

ringe, jeg klarer ikke. Og da satte hun seg ned og ringte rundt, og ordnet opp i alt med skolen med fravær, legen, SMISO og psykologen. Hun ordnet alt det praktiske. Jeg hadde ikke klart å ordne det praktiske selv, da hadde alt gått ad undas. Jeg hadde ikke energi til å gjøre noe annet. Hun tok seg av alt det andre. Hun kom hjem til meg, ryddet, vasket klærne. Hun kom hele tiden bare for å vaske klærne. Små praktiske ting betydde veldig mye. Det er rart, men klesvasken blir så ork, at du klarer ikke å møte deg opp til å ta klesvasken. Så hun gjorde alt sånn som ikke fungerte hos meg mer.

Faren tok henne med hjem til seg, og hjalp henne med å føle seg trygg den første perioden etter overgrepet. Han støttet henne og hjalp henne med de praktiske tingene som kom i etterkant. I den første tiden snakket de om overgrepet, men det gjør de ikke nå lenger. Hun beskriver faren sin som en mann av få ord, og at det ikke føles naturlig å få hjelp hos han ved å snakke om det fortsatt. Likevel hjelper han henne enda hvis hun får angstanfall, da kan hun ringe til faren og han roer henne ned. Storesøsteren har støttet henne hele veien, og forsøkt å snakke med Silje om det som skjedde og hvordan hun har det. Likevel har søsteren syntes det var vanskelig å hjelpe Silje å komme videre, for hun var lenge deprimert og gjentok bare de samme tingene om det som skjedde og familien som behandlet henne dårlig. Det såret også Silje at søsteren fortsatt hadde kontakt med familien som spredte rykter om henne. Etter et oppgjør skjønnte søsteren mer hva familien hadde gjort, og tok da avstand fra de. Det var godt for Silje å se at søsteren støttet henne og tok et standpunkt, og det hjalp henne til å komme seg videre. De har en lillebror som er mye yngre, han vet ingenting om det som har skjedd, og har derfor ikke hjulpet på noen måte. Silje dro til den ene tanten sin rett etter at voldtekten hadde funnet sted, og hun var med henne til overgrepsmottaket. Tanten syntes det som hadde skjedd var forferdelig, og ivaretok Silje og hjalp henne rett etterpå, men vendte henne så ryggen på grunn av at gjerningsmannen da ble syk.

4.2.2 Venner og kjærester

Figur 3: Viser oversikt av hjelpen fra venner og kjærester.

Venninner

Emilie sitter igjen med både positive og negative opplevelser etter å ha fortalt om gruppevoldtekten til venner. De som responderte på en varm måte da hun fortalte det, og hjalp henne også i ettertid med å være der for henne. Hjelpen bestod av at de fant på ting sammen, var på tilbudssiden og forsøkte å normalisere hverdagen litt. I tillegg var det fritt frem for å snakke om overgrepet og alt rundt som foregikk. Dette ble verdsatt av Emilie. Venninnene som ikke ga noe respons da hun fortalte hva som hadde skjedd, viste seg å være dårlige venner, og hun sier selv at hun lærte noe av det som skjedde: «Det styrket venneforholdet. Det gjorde at man ser folk for det dem er. Det viste seg veldig feil med de andre venninnene mine, men veldig riktig med disse her da. Dem skal jeg ta vare på.»

Da Ingrid begynte på videregående fikk hun nye venner. Etter hvert fortalte hun om overgrepet og hvordan hun fortsatt har vansker som følge av det hun har vært gjennom. Hun følte selv at det var nødvendig at vennene visste om vanskene hennes, slik at de kunne ha forståelse for hvorfor hun kan reagere annerledes enn andre i ulike situasjoner. Da kunne de også skjønne hvorfor hun enkelte netter har mareritt, som fører til at Ingrid sliter med å sove og ofte er sliten. Noen venner brydde seg ikke, ga henne ekle blikk eller trakk seg unna, som gjorde at hun følte seg dømt. Andre venninner har bidratt med støtte og praktisk hjelp. Spesielt verdsetter hun hjelpen fra den ene bestevenninnen:

Det var veldig vanskelig å fortelle det først, men så viste det seg jo at hun hadde vært gjennom det samme. Og da ble det med en gang mye lettere, for jeg følte meg ikke så alene og ensom om det. Vi kunne prate om det åpent. Og dele meninger frem og tilbake, og det var veldig deilig å ha noen å dele det med... Hun var liksom med meg på alt. Vi hadde en sånn lang dag hvor vi var innom legen, SMISO og politiet. Så hun var med meg på alt, hun var der gjennom alt, og det var veldig behagelig. For pappa er jo ikke sånn, og resten av familien min er heller ikke slik. Så det føltes veldig godt. Hjelpen er mye praktisk, hun spør om hun skal kjøre eller hente meg på SMISO. Hvis jeg har en dårlig dag, så kan hun fort dukke opp på døra mi, bare for å holde meg selskap. Eller hun kan bake til meg. Mange sånne små ting, som betyr veldig mye. Det er veldig deilig. Hun var der med en gang, og handa ut. Kom så ordner vi det med en gang. Og veldig bestemt, at sånn og sånn skal vi gjøre, og det skal gjøres i dag. Og det satte jeg veldig pris på.

Karoline har to vennekretser; den ene fra hjemplassen og den andre fra hennes nåværende bo- og studiested. Hun har ikke fortalt om overgrepene til noen av sine barndomsvenner, men har

berettet det til to av bestevenninnene som hun studerer med. Hun opplever likevel støtte fra de som vet om hennes fortid, men ellers har det vært lite hjelp. Hun sier selv at det har vært vanskelig å snakke med vennene om det:

Jeg fremstår som en veldig glad person, og aldri at jeg er lei meg, og er den som alltid vil hjelpe og snakke med folk og sånt. Og så være i den rollen at jeg skal fortelle, og være lei meg, for jeg blir jo lei meg når jeg snakker om det. Jeg vet ikke om jeg ville kalle det skam, men å åpne seg til annen person, liksom grave opp det man har prøvd å trakke ned lenge. Å fortelle liksom... Faktisk fortelle en annen person, at det har skjedd meg...Jeg har vært redd for at de skal fortelle det videre og ryktespredning. Det er derfor jeg ikke har fortalt det til så mange. Men akkurat de her to stoler jeg så mye på.

Vennene til Ida har hjulpet henne med å trøste og støtte henne, og snakke med henne om det som har skjedd og hvordan hun har det. Den ene venninnen var med på voldtekstmottaket, ellers har ikke hjelpen bestått av noe praktisk. Hun sier selv at hun nå har færre venner enn før voldtekten, og at hun forsøker at temaet ikke skal ta for stor del av samtalene med venninnene:

Etterpå har jeg har hatt vanskeligheter med å skaffe nye gode og nære venner, egentlig venner generelt, for jeg har vært så isolert og hele pakka. Så det ble med de. Nå tenker jeg jo at det er spesielt to av de som enda er her, mens det før kanskje var flere. Men så går det tid, og så har folk sitt eget liv, kanskje har lite forståelse for at jeg enda sliter og ja. Så jeg har prøvd å være slik at jeg ikke bruker opp min sosiale kapital med alt som er negativt. Det er ofte at jeg kanskje ikke snakker om det her, slik at man kan ha positive ting som skjer i vennskap.

På grunn av rask ryktespredning fikk Silje nesten ikke fortelle om overgrepet til noen av sine venner, hun opplevde derfor at «alle» visste det, og at de bare gikk og ventet på om hun ville snakke om det eller ikke. Hun opplevde derfor ingen hjelp fra vennene sine.

Kjærester

Den første Emilie ringte til etter overgrepet var kjæresten. Hjelpen hans kom momentant. Han fikk henne til å fortelle hovedtingene fra det som hadde skjedd den kvelden, og så dro han rett til politiet i Norge. Hun nektet han å ringe til foreldrene hennes å fortelle om hva som stod på:

Det var nok vanskelig for han å ikke ringe til foreldrene mine, for jeg sa til han at han ikke fikk lov til det. Så han ble satt i et veldig dilemma der, men han gjorde ikke det, og det hadde mye å si for min tillit til han og forholdet vårt videre.

Hun sier at kjæresten hele veien har stilt opp for henne. I den første tiden i etterkant var de mye sammen, hun følte selv at hun i større grad kunne slappe av sammen med han enn andre. Han er enda en viktig støttespiller for henne, men samtalene mellom dem inneholder lite detaljer rundt det som skjedde da han ikke ønsker å høre om det. Emilie ble rørt da hun beskrev deres første møte etter at hun landet i Norge:

Jeg har aldri vært så glad for å se noen som det jeg var da han møtte meg på flyplassen. Det var så godt å se han, og det å være sammen igjen. Det føltes som å ha et holdepunkt i livet, at alt raste sammen, men det stod. Det har aldri vært så godt å se noen igjen, og det betydde veldig mye å få den nærheta igjen og bare være. Det var sterkt.

Ingrid har slitt med tillit til andre mennesker, inkludert den gangen hun hadde kjæreste i tre år. Han forsøkte gjentatte ganger spørre henne om det var noe galt, men på grunn av manglende tillit klarte hun ikke å åpne seg. Kjæresten kunne derfor ikke hjelpe henne, og tillitsproblemer ble etter hvert grunnen til at det ble slutt mellom dem.

Idas daværende kjæreste var en av de første hun ringte til etter voldtekten. Han var der for henne hele tiden mens de var sammen. Hjelpen bestod av at han var mye sammen med henne, og hele tiden passet på hvordan hun hadde det. Han sjekket til og med hvordan det gikk hvis hun var lenge på do, så hun følte han noen ganger var på grensen til overbeskyttende. Voldtekten gjorde at hun måtte få avstand til alt, og hun flyttet til utlandet en liten periode for å studere. Den avstanden gjorde at forholdet ble over, og Ida sier at voldtekten indirekte var grunnen til at det ble slutt. For fem år siden fikk hun ny kjæreste, som har støttet, trøstet, vist kjærlighet og trygghet. Han har også opplevd seksuelle overgrep:

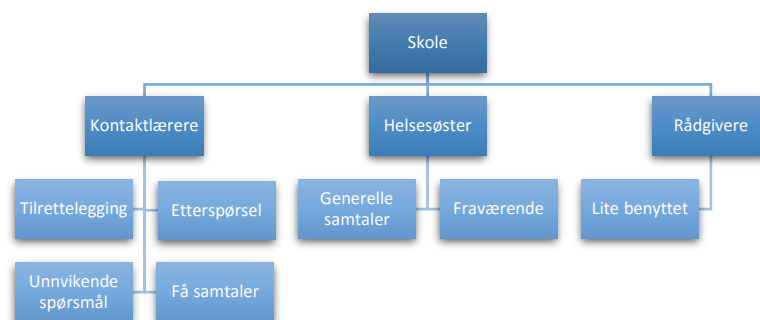
Det er sikkert derfor det ble oss to. Det er en dyp forståelse der også, på en måte... Vi som har opplevd det har mye lettere for å tørre og ha det gøy med det, å bruke galgenhumor og sånt. De som på en måte ikke har opplevd det, og hvis man snakker om det selv, og slår en spøk, så blir de helst sånn «herregud, du må ikke si det». Mens vi som har opplevd det, flirer av det, og det blir grovere og grovere, koddet ordentlig med det. Det er vel en overlevelsesmekanisme, eller, jeg er veldig glad i galgenhumor. Og det er egentlig alle vi som jeg kjenner og som har opplevd det. De har jo, vet jo, de skjønner og forstår rett og slett hvordan det er. Og hvordan det føltes på kroppen, og i ettertid og sånt. De vet inn til beinet hvordan det er. Og da får man en dypere forståelse rett og slett. Det synes jeg er viktig, at man virkelig kan forstå.

Med en gang mannen som hadde voldtatt Silje hadde forlatt huset, ringte hun til sin daværende kjæreste, som hun da hadde vært sammen med i to år. Han ordnet slik at en venn kom og hentet henne midt på natten. Hun beskriver støtten og hjelpen fra hennes daværende kjæreste gjennom sju år som avgjørende for at hun kom seg gjennom lange stunder med depresjoner og angst. Han var hennes beste venn, og utviste en enorm respekt for henne og hennes problemer i etterkant. Hjelpen bestod blant annet av at han pjosket henne til hun sovnet, tok henne med på turer på fjellet for å koble av og fikk henne til å smile da hun bare ville gråte. Hun beskriver forholdet mot slutten slik:

Jeg sluttet å være deprimert før det slutt mellom oss. Jeg føler litt det at vi var veldig sammen på grunn av det, og vi vokste veldig i fra hverandre. Da jeg var helt på føttene igjen, og vi hadde et normalt liv, da var det dags at nå går vi videre. I perioder tror jeg nok lenge at han ville gå i fra meg, for jeg kan ikke tenke meg at det var et lykkelig liv han levde da det stod på som verst. Men han stod der gjennom alt, han stod der helt til den dagen jeg var helt fin og da vi begge var fin og klar. Det var et pent brudd. Det var liksom ingenting som skjedde.

Flere år etter bruddet hjalp han henne også med å skrive en uttalelse om hvordan tiden hadde vært i etterkant av voldtekten, som skulle legges ved søknaden om voldsoffererstatningen. For noen år siden fikk hun ny kjæreste. Det tok lang tid før hun valgte å fortelle han om alt hun hadde vært gjennom. Hun uttrykte at det var godt å starte med blanke ark, og slippe følelsen av å være et offer. Etter at de hadde blitt godt kjent fortalte hun likevel alt, og han har hele veien utvist forståelse for at det er enkelte ting hun reagerer på.

4.2.3 Skole

Figur 4: Viser oversikt av hjelpen fra skole.

Kontaktlærere

Emilie startet på en ny videregående skole like etter hun ble utsatt for voldtektene. Hun tok selv kontakt med kontaktlæreren for å informere om hennes situasjon. Kontaktlæreren hjalp med å tilrettelegge slik at Emilie fikk dratt på de ulike møtene med politi, advokat, psykolog

eller SMISO. Hun fikk fravær, men det ble ordnet slik at det ble oppført som gyldig. Læreren ringte de dagene hun ikke dukket opp på skolen for å spørre hvordan hun hadde det, hun ordnet også slik at Emilie kunne få utsatt prøver og innleveringer. Av og til kunne Emilie føle at læreren tenkte at hun utnyttet situasjonen, men hun utdypet at det er mulig at hun selv overtolket ting og at det overhode ikke var slik at hun utnyttet noe. Prosessen rundt hjelpen fra kontaktlæreren beskriver hun slik:

Det var nok litt at jeg måtte spørre etter tilrettelegginger, men det var nok også fordi det var vanskelig for henne å vite hva jeg trengte hjelp til, at jeg på en måte måtte si hva jeg trengte hjelp til. Jeg måtte nok i større grad be om det, og selv tenke hva som var lurt. Så jeg har tenkt at hvis jeg ikke var så ressurssterk, som hadde foreldre i bakhånd og alt, så er det ikke sikkert det hadde gått like bra, det er jeg ikke i tvil om... Så at hun heller i større grad kunne ha vært mer på tilbudssida, og kanskje litt mer frempå, enn at jeg alltid måtte komme til henne. Det savnet jeg... Og kanskje koblet inn, hvis det ble for vanskelig for henne, og at hun følte at hun kom litt til kort på disse tingene, og kanskje koblet inn helsesøster eller rådgiver på skolen.

Lærerne som Ingrid hadde på grunnskolen fikk aldri vite om det seksuelle overgrepet eller all volden hun hadde blitt utsatt for av stefaren. Hun sier at lærerne likevel burde ha skjønnet at noe var galt, og at de ikke skulle ha trodd på alle bortforklaringene hennes om hvordan hun til stadighet hadde fått blåmerker over alt. Hun slet med å konsentrere seg, i tillegg til at hun hadde en del fravær allerede på ungdomsskolen. Hun beskriver sine tanker rundt at ingenting om hennes hjemmesituasjon ble oppdaget slik:

Lærerne skulle heller ha spurt om man er sikker på at det har skjedd, og fortelle at det man sier til den personen er trygt. For det er klart, når jeg hadde den opplevelsen med mamma, så føler ikke jeg at det er trygt å snakke med hvem som helst. For jeg er redd for at folk skal være slik som mamma, og bare si at de ikke tror på meg, eller si at det ikke er så viktig eller at det går over. Så jeg skulle ønske at det ble litt mer tak i.

Under en elevsamtale på videregående hadde kontaktlæreren merket at hun virket nedentil og sliten, og han spurte henne mer direkte. Det gjorde at hun forklarte hva som hadde skjedd, og en verden med hjelp og tilrettelegging fra skolen åpnet seg. Lærerens fremtoning var i takknemlighet for at hun åpnet seg for han, han stilte spørsmål som gjorde det lettere for henne å fortelle, samtidig som han presiserte at hun kun skulle fortelle det hun følte seg komfortabel med å snakke om. Hjelpen som i etterkant kom bestod av at hun fikk dra på møter med forskjellige instanser, hun fikk tilrettelagt og utsatt prøver og innleveringer, og

fikk ta pauser underveis i skoledagen når hun hadde behov for det. Dersom klassen skulle ha om tema som var knyttet til vold og seksuelle overgrep, ga han henne alltid beskjed til henne i forkant slik at hun kunne forberede seg og eventuelt avgjøre om hun ville ta del i den aktuelle timen. Han var også påpasselig med å ta kontakt med henne på en minst mulig synlig måte fremfor de andre elevene, noe som ofte ble løst ved at de snakket sammen i gangen. Han kunne også sende meldinger å spørre hvordan det gikk med henne dersom hun ikke var på skolen. Hele veien var det læreren som kom med forslag, hun trengte ikke å be om noe selv.

Karoline sier at det ikke er noen av lærerne ved skolen som er klar over det hun har vært gjennom eller om det hun nå sliter med: «Vi er hundre stykker i klassen, så vi har ikke kontakt med lærerne. Så vi har nye forelesere hver uke, veldig ofte. Så det var ingen som var klar over det som foregikk». Hun oppgir at hun har konsentrasjonsvansker, og sliter av og til å følge med på undervisningen.

Ida syntes det var vanskelig å fortelle til læreren på videregående hva som hadde skjedd, og sendte han derfor en melding for å orientere om voldtekten. Han svarte på meldingen, men det ble aldri mer snakk om i etterkant og han fortsatte å behandle henne på samme måte som før. I etterkant ser Ida at han burde ha hatt samtaler med henne, og lagt til rette slik at det ble lettere for henne å beholde de gode karakterene og gjennomføre skoleåret. Hun gikk ned i karakterer og slet seg gjennom skoleåret. Da hun senere begynte på høyere utdanning toppet det hele seg da voldtektsmannen gikk på samme skole som henne:

Da jeg begynte på høyere utdanning, så måtte jeg jo gå på samme skole som han som var dømt for å gjøre det her mot meg, for han var i fengsels-kø, så vi hadde klasserom rett ovenfor hverandre. Og så skal jeg gå på samme skole som han som er dømt for å voldta meg, jeg skjønner ikke hvordan det er mulig. Da vi gikk på samme skole, var det jo for at jeg måtte ta opp det året for at jeg ikke hadde fått gått opp til eksamen på grunn av at jeg hadde vært så mye borte på grunn av rettssaker. Så det er ingenting som har blitt tilrettelagt for at jeg skulle klare å komme meg gjennom det første gang. Så det er liksom laget for de som har gjort noe dumt, det er de som blir mest tatt vare på. Sånn følelse sitter jeg igjen med. For det det var jo sånn: «Vi kan jo ikke ta han ut av skolen, det er jo synd hvis han må avslutte utdanningen sin før han må i fengsel». Mens ingen snakket om meg jeg da, som var den utsatte. Hva de kunne gjøre for meg, nei det var det ikke noe snakk om.

Læreren ved den videregående skolen Silje var elev ved fattet mistanke om at noe galt hadde skjedd, som følge av at hun var borte fra skolen en uke i strekk, i tillegg til at hun i ettertid hadde mye fravær generelt. Like før jul tok læreren henne til side for å spørre om noe var galt, hun responderte da med å svare at hun hadde det vanskelig med familie og derfor gruet seg til juleferien. Læreren tilbydde Silje å feire jul med henne dersom hun ønsket. Forslaget ble avfeid, og det ble ikke snakket mer om i etterkant. Silje har en rekke tanker rundt samtalen:

Hvis hun har gravd mer, så hadde jeg nok sagt det. For hun var såpass forståelsesfull, det var liksom ikke sånn at hun satt og skulle kjeft på meg for at jeg ikke hadde gjort mitt beste. Det var bare at hun oppriktig ville vite hva som foregikk. Så hadde hun bare gravd litt mer, så tror jeg nok at jeg hadde sagt det til henne. På en måte så følte det litt som at hun ikke helt ville vite, men ville vite. Jeg tror det er slik det er med mange. De har en mistanke om hva det er, men så vil de ikke helt få den bekreftet. Man blir litt redd for svaret.

Den eneste hjelpen hun fikk i skolesammenheng var at legen ordnet med erklæring som gjorde at hun fikk gyldig fravær, og dermed fikk papirer på at hun kunne gå opp til eksamen. I etterkant ser hun fordeler ved at lærerne hadde visst om situasjonen hennes:

Det hadde vel kanskje vært greit at de visste, slik at de hadde forståelse til hvorfor jeg egentlig droppet litt ut av alt, og ikke klarte å konsentrere meg. Jeg klarte ikke å få gjort ting egentlig. Det å gjennomføre ting... Jeg kan være så motivert til å starte, og så bare... Jeg har strevd i mange år, jeg klarer liksom ikke å gjennomføre det. Kanskje hvis de hadde visst så hadde det kanskje vært lettere og hatt forståelse for hvorfor jeg ikke klarer å gjennomføre ting.

Helsesøstre og rådgivere

Emilie tok selv kontakt med helsesøsteren og opplevde møtene som fine. Hun gikk til henne tre ganger, og hadde samtaler om hverdagen, skolegangen og tilrettelegging ved skolen. Helsesøsteren var den første som presenterte henne for SMISO. Samtalene inneholdt i liten grad voldtekten, men hun opplevde likevel hjelpen fra helsesøsteren som viktig:

Hun tok meg på alvor, og sa at hun kunne bli med meg til SMISO liksom. Men jeg var vant til å gjøre ting selv, så det ble unaturlig, men bare det at hun tilbydde seg og la bort alt den dagen, og bare «jeg er her for deg». Jeg kunne ikke drømt om noe bedre på det tidspunktet.

Rådgiveren ved skolen tok kontakt med Emilie ved en anledning. Hun opplevde det møtet som godt, da rådgiveren var på tilbudssiden, men hun valgte selv å ikke benytte seg av det tilbudet da hun følte hun hadde dekket det behovet for hjelp. Hun sier likevel at det var fint å

ha rådgiveren som et bindeledd mellom henne selv, helsesøsteren og kontaktlæreren. Det gjorde at Emilie selv slapp å gjenta ting flere ganger.

Ingrid har i løpet av skolegangen vært i kontakt med helsesøsteren for å snakke om situasjonen med sin alkoholiserende far, og det har vært lite fokus på det seksuelle overgrep. Kontakten går ofte på at Ingrid selv må ta kontakt med helsesøstrene, noe som hun opplever som dumt. Ingrid nevner også flere grunner til at det vanskelig å benytte seg av tilbudet helsesøstrene ved hennes skole har:

Kontakten med henne nå er veldig dårlig. Nå prater vi ikke en gang. Det ble veldig sånn, for de er mye borte. I tillegg er det to forskjellige helsesøstre, så det er veldig vanskelig å treffe på samme. Og så er det blitt sånn at jeg har fått time hos den ene, og så kommer jeg dit, og så er det den andre som er der. Det er veldig vanskelig å prate med begge to. Begge er jo veldig flink, men da blir det sånn; hva har sagt til hvem, og så blir det masse tull. Så det blir veldig vanskelig.

Ingrid er klar over tilbudet med rådgiveren ved skolen, men velger å ikke benytte seg av det som følge av at hun er vant til at slike folk er der to ganger, og så er de borte.

Ida sier at hun en skoledag hadde det svært tungt, og oppsøkte helsesøsteren. Da var hun ikke der, og det førte til at Ida ikke oppsøkte henne flere ganger. Hun forsøkte aldri å oppsøke rådgiveren. Ida kunne likevel ha tenkt seg å gått til helsesøsteren:

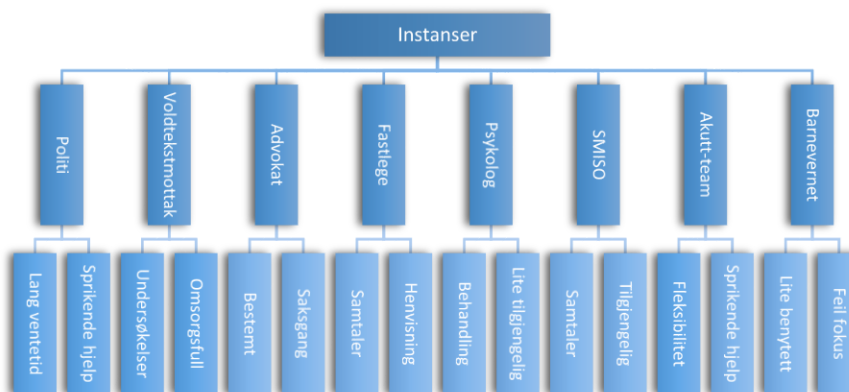
Hvis helsesøster hadde vært mer involvert, samtidig som kontaktlæreren og faglærerne, og laget et mer ordentlig opplegg. For jeg fungerte jo på en annen måte enn før, hjernen min var grøt, for å si det sånn. Men de fanget det ikke opp, og jeg sa ikke noe sånn heller. Men det skulle bare vært sånn fra første stund, når noen har opplevd noe slikt, så ble det satt i gang et tiltak med team rundt eller et eller annet... Akkurat med min kontaktlærer så tror jeg ikke at det var han jeg hadde hatt lyst til å snakke med. Kanskje mer en helsesøster, rett og slett. Men det er jo litt mangel på de også rundt omkring, og når er de på skolen og ikke.

Ida uttrykker at hun har et ønske om at tilretteleggingen ved skolen og hjelpen fra andre instanser skal være mer strukturert og komme automatisk.

4.2.4 Instanser

Det er en rekke instanser som man kan benytte seg av for å få hjelp etter seksuelle overgrep. Hver instans har sine hovedoppgaver for ivaretagelse av den utsatte. I det følgende kapitlet vil

jeg komme inn på hvordan de utsatte opplevde kontakten (se figur 5) og hjelpen fra politiet, voldtektsmottaket, advokater, fastlege, psykolog, SMISO, akutt-team og barnevernet. Alle informantene har ikke vært innom alle de nevnte instansene, men alle har vært innom minst to av de. Under intervjuet ble det også spurt om noen hadde mottatt hjelp fra krisesenter, men da ingen oppga det har jeg valgt å ikke skrive noe om det.

Figur 5: Viser oversikt av hjelpen fra ulike instanser.

Politi

Emilies første møte med politiet var i utlandet hvor hun var på ferie. Hun følte seg dømt av politimennene i det hun kom inn på stasjonen, og hadde en svært dårlig opplevelse av hjelpen:

De var veldig utålmodig, de tok på en måte ikke hensyn til mine følelser eller reaksjoner. Og det er klart, jeg hadde det ikke bra da. Det er nesten litt slik som man ser det på film, man tror det nesten ikke.

Likevel var hun ikke redd for å oppsøke politiet i Norge, da hun følte at ingenting kunne bli verre enn den opplevelsen hun hadde med politiet i ferielandet. Hjelpen fra politiet i Norge var god:

Opplevelsen i Norge var noe helt annet, jeg ble veldig godt tatt imot. Alt var så ordentlig og strukturert, det var som om de gjorde dette hver dag. Med tilrettelagte avhør, kvinnelig politidame, og alt var på en måte lagt opp etter mine premisser. Hvis jeg trengte pause, så kuttet vi, alt ble gjort på mine premisser. Jeg opplevde å bli tatt på alvor og forstått.

Ingrid har vært i kontakt med politiet, men sitter ikke igjen med opplevelse av hjelp fra de. Da hun skulle anmelde stefaren for de trakasserende meldingene han sendte like før jul, så fikk hun ikke time til avhør før januar. I mellomtiden brukte hun juleferien på å bekymre seg og være redd for om han ville oppsøke henne, da hun opplevde han som svært ustabil og truende.

Politiet oppfattet gjennom meldingene at hun var blitt utsatt for seksuelle overgrep, og derfor ble også det anmeldt. Dette er 1,5 år siden nå, og hun har enda ikke hørt noe:

Så jeg synes det er tungt å gå og vente. Jeg kan ikke gå i gang med traumebehandling heller før saken kommer noen vei, for at plutselig så er jeg ferdig med traumebehandling og har lagt det bak meg, og så må jeg rive opp i alt på nytt igjen.

Etter Idas møte med politiet følte hun seg heldig. To politidamer hadde møtt henne med omsorg, forståelse og tok både henne og saken seriøst og alvorlig.

Silje syntes avhørene var tøffe, og følte at politiet presset henne til å svare. Hun skjønnte at politiet trengte detaljer for å kunne etterforske, men syntes de utviste lite forståelse og omsorg for det hun nettopp hadde gjennomgått:

Det var grove spørsmål, for eksempel om han kom. Sånne her ting som du ikke vil ha noe med å gjøre etterpå, og så sitter de der og tyner deg for hver eneste detalj. Det var ikke behagelig. Det var en fæl opplevelse.

Hun skulle ønske at hun ble møtt med mer forståelse, og at politiet prioriterte å få etterforsket slike saker med en gang. Silje sier at politiet i gjennomsnitt bruker 120 dager på å etterforske slike saker. Noe hun mener kan føre til vanskeligheter for de som var tilstede ved for eksempel en fest med å huske, og fører videre til at færre blir dømt for det de har gjort.

Voldtektsmottaket

Ida og Silje var de to utsatte i denne studien som hadde opplevelser med voldtektsmottaket. Begge opplevde at de ble godt og varmt tatt imot. De beskriver de ansatte som snille og omsorgsfulle. Likevel var undersøkelse svært tøffe. Silje syntes det var svært vanskelig å gjennomføre undersøkelsene, da det gjorde at hun følte seg eksponert og krenket. Ida syntes det var tungt å være på mottaket i mange timer, og beskriver selve undersøkelsen slik:

Det var egentlig ganske jævlig, og måtte kle av seg, være blottet å ikke få trekke ut sin egen tampong. At ting og instrumenter blir stukket inn uten glidekrem og alt sånt, det gjorde jo vondt. Og så skulle de ta blodprøver, og så måtte de stikke flere ganger. Og jeg var så sårbar, så det var jo og, jeg tror de stakk fire eller fem ganger. Og så satt man egentlig bare der veldig lenge, og så ble man tatt bilder av. Jeg skjønner at det må gjøres, men det var tøft.

Advokat

Advokaten til Emilie hjalp henne med å holde kontrollen på den rettslige gangen i saken. Hun tok seg av formaliteter og forberedte henne på en eventuell rettsak. Emilie beskriver hjelpen fra advokaten som fantastisk, da hun blant annet tok Emilie med til akutt-teamet.

Ingrid sier at hennes advokat er veldig flink og bestemt, og opplevde hjelpen som god. Hun har forberedt Ingrid på en eventuell rettsak, ved at hun blant annet har tegnet opp hvordan en rettsal ser ut og forklart hvordan rettsgangen kan bli. Advokaten har sagt at dersom Ingrid ønsker det, kan de få den tidligere stefaren til å gå ut eller sitte bak henne når hun skal forklare seg. De har også planer om å besøke en rettsal før en eventuell rettsak. Dette gjør at Ingrid føler at hun har mer kontroll og at det blir mindre skummelt. Advokaten hjalp også da Ingrids første henvisning til BUP ble avvist.

Ida og advokaten samarbeidet godt med å holde styr på møter, rettssaken og det praktiske generelt. Advokaten hjalp henne med alt fra å ordne flybilletter og hotell til rettsakene, til å holde henne i handa under rettssaken da hun selv var redd og skalv. Hun opplevde han som flink på det mellommenneskelige og følte at han tok godt vare på henne. Likevel var det flere ting i etterkant hun savnet:

Sånn generelt skulle jeg ønske at man fikk bilde av for eksempel den rettsalen man skulle være i, hvor man skulle sitte. Hele bygget egentlig, fra inngang til... Informasjon om at når det er pause i rettsalen, så skal begge parter i samme kantine og sitte i samme kantine. Sånne der praktiske ting, for å bli litt mer forberedt, det husker jeg at jeg savnet.

Silje føler hun fikk svært god hjelp fra advokaten sin. Hjelpen var i hovedsak rettet mot rettshjelpen, men opplevde advokaten som svært dyktig. Advokaten tok flere år etter voldtekten initiativ for å få Silje til å søke om voldsoffererstatning for tapt arbeid. Det var advokaten som hjalp henne med å få tak i papirer fra leger og psykologer som kunne bekrefte hvordan hun hadde hatt det med blant annet depresjon og angst.

Fastlege

Emilie hadde et nært og trygt forhold til fastlegen i forkant av de seksuelle overgrepene, noe som gjorde det lettere for henne å få rett hjelp hos henne. Hun hadde vært gjennom en rekke undersøkelser i utlandet etter at hun anmeldte voldtektene, men legene der hadde vært mest

opptatt av om Emilie hadde blitt gravid. Fastlegen hennes gjorde derfor en rekke nye undersøkelser av henne. Undersøkelsene var svært tøffe, men Silje opplevde at legen utviste en forståelse som gjorde det lettere for henne å gjennomføre. Legen kom hjem til Silje, og hjalp henne med medisiner i forhold til angst, da hun var helt utslitt og hadde kraftige reaksjoner som følge av overgrepene. Hjelpen bestod også av at hun henviste Silje til BUP.

Ingrid har gode opplevelser av hjelpen fra fastlegen som går på de seksuelle overgrepene. Legen var svært imøtekommende og forståelsesfull, og opplevde at hun var på tilbudssiden. Etter første time satte hun opp tre nye timer med en gang, i tillegg til at Ingrid kunne ringe å ha samtaler med henne. Hjelpen bestod ellers av å henvise henne på nytt til BUP, ordne med en generell legeerklæring for fravær ved skolen, hun tok også kontakt med skolen og skrev ut sovemedisin. Fastlegen hjalp Ingrid med å forstå hvordan PTSD kunne oppleves, og forklarte at det var normalt å slite med «flash-back», ha mareritt og søvnvansker.

Ida har hatt samme fastlege siden hun var barn, og synes hun er flink og omsorgsfull. Legen har vært behjelpelig med samtaler, medisiner av antidepressiver, og har henvist henne til psykolog og et opptreningscenter. Ida opplevde hjelpen fra fastlegen som viktig:

Det er jo på en måte fastlegen oppi det hele som er veldig viktig, som skal åpne dørene, som førstelinjetjeneste da. Og da må man ha et godt forhold til fastlegen sin også, at man tør å åpne seg og fortelle hva man egentlig føler og tankene sine.

Generelt skulle Ida ønske at det var mer automatikk i hjelpetiltakene. Hun opplever at det ofte blir litt hjelp på en kant, og litt hjelp på en annen kant, slik at ikke blir noe kontinert. Det gjør at hun sitter med en følelse av at hjelpen ikke er det beste for henne, men for systemet.

Psykolog

Første møtet hos psykologen ved BUP gjorde at Emilie var svært betenkt for om hjelpen der kom til å fungere, da hun ikke likte psykologen. Etter flere møter, ble de bedre kjent og det gikk opp for henne at det hjalp henne å takle hverdagen ved å få hjelp hos psykologen. Det tok likevel over ett år før Emilie følte seg klar for å snakke direkte om overgrepene med psykologen. Emilie beskriver hjelpen fra BUP som mer strukturert enn andre steder, som gjorde det mulig å se fremover i livet. Hjelpen bestod av et behandlingssløp med blant annet traumebehandling hvor man går mer i dybden, og ga bedre hjelp på lang sikt.

Ingrid bruker lang tid på å stole på mennesker, og har opplevd det som vanskelig at behandlerne ved BUP har sluttet for hver gang hun har blitt kjent med dem. Nå har hun blitt kjent med sin tredje psykolog, og holder på å åpne seg for henne. Ingrid har deltatt på et SMART-prosjekt gjennom BUP, hvor hun lærte en del om blant annet angst og depresjon. Selv følte hun at prosjektet ikke hjalp henne, da hun følte behov for heller å ha samtaler, noe det var lite rom for i prosjektet. Hun har nå fått en ny psykolog som hun skal gå til.

Karoline oppsøkte psykologen som tilhørte skolen hun gikk på for å få hjelp til å fortsette og være sammen med kjæresten. Det var psykologen som kalte det Karoline hadde blitt utsatt for av hennes daværende kjæreste for seksuelle overgrep. Karoline gikk til samtaler hos psykologer et par ganger, før hun sluttet. Hjelpen gikk på å stadfeste at det var seksuelle overgrep hun ble utsatt for, og betryggelse på at det ikke var noe hun skulle lære å leve med, men at kjæresten skulle slutte med det som foregikk.

Ida har to helt forskjellige opplevelser med hjelpen fra de to psykologene hun har fått hjelp av. Den første ga henne svært god hjelp. De hadde en god relasjon, som gjorde det lettere for Ida å åpne seg, og ble dermed mottakelig for hjelp. Psykologen hjalp henne med medisinerer for å dempe panikkanfallene, og gjorde at Ida fikk et annet syn på skyldfølelsen og skammen. Ida kjente på en skyldfølelse, flauhet og skam som følge at hun selv hadde drukket seg så full at hun ikke var i stand til å ta vare på seg selv, og følte at hun hadde havnet i den situasjonen selv. Psykologen fikk henne til å innse at selv om Ida selv hadde drukket alkoholen og blitt beruset, så var det ingen som hadde rett på hennes kropp. Da den psykologen skiftet jobb, fikk Ida ny behandler som hun ikke klarte å åpne seg for og ikke fikk hjelp fra. Hun opplevde at psykologen ikke var ekte, og at hun manglet det sentrale på det mellommenneskelige som skal til for at hjelpen skal nå frem til pasienten. Hjelpen psykologen forsøkte å gi bestod blant annet av kognitiv terapi, men den ble svært oppstykket som følge av at både Ida og psykologen var borte hver sine ganger. Ida syntes det er dumt at hjelpen er firkantet ved at den er fastsatt på 45 minutter og bestemte tidspunkt, da det ikke er alltid man klarer å snakke akkurat da. Hjelpen fra den andre psykologen ble avsluttet uten at Ida var enig:

Det endte med at hun ringte meg en dag jeg var på skolen, og sa at andre hadde det verre enn meg. Og at vi liksom trengte ikke å ha mer samtaler da. Hun mente at jeg var så stabil og snakket om andre pasienter hun hadde som ikke klarte å møte opp til timene, men det klarte jo jeg.

Telefonsamtalen med psykologen gjorde situasjonen for Ida enda verre. Hun følte seg misforstått, og at hun ikke hadde fått hjelp når hun hadde bedt om det. Ida sier at det alltid vil være noen som har det verre enn andre, men at det ikke hjelper henne med sin situasjon.

Silje oppsøkte hjelp hos psykolog ett år etter overgrepet fant sted, og gikk til samtaler hver andre uke i seks måneder. I begynnelsen følte hun seg forventningsfull ved at det skulle hjelpe henne å takle angsten og bli mindre deprimert, men etter hvert følte hun at hjelpen ikke førte noen vei og derfor sluttet hun. Psykologen forsøkte å hjelpe henne ved å tvinge henne til å ta bussen, siden hun var redd for å ta bussen på grunn av redselen for mulige overgrepsmenn. Hun forsøkte å fortelle Silje at det var vanlig å kjenne på skam, men ga henne ingen hjelp til hvordan hun skulle takle å kjenne på skammen eller bli kvitt den. Da hjelpen fra psykologen sviktet følte Silje at livet var ferdig og at alt håp var ute. Hun trodde at resten av hennes liv kom til å innbefatte angst, depresjon, skam og ulykkelighet.

SMISO

Emilie uttrykker at den beste hjelpen hun har fått er fra SMISO. Det har vært sentralt for henne at det er lavterskeltilbud, hvor de ikke er redde for å snakke om seksuelle overgrep. Hjelpen har gått mye i samtaler, hvor hun har fått metoder for hvordan hun skal forsøke å fokusere hvis hun får et panikkanfall. Slike råd har hjulpet henne til å takle små ting i hverdagen, som er så viktige. Faren og stemoren har vært med til SMISO for å få veiledning for hvordan de kunne hjelpe Emilie, og SMISO har på den måten hjulpet hele familien. Ved SMISO har de en stue som brukerne kan benytte slik som de selv vil. Der kan de bake, se på tv, lage ting som gjør at brukerne har trygt sted å komme til. For Emilie har det hjulpet å komme til stuen å pusle et stort puslespill de dagene hvor hun for eksempel ikke kom seg på skolen eller hadde kortere dager. Hjelpen fra SMISO har også bestått av å åpne de ulike brevene fra blant annet politiet og advokaten, slik at Emilie kunne takle det på en best mulig måte.

Ingrid opplevde det første møtet som svært bra og avgjørende for den videre hjelpen fra SMISO:

Hun forklarte hva hun gjorde, hva hun jobbet med, at hun var her, og var veldig fleksibel og kunne være med på ting. Hun sa at det ikke var sånn at jeg måtte komme dit bare for å prate om overgrepene, men at vi kunne snakke om alt mellom himmel og jord. Det satte jeg veldig pris på. Så hun spurte egentlig ikke så mye første gangen jeg var her, hun var liksom ikke sånn

rett på sak, og det var og litt bra syntes jeg. For da kunne jeg bli litt bedre kjent med henne før jeg åpnet meg.

Det har vært viktig for Ingrid at hjelpen har vært fleksibel, og hun har med den ansatte fra SMISO til advokaten, BUP og barnevernet. De har også hatt samtaler, men Ingrid synes det er vanskelig å åpne seg og gå dypt inn i overgrepene. SMISO har likevel gitt råd for hvordan hun kan takle hverdagen. Hjelpen har gjort at hun nå har åpnet seg mer, hun føler seg mer selvstendig og har mindre skyldfølelse for det som har skjedd.

Karoline opplever at hjelpen fra SMISO som hun har mottatt de siste månedene har ført til at hun har fått et nytt perspektiv på seg selv og innsett hennes handlingsmønster. De har rådet henne til å snakke mer om overgrepene, og det førte til at hun fortalte det til én venn. Hjelpen har i hovedsak vært ved å ha samtaler, som har ført til at hun skjønner hvorfor hun trekker seg unna menn som har lyst til å binde seg og hvorfor hun har samleie med mange forskjellige:

Jeg har aldri tenkt på det som selvskading, jeg har ikke sett det mønsteret mitt av oppførsel før de på SMISO sa det. Og sa til meg, at dette er din oppførsel, dette er din reaksjon. Det er din måte å bearbeide ting på. For jeg har ikke sett på det som det. Og liksom, jeg har aldri tenkt på det som selvskading, og jeg føler ikke at det er selvskading, men det er jo på en måte det. Jeg ser noe av det. Jeg ser mønsteret av ting som har skjedd etterpå, som jeg ikke har tenkt over.

Ida har ikke mottatt så mye hjelp fra SMISO, da hun bor et godt stykke unna hvor de har tilholdssted. Hun opplever det likevel som en trygg og god plass å kommet til, og et godt og viktig tilbud.

Allerede etter første møte med SMISO kjente Silje at «alt» løsnet og at hun fikk satt ting i perspektiv. I ettertid ser hun at hun hele veien hadde feil syn, som førte til at hun slet med skyld, skam og angst. Den ansatte som Silje var i samtaler med hadde også opplevd seksuelle overgrep, og det hjalp henne at den ansatte var åpen og ærlig, og kunne utvise en helt annen forståelse enn det de andre som hadde forsøkt å hjelpe henne kunne. Det gjorde det lettere å fortsette å oppsøke hjelpen ved at det var et åpent tilbud og at den ansatte var så flink. Hun følte hele settingen under samtalene passet henne bedre for å kunne motta hjelp:

At du føler ikke at du drar til en psykolog, og legger deg ned på sofaen og pøser ut med alt. Du føler at det faktisk er en samtale mellom to mennesker, det blir behandling, men samtidig så blir det ikke denne behandlingen. Det blir liksom mer naturlig, at det blir en samtale, slik som

med oss nå, at det blir reflektert. Det blir liksom mer annerledes, det er ikke som at du går til en lege. Det blir mer at de oppriktig er her for å hjelpe, de vil bare at du skal klare å forstå hvordan ting egentlig hører sammen og hvordan det skal være.

Silje anså seg selv som en sterk person, og var flau over at hun i etterkant av voldtekten slet så mye. Hun tenkte ofte på at det var mange andre som hadde opplevd verre ting, og at det «bare» var et soveovergrep. Etter hjelpen fra SMISO fikk hun satt de følelsene i perspektiv:

Og da forstod jeg at det ikke har noe med hva som har skjedd, men det har noe med hvordan du får det i ettertid. Det har med hvordan du selv har opplevd det, og hvordan du skal lære deg å takle livet etterpå. Det har liksom ikke noe med om du ikke har blitt slått halvt i hjel for å komme deg på beina igjen. Det må ikke være fysisk skade, det er en psykisk skade. Og da må du bare få den reparert.

Akutt-team

Emilie oppsøkte hjelp hos akutt-temaet i påvente av behandlingstiden hos BUP. Hun var hos akutt-teamet eller snakket på telefonen med de ansatte flere ganger i uka, i en periode på tre til fire uker. Hun følte at hjelpen var dårlig, da de misforstod hverandre og vridde om på det hun sa, og behandlet ut i fra det de trodde hun mente. Hun likte heller ikke metoden ved at de var to som hjalp henne samtidig; den ene førte samtalen, mens den andre noterte. Hun ga hjelperne til stadighet nye sjanser, da hun var desperat etter å få hjelp. Den ble avsluttet da hun kom i kontakt med SMISO og kom inn på BUP. I etterkant sitter hun igjen med en følelse av at akutt-teamet ga den verste hjelpen:

Jeg sier dette bare ut i fra hvordan jeg selv opplevde det, men grunnen til det er at de ikke klarte å møte meg der jeg var. Nesten litt slik som at de forsøkte å sette meg opp i et skjema for å finne ut hvor jeg passet inn, i stedet for faktisk å se meg og høre på det jeg sa. Og at det jeg sa ikke ble tatt på alvor, og det var ikke noe særlig.

Ida på sin side sitter igjen med en følelse av å ha fått svært god hjelp fra akutt-teamet. Etter at hun hadde flere periode med panikkanfall, så satte hun pris på at de var et fleksibelt hjelpetilbud. De kunne komme hjem til henne om hun ønsket det, og følte at personene som jobbet der virkelig brydde seg om henne.

Barnevernet

Ingrid er den eneste av de utsatte i denne studien som har vært i kontakt med barnevernet. Den første bekymringsmeldingen ble sendt fra ungdomsskolen etter at Ingrid hadde uttrykt til

læreren at det var vanskelig å bo hjemme som følge av at faren konsumerte mye alkohol. Ingrid følte at møtene hele veien handlet om hvordan det gikk med faren og hvor mye alkohol han drakk, og lite hjelp som gikk direkte mot henne som slet. Ingrid har bodd under storesøsteren sin, men det har ikke fungert. I samarbeid med psykologen på BUP tok Ingrid kontakt med barnevernet igjen, etter å ha følt at de sviktet forrige gang. Hun fikk en ny saksbehandler, som har fulgt henne opp og hjulpet henne i større grad. Saksbehandleren ringer for å spørre hvordan hun har det, og har ordnet med en ny leilighet som barnevernet betaler, slik at hun nå kan bo for seg selv.

5 Diskusjon

I dette kapitlet vil jeg trekke frem noen av hovedmomentene som har fremkommet i presentasjon av empirien, sett i lys av oppgavens problemstilling. Det vil bygge på hva de utsatte har uttalt i sammenheng med ulike studier, hvor det nå i større grad vil bli diskutert og drøftet. I de følgende kapitlene vil jeg ta for meg: De utsatte som i denne studien har opplevd for sen avdekking av de seksuelle overgrepene. Hvordan de utsatte har fått hjelp hos foreldre, søstre, venner og kjærester og hva det har ført til. Både god og manglende tilrettelegging ved skolen. Hvordan hjelpen som har kommet fra SMISO, fastlege og psykologer har vært. Til slutt vil det være en oppsummerende konklusjon og refleksjon, hvor jeg kommer med konkrete eksempler til videre fokus.

5.1 (For) sen avdekking

Hvordan de ulike seksuelle overgrepene i denne studien har blitt avdekket inneholder store forskjeller. Alt fra Silje som anmeldte saken med en gang, til Karoline som først skjønnte at det var snakk om seksuelle overgrep hun ble utsatt for da hun var i første samtale med psykolog. Fire av de fem informantene i denne studien fortalte det til noen umiddelbart etter at de seksuelle overgrepene var over. Dette funnet er interessant, da det står i kontrast til en rekke andre studier, hvor det fremkommer at få utsatte forteller om overgrepene de har blitt utsatt for like etterpå. Ved å se på resultatene i studien til Roesler og Wind (1994) ser man at 63% av de 228 damene som responderte på spørreundersøkelsen ikke fortalte noen om incesten de hadde blitt utsatt for før i voksen alder. Tolv år var gjennomsnittstiden fra de ble utsatt til de fortalte om hva som hadde skjedd til noen. I den norske forekomst-studien gjennom NKVTS, fremkom det at kun i 17,5% av tilfellene av de 229 kvinnene som hadde blitt utsatt for voldtekt hadde politiet kjennskap til hendelsene. 24 menn som var blitt voldtatt deltok i

studien, og 16,7% av de hadde anmeldt forholdet (Hjemdal & Thoresen, 2014). I Jensen et al. (2005) fremkom det at ingen av de 22 barna hadde fortalt om overgrepet rett etter at det hadde funnet sted. I den studien holdt det barnet som holdt det hemmelig kortest én uke, mens de som holdt det lengst var opptil to år. Informantene i denne studien ringte noen, som oftest en kjæreste eller venn, rett etter at overgrepet var over. Grunnen til denne motsetningen kommer nok av de fleste overgrepene i denne studien skjedde da informantene var 16 til 18 år. Dermed sitter de med mer kunnskap om hvor alvorlig det som har skjedd er, i tillegg til at deres venner og kjærester er blitt mer sentrale og viktige for dem i stedet for foreldrene.

Av informantene i denne studien så kan man stille seg spørsmål om hvorfor ikke sakene til Karoline, og spesielt Ingrid ble avdekket på et tidligere tidspunkt. Karoline har brukt tid på å forstå at det er seksuelle overgrep ekskjæresten utsatte henne for. Hun sier selv at hun nå forstår at det var det, men under intervjuet kaller hun det fortsatt ikke for terminologien seksuelle overgrep. En kan derfor argumentere for at hun enda trenger hjelp og tid for å innse helt hva det er hun har vært gjennom. Tidvis forsvarer hun de seksuelle overgrepene og volden hun ble utsatt for, og er tydelig på at hun ikke ønsker at noen fra hjemstedet skal vite om overgrepene for blant annet å beskytte ekskjæresten. Karoline snakker også mye positivt om ekskjæresten, om hvor fint de hadde det spesielt i starten, men også i mellom episodene med vold og overgrep. Dette samsvarer med resultatene fra studien til Jensen et al. (2005) hvor flere av barna syntes synd på gjerningspersonen og snakket positivt om han. Karoline har et ambivalent syn på det hele, og det skyldes nok den nære tilknytningen hun har til sin gjerningsperson. Hun har elsket mannen som begikk disse grusomhetene mot henne, han har vært snill med henne og de har gjort mye artig og fint sammen. Det er derfor vanskelig å si noe om hva som skulle til for at hun på et tidligere stadige skulle innse hva hun ble utsatt for og avdekke de seksuelle overgrepene. Likevel kan en argumentere for at familien ikke har vært nok til stede for henne for at hun skulle føle seg komfortabel med å snakke om overgrepene, til og med etter de fikk vite om det.

Ingrid fortalte om overgrepet til moren sin med en gang hun kom hjem fra jobb. Hun var den eneste av informantene i denne studien som sa det så raskt til sin mor. Dette kan komme av hun også var et lite barn da overgrepet fant sted. Noe man kan trekke paralleller til i studien til Jensen et al. (2005) som var foretatt på barn, hvor det fremkom at de fleste fortalte det til mor først. Dette sier mye om hvor viktig og sentral en morsfigur er. I Ingrid sitt tilfelle trodde ikke moren på hva hun og storebroren fortalte. Dersom moren hadde trodd på det som fremkom,

ville nok overgrepet ha blitt avdekket på et mye tidligere tidspunkt, og forholdet mellom mor og datter ville da kanskje ha blitt bevart. En kan argumentere for at livet til Ingrid kanskje ville fått en annen vinkling enn det har gjort til nå, selv om dette bare blir spekulasjoner. Likevel er det andre instanser som burde ha skjønnt omfanget av problemene til Ingrid. Hun beskriver blant annet at hun gjentatte ganger kom på skolen med blåmerker, og hadde alltid dårlige bortforklaringer knyttet til dem. Hun sier selv at hun forsøkte å hinte til lærerne, spesielt om volden, da det var så tydelig at det ga fysiske merker. Dette ligner eksemplet fra studien til Jensen et al. (2005) hvor barnet opplevde at det hadde fortalt til moren om de seksuelle overgrepene, men moren sa at det datteren hadde uttrykt var så tvetydig at det var umulig for henne å skjønne at det var det datteren hadde ment. I Ingrid sitt tilfelle er det snakk om fagpersoner som det lærere er, som ikke forstod, ikke en mor. De sitter med en annen kunnskap, og burde i større grad ha sett mønstret med blåmerkene, bortforklaringer og skolefravær. Ingrid flyttet mye, og det kan være noe av grunnen til at det kunne være vanskelig for lærerne å rekke å se et mønster før hun flyttet videre. Likevel var Ingrid omringet av svik fra sin nærmeste familie, og var helt avhengig av at noen utenforstående skulle oppdage problemene for at det skulle komme frem i lyset. Hun var blant annet villig til å flytte til sin sterkt alkoholiserte far, i stedet for å fortsette å bo hos mor og stefar. Flere av barna i studien til Jensen et al. (2005) gjorde også det de kunne for å slippe unna sin gjerningsperson. Det ene tilfellet i nevnte studie ble blant annet avdekket da jenta på ti år uttrykte sterk misnøye mot at hennes stefar skulle sitte barnevakt for henne. Jenta fortalte til moren hva han hadde utsatt henne for, etter at moren betrygget henne med at hun skulle slippe det. Dette viser at man i situasjoner hvor barna gir sterke uttrykk for at de ikke ønsker å være alene med noen, så skal man ta det på alvor og forsøke å finne bakgrunnen for misnøyen.

På bakgrunn av empirien som har fremkommet i denne studien, kan en ikke besvare hvorvidt lærerne hadde en dårlig magefølelse knyttet til Ingrid eller ikke. Likevel kan en argumentere for at det er innlysende at de burde ha hatt det, hele hennes historie tatt i betraktning. Dersom man har en dårlig magefølelse som forelder, lærer eller hvem som helst så kan det være lurt å ta faktorene som Jensen et al. (2005) konkluderer med for å ha større sannsynlighet for avdekking. De skriver at dersom barnet oppfattet at det var en *mulighet* og *hensikt* til å snakke, og en *forbindelse* til hva de skulle snakke om, så var det større sjans for avdekking. En eller flere av disse faktorene var til stede da flere av informantene i denne studien fortalte om overgrepene. To av disse faktorene var for eksempel fremtredende da Emilie blant annet skulle fortelle det til sin mor; mor og datter var alene og hun ønsket å få hjelp. Eller da

læreren til Ingrid spurte henne hva som var galt; hun og læreren var alene, hun så en mulighet til å få tilrettelegging fra skolen og de hadde en forbindelse til problemet ved at læreren så at hun var lei seg og spurte mer direkte.

I en skolehverdag er det sjeldent lærerne er alene med elevene, slik at en kontekst som Jensen et al. (2005) forklarer finner sted av seg selv. Derfor må lærerne skape rom og mulighet til det ved å snakke med hver enkelt elev. Dette er ikke bare viktig for å avdekke saker som seksuelle overgrep, men også for å skape tillit og at hver enkelt elev skal føle seg sett. For å ha muligheten til å avdekke må man jobbe helhetlig og sammen med andre ansatte. Da er det viktig med rutiner knyttet til blant annet føring av fravær følges opp, og at man snakker sammen om de ulike elevene, slik at man får et større helhetlig bilde av elevene. Dersom en dårlig magefølelse skulle dukke opp basert på noe man selv eller andre har observert eller eleven har sagt, er det viktig at læreren har en samtale med eleven. En kan da argumentere for viktigheten knyttet til at læreren må ta initiativ og stille direkte, men ikke ledende spørsmål. Et eksempel man kan gjøre i forkant kan være å ha en undervisningsøkt om temaet seksuelle overgrep, for så å følge opp med samtale i klassen, samt ha enesamtaler i etterkant. Da skaper man også en forbindelse til temaet, som også var en av faktorene til det som skulle høyne sjansene for avdekking. Dette er vist gjennom en oppsummerende forskning av Walsh, Zwi, Woolfenden og Shlonsky (2015) hvor det fremkommer at undervisning om temaet i skolen gjør at flere elever forteller at de har blitt eller blir utsatt for seksuelle overgrep, samt at det kan være med på å øke sjansene for at barna får økte ferdigheter til å beskytte seg selv.

5.2 Plaster på et (u)renset sår

Funnene i studien til Dyb et al. (2014) viser at sosial støtte fra familie, venner og andre kan beskytte mot videre lidelser, og at hjelp etter traumatiske hendelser ikke bare burde bli sett på som en profesjonell oppgave. I de neste avsnittene vil jeg komme inn på viktigheten av hjelp fra foreldre, søsken, venner og kjærester. Videre vil det fremkomme hvordan hjelpen informantene har fått fra sine nærmeste har bidratt både positivt og negativt i deres liv.

Ingrid uttrykker at hele hennes liv oppleves som en dans på lego, og begrunner det med alt fra at foreldrene er skilte, faren er alkoholiker og moren ikke trodde på henne da hun fortalte om det seksuelle overgrepet. Det kommer tydelig frem at Ingrid sliter med å finne sin plass i livet, på skolen og i familien. Hun gir også uttrykk for å ha lav selvtillit. Ingrids eksempel kan

minne om studien Punamäki et al. (1997) foretok på 108 barn i 11-12 årsalderen, hvor det viste seg at de som hadde flere traumatiske hendelser hadde foreldre som i større grad var negative, i tillegg til at de selv hadde lav selvfølelse. Ingrid falmer, og har ingen som kan vise vei. Hun sliter med ettervirkningene fra det seksuelle overgrepet og andre opplevelser fra barndommen, med at hun blant annet har tillitsproblemer, søvnevansker og konsentrasjonsproblemer. Man kan undre seg hvorfor Ingrid sier «dans» og ikke for eksempel «trå». På den ene siden kan man si at hun motsier seg selv. På den andre siden kan man også se at hun forsøker å vise verden at hun danser, vise de andre rundt, vise verden at hun har det bra. Men så kjenner hun inne i seg selv at hver gang hun lander i dansen, så gjør det vondt når hun treffer legoklossene. Det at Ingrid føler at hennes liv er en dans på lego, er ikke utelukkende på grunn av det seksuelle overgrepet. Det er komplekst, og handler like mye om sin alkoholiserede far, uegnede mor, utagerende stefar og sviktende søster.

Det er store variasjoner i hvilken grad foreldrene til informantene i denne studien har vært støttende. Emilie, Ida og Silje har hatt foreldre som har stått på for barna deres, noen i større grad enn andre. Man kan likevel se sammenhenger ved at disse informantene er de som har kommet lengst i bearbeidingen av det de har vært utsatt for, og har fått livet på stell igjen. Dette samsvarer med studien til Punamäki et al. (1997) hvor det kom frem at de som hadde foreldre var støttende og positive hadde større sjanse for å klare seg bedre, enn de som ikke hadde det. Dersom man har en trygg, positiv og støttende base hos foreldrene, kan det tenkes at det er lettere å ha fokus på andre problemer. Hele livet blir ikke kaotisk, bare deler av det. Det gjør at problemene ikke blir uoverkommelige, og de er lettere å møte og løse sammen med andre enn alene. Den støtten foreldrene bidrar med har også betydning for forholdet mellom barn og foreldre. Hvis man ser på Silje som i barndommen hadde måttet ta seg av sin alkoholiserede mor, så gjorde morens reaksjoner og gode hjelp at deres forhold fikk et positivt vendepunkt, som førte de tettere sammen. Mens det at moren og faren ikke var til stede for Ingrid etter det seksuelle overgrepet, gjorde altså livet hennes og forholdet deres vondt verre.

Ingrid og Karoline virker mer isolert enn de andre informantene, som også er de som kanskje har fått minst hjelp fra sine foreldre. Karoline sier at hun har et nært forhold til sine foreldre, men man kan spørre seg om det er mer et ønske enn en realitet. Det er vanskelig å se for seg hvordan man kan ha et nært forhold til sine foreldre når man unnlater å snakke om noe et så sentralt tema som de seksuelle overgrepene, spesielt når hun helt klart har ettervirkninger som følge av det hun har blitt utsatt for. Ingrid og Karoline har tillitsproblemer, og har vansker

med kjærlighetsforhold. Begge har også i større grad hatt vansker med å snakke med andre om de seksuelle overgrepene, enn de andre informantene. Dette var noe som gikk igjen i studien til Jensen et al. (2005) hvor mange av barna slet med å snakke om overgrepet de var utsatt for, også etter at de var blitt avdekket. Det fremkom også i nevnte studie at i en vanlig hverdag gir familielivet sjeldent mulighet til å snakke om temaet seksuelle overgrep. Det kan tenkes at dette er noe Ingrid og Karoline er påvirket av. Her vil det være flere faktorer som spiller inn også; noen er mer ekstrovert av natur, mens andre er mer introvert. Likevel kan det tenkes at åpenheten rundt ulike tema er noe man blir miljøpåvirket av fra barndommen. Det kan man blant annet se ved Ingrid som uttrykker at hun ikke er noe flink til å si ifra, og hvis noen ikke reagerer første gang hun sier noe, så gjentar hun det ikke. På den andre siden kan man se Emilie som ble møtt av venner som ikke trodde på henne og som ikke reagerte på det hun sa, likevel fortsatte hun å snakke om det som hadde skjedd, både med de vennene som ikke ville høre, men også familie, andre venner og hjelpeinstanser. Denne reaksjonen kan også indikere at Emilie kan oppleve posttraumatisk vekst, da det kan minne om flere av formene av posttraumatisk vekst som Hafstad og Glad (2016) skriver om. Hos Emilie viser det seg med at hun har tro på seg selv til å stå på videre for å få hjelp og bli trodd, og ved at hun i større grad ser hvem hun ønsker å ha i livet sitt og ikke.

Den første reaksjonen foreldrene til informantene i denne studien hadde viser variasjoner. Noen reagerte med sjokk, andre med å ikke tro på barnet sitt. Moren til Karoline reagerte med uro i form av at hun var redd for ryktespredning. Hun uttrykte ikke bekymring for sin datter, og en kan argumentere for at hun var med på å underbygge tankene Karoline hadde i forkant rundt skyldfølelse, ryktespredning og skam. Foreldrene til Ida reagerte med sorg, men fattighet, og har vært støttende hele veien. De maser ikke og blir ikke frustrert over at hun enda bor hjemme, og viser forståelse, trygghet og er stabile. Deres eksempel kan minne om foreldrestilen i studien til Alisic, Boeije, Jongmans og Kleber (2012) som ser på det som sentralt at foreldrene er responsive, som vil si at de er oppmerksomme på barnets behov og handler ut i fra det. Deres foreldrestil gjør at Ida føler seg ivaretatt og ikke stresser like mye med å flytte før hun har penger nok og er psykisk klar for å bo alene med alle de forpliktelsene det innebærer.

I intervjuene ga flere av informantene uttrykk for at de ikke kunne snakke med foreldrene sine om overgrepene. Silje fortalte at hun kunne snakke med moren om det, mens Ida på sin side var den eneste som oppga å kunne snakke med begge foreldrene om det. Ida har mange

ettervirkninger som følge av voldtekten, men det er viktig å være klar over at den støtten foreldrene har gitt henne mest sannsynlig har bidratt til at hun er på et bedre sted i livet enn hvis de ikke hadde gjort det. Dette er et moment studien til Gil-Rivas et al. (2007) tar for seg, hvor man ser at de som snakker med foreldrene sine om traumene har lavere forekomst av PTSD-symptomer. Det viser seg at det er viktig at foreldre er empatiske og har aksept for det barnet har vært utsatt for. Det er tydelig at Ida sliter, men hun er trygg hjemme sammen med foreldrene og er lykkelig med kjæresten sin. Utfallet ville kanskje ikke blitt det samme om hun hadde foreldre som ikke hjalp, støttet og snakket med henne om temaet. Foreldrene til Emilie har tatt godt vare på henne hele veien, men de har hatt vanskeligheter for å snakke om voldtektene. Dette gjør at Emilie hele tiden kjemper for å få det frem i de hverdagslige samtalene. Hadde ikke hun hatt et godt forhold til foreldrene sine, ville hun nok ha gitt opp å få de til å prate naturlig om det. Likevel tar det mye energi for henne, energi hun heller burde ha brukt på seg selv. Det at de i utgangspunktet har et nært forhold, kan også gjøre det enda mer sårende for Emilie at foreldrene ikke vil snakke om det seksuelle overgrepet. I studien til Gil-Rivas et al. (2007) skriver de også at de barna som er vant til foreldre som er støttende, i større grad sliter når de ser at de ikke kan snakke med foreldrene om traumene de er utsatt for.

Alle informantene i denne studien hadde søstre, og alle informantene følte at de sviktet i større eller mindre grad. Søstre er noe man spiller seg i, og de er forbilder og rollemodeller på mange måter. Thoits (2011) beskriver i sin studie viktigheten ved rollemodeller, som kan hjelpe til med strategier for håndtering av personlig kontroll. Dette bidro den ene søsteren til Ida sterkt med da hun selv hadde vært utsatt for noe lignende som Ida, og i etterkant hjalp henne gjennom samtaler ved å få mindre skam- og skyldfølelse. Søstre kan altså være til en svært god støtte, men de kan også skape et stort svik. Dette kan ha noe med de forventningene informantene hadde i forkant. Emilie sier hun før overgrepet var vant til at det var søstrene som var der for henne, og ikke foreldrene. I etterkant ble det motsatt, og det ble vanskelig for Emilie. Hun uttrykker til og med at hvis hun måtte velge mellom å få et enda nærmere forhold til foreldrene og fortsatt ha et nært forhold til søstrene, så ville hun ha valgt søstrene. Det sier en del om hvor viktig søstre kan være, og dermed hvor viktig støtten er.

Ida har to storesøstre og opplevde store kontraster i hjelpen fra de, hvor hun kunne snakke om voldtekten med den ene og den andre var fraværende. Begge søstrene maser likevel mye om utdanning, jobb og egen leilighet. Man kan skjønne at søstrene ønsker en lysende fremtid for lillesøsteren sin, men det viktig at de finner en balansegang for hvor pågående de skal være.

Ida har ettervirkninger etter det hun har vært gjennom, og trenger mer tid enn andre til å komme seg opp og frem. Likevel er det viktig at de ikke slipper det fokuset helt, men kanskje forsøker å få en litt annen innfallsvinkel til det hele som oppleves som mer positivt og støttende for Ida. Emilie kjente blant annet på at søstrene ikke trodde på henne om voldtektene som følge av at de ikke klarte å snakke med henne om de. Søsteren til Silje på sin side forsøkte å hjelpe henne, men syntes det var vanskelig når Silje var så deprimert. Det er fullt forståelig at det kan være vanskelig å vite hva man skal gjøre for hjelpe, spesielt en person som er deprimert og bare fremstår negativ for andre rundt. Som søstre kan det være fortvilende å være vitne til at søsteren har forandret seg, og ikke er den hun en gang var. Derfor er det viktig at familien rundt får informasjon og kunnskap om hvordan ettervirkningene kan være og hva de kan gjøre selv for å hjelpe. Viktigheten av dette skriver Alisic et al. (2012) om, da foreldre også blir påvirket av hendelsene, og at det er viktig at de får informasjon fra helsepersonell eller andre for å vite hvordan de kan ivareta barna sine på en best mulig måte. Det er ikke bare foreldre som står sine barn nært og som ønsker å hjelpe, og en kan derfor argumentere for viktigheten av at familien slik som søsken også får denne informasjonen. Søsteren til Silje hadde blant annet uttalt at Silje hele tiden gjentok det som hadde skjedd, noe som kan tyde på manglende kunnskap om ettervirkninger.

Basert på uttalelser fra informantene, kan det virke som en gjenganger at søstrene er klare for å gå videre, men så er ikke de utsatte det. Dette har blitt trukket frem som et problem i flere studier, likevel er det interessant at det i hovedsak er søstrene som utpekes som de som er klar for å legge hendelsene bak av informantene i denne studien. I studien til Dyregrov (2009a) svarte alle deltakerne at de opplevde at de rundt var klar til å gå videre med livet mens de selv enda slet med ettervirkninger. I studien til Arnberg, Hultman, Michel og Lundin (2013) svarte deltakerne at familien var en felles kilde til sosial støtte, men at de hadde bekymringer knyttet til å søke deres hjelp. Bakgrunnen var at de følte at familien indikerte at de burde gå videre i livet, enten på en eksplisitt eller implisitt måte. Hadde søstrene og søsken generelt fått mer kunnskap om hvordan det er å leve med ettervirkninger etter seksuelle overgrep eller andre traumatiske hendelser så hadde de kanskje vist mer forståelse og i større grad kunne hjelpe.

Alle informantene hadde på et eller flere tidspunkt snakket med sine venner og de som hadde kjærester snakket med de også, om det de hadde vært utsatt for. Informantene rapporterte om forskjellige opplevelser og ulik støtte. Det kan være vanskelig å vite hva man bør gjøre som venn eller kjæreste for å kunne hjelpe. Thoits (2011) skriver at det er viktig at venner og andre

nære personer bidrar med kjærlighet, forståelse, sympati, omtanke og uttrykker at de er der. Flere av informantene som fikk god hjelp fra sine venner, satte stor pris på den støtten de hadde gitt. Emilie hadde venninner som var til stede for henne, hadde samtaler om temaet, i tillegg til at de normaliserte hverdagen med å finne på ting som de normalt brukte å gjøre. En kan argumentere for at dette er en sunn tilnærming til det hele. Det er viktig at både den utsatte og vennene kan snakke om det, da vennene nok også har mange spørsmål og ting de ønsker å si. I tillegg er det viktig at det ikke tar opp all tid de bruker sammen. Ida på sin side opplever at hun har to venner som har vært der for henne hele veien, og som hun kan snakke med alt om. Likevel velger hun selv å ikke bruke opp sin sosiale kapital på å snakke om alt som har hendt i forbindelse med voldtekten. Det er viktig at den utsatte selv kan få bestemme hva som er det beste for en selv, og vennene må være klar over at hvordan den utsatte ønsker å ha det kan endre seg med tiden. Som venn er det derfor viktig å være åpen, støttende og på tilbudssiden. Ha fokus på alt initiativ ikke må komme fra den utsatte, og som venn kan man blant annet bidra med praktisk hjelp.

5.3 (Manglende) hjelp og tilrettelegging ved skolen

Studien til Dyregrov (2009a) viste at mange av deltakerne hadde en positiv opplevelse i første møte med skolen, da de på forhånd hadde planer for hvordan de skulle ivareta elevene. Dette gjorde at mange elever ønsket å komme tilbake til skolen så fort som mulig, så fremst de fikk være til stede på sine premisser for en periode. Informantene i denne studien sitter igjen med ulike opplevelser og ulike tilrettelegginger fra skolen. Sakene til Emilie, Ida og Silje var avdekket, men det var ikke ensbetydende at skolen visste om det. Emilie og Ida varslet skolen selv, mens Silje bortforklarte da læreren spurte. Informantene er enige om at det er en rekke tiltak skolen kunne ha gjort for at de skulle ha taklet skolegangen bedre.

Emilie hadde en samtale med læreren hvor Emilie fortalte hva som hadde skjedd, hvor de videre hadde en samtale om tilrettelegginger. Det ble likevel opp til Emilie å oppsøke læreren for å få videre oppfølging. I studien til Dyregrov (2009a) understreker deltakerne at de satte stor pris på at læreren tok initiativ og kom med konkrete tiltak for tilrettelegginger. Deltakerne uttrykte at de ønsket å være en del av den prosessen, og ønsket at lærerne skulle spørre hva de ønsket og hadde behov for. En slik prosess er med på å skape tillit, som også er viktig i en slik setting. De var også takknemlig for at lærerne med jevne mellomrom og over tid spurte på en diskret måte hvordan de hadde det. Aktualiteten rundt dette er viktig å understreke, da det er

lærerens oppgave å følge opp avtalene som ble gjort, og forsikre seg om eleven har fått den tilretteleggingen som den har behov for. Det er også viktig at læreren tar initiativ for å evaluere en stund etter at de første tilretteleggingene ble gjort, for å påse om det fungerer og om det er noe man burde endre, eventuelt legge til. Emilie fikk tilrettelegginger fra skolen, men samtidig kjente hun på at læreren ved noen anledninger syntes hun utnyttet situasjonen. Dette samsvarer med det som fremkom i nevnte studie, hvor noen av elevene ikke ble trodd på at de hadde problemer, og lærerne hevdet at de utnyttet situasjonen etter det traumatiske de hadde vært gjennom for å komme lettere unna med skolearbeidet. Elevene kjente da på et enda større press til forventinger til at de skulle prestere som før den traumatiske hendelsen, samtidig som de kjente på en intens indre spenning (Dyregrov, 2009a). Dette er nok noe flere lærere kan kjenne seg igjen i, men det er viktig å ha kunnskap om etterreaksjoner etter traumatiske hendelser for å forstå at elevene svært sjeldent utnytter situasjonen. De aller fleste har et ønske om å være «normal».

Ida syntes det var vanskelig og flaut å si ifra til læreren om voldtekten hun hadde blitt utsatt for. Hun så likevel viktigheten av å gjøre det, og valgte derfor å sende en SMS hvor hun fortalte hva som hadde skjedd. Det at Ida valgte SMS som metode var nok en måte hun så for seg at hun kunne få formidlet det hun følte skolen måtte vite, uten å måtte stå ansikt til ansikt med læreren å fortelle om alt. SMS er også en metode som ungdommer benytter seg mye av, og er noe som kjennes trygt for mange. De kan på denne måten få tenkt nøye gjennom hva de ønsker å formilde, uten at budskapet blir borte ved at for eksempel klumpen i halsen setter en sperre for ordene eller tårene i øynene tar fokuset bort. Likevel er det at hun sendte en SMS ikke ensbetydende med at hun aldri ønsket å snakke om det med læreren i etterkant eller at han ikke skulle tilrettelegg for henne. 32% av de 32 deltakerne i studien til Dyregrov (2009a) oppga at de ønsket mer støtte fra skolen. Generelt ønsket de fleste en større forståelse fra skolen om hva de sliter med, og lærerne skulle vise empati og ta initiativ til å spørre hvordan de hadde det. Her var det viktig at de gjorde på en diskret måte rundt andre elever. Dette er selvsagt mange områder som kan være vanskelig som lærer å strekke til på, likevel mener jeg at læreren i Idas tilfelle ikke forsøkte en gang. Det blir vanskelig for en elev å kjenne på trygghet eller tilhørighet når det aldri mer blir snakket om fra skolen sin side.

Flere av informantene i denne studien uttrykte at en av ettervirkningene etter de seksuelle overgrepene var at de slet med å konsentrere seg. Dette stemmer overens med det som fremkom i studien til Dyregrov (2009a) hvor 43% svarte at de hadde konsentrasjonsvansker

nesten hele tiden, mens 100% oppga at de hadde konsentrasjonsvansker «av og til», «ofte» eller «alltid». Dette førte til at de trengte mer tid til å få forklart og lære seg nye og vanskelige ting, enn tidligere. En tilrettelegging på bakgrunn av det som fremkom i Dyregrovs studie kan være utslagsgivende i forhold til mestringsfølelse, men også karakterer. Det er viktig at man som skole gir tilrettelagt undervisning slik at elevene ikke blir hengende etter faglig. På sikt vil det føre til at de går glipp av sentrale deler av kompetansemålene og karakterene vil dale. Ida opplevde at karakterene ble betraktelig lavere, og at skolen fortsatt ikke grep inn for å tilrettelegge. Det blir vanskelig for Ida å kjenne på egen mestring når karakterene daler betydelig, eller håp når skolen fortsatt ikke tar affære for å tilrettelegge for henne enda det blir så tydelig at hun sliter. Ida gjorde så godt hun kunne, men det førte ingen vei. Nevnte studie viste at de deltakerne som gjorde det de kunne uten tilrettelegging, til tross for konsentrasjonsvansker og hodepine, ofte fikk depressive tanker. De oppga at de følte seg under konstant press, ikke minst når det gjaldt karakterer (Dyregrov, 2009a). I en slik sak som Ida kan det være at utfallet med lavere karakterer hadde skjedd uansett hvordan hun ble ivaretatt på skolen i etterkant. Det er likevel viktig å være klar over at karakterer bare er en liten del av konsekvensene for henne etter at hun ikke har fått noe tilrettelagt eller blitt ivaretatt av skolen. Det vil kunne påvirke eleven psykisk at den ikke ble tatt på alvor, og følelser som svik, skam og at man ikke ble trodd kan forsterkes. For Idas del har også voldtekten gjort at hun enda sliter med å fullføre utdanning og klarer ikke å jobbe fulltid.

Flere av informantene i denne studien opplevde gjentatte ganger å komme til stengte dører da de oppsøkte helsesøster, eller kanskje forskjellige helsesøstre. Det har vært vanskelig å åpne seg for flere personer, og også vanskelig å motta hjelp når hjelpen ikke stod klar i det øyeblikket den utsatte kjente behovet. Blant annet førte det til at Ida ikke oppsøkte helsesøsteren etter at den ikke var der første gangen hun forsøkte. Idas eksempel samsvarer med funnene i studien til Dyregrov (2009b) hvor deltakerne ikke gjorde flere forsøk på å oppsøke hjelp eller avsto hjelp som følge av manglende motivasjon og støtte. Dette er en svært alvorlig konsekvens, da de kan bli gående alene med de problemene de har. Dersom de gjør dette over tid, kan problemene og konsekvensene blir større på lang sikt. Emilie på sin side hadde en god opplevelse av helsesøsteren, med å både bli tatt på alvor og å få råd til at hun kunne søke mer hjelp hos SMISO. Dette oppga også flere av deltakerne i studien til Dyregrov (2009a). De uttrykte at hjelpen fra helsesøster eller rådgiver var svært god, hvor det ble vektlagt at hjelpen ble gjennomført på elevens premisser. Helsesøstertilbudet er et svært viktig tilbud ved skolene, men man kan dessverre se at de er for lite tilgjengelig når det

gjelder. Dette kan komme av ressurser og prioriteringer. Dersom elever opplever å oppsøke helsesøster uten at den er tilgjengelig, er det viktig at lærerne forsøker å ta opp tråen og sette eleven i kontakt med helsesøsteren igjen.

5.4 (U)tilgjengelig hjelp fra (u)like instanser

Alle informantene kjente på mangelfull informasjon knyttet til hvor de kunne motta hjelp. De oppga at de ikke visste hva de hadde behov for, krav på eller hvor de kunne oppsøke hjelp. Her ser man klare likheter med studien til Dyregrov (2009b) hvor hun skriver om unge mennesker som opplever at manglende styrke eller problemer med å ta personlig kontakt fører til at det blir en barriere å søke hjelp. Den manglende automatikken førte til at de ikke oppsøkte hjelp, da de ikke visste hva eller hvem som kunne hjelpe. En slik automatikk ser jeg på som svært viktig, da det kan være vanskelig å vite hva man har behov for å ha fokus på hjelp like etter at man har vært utsatt for en traumatisk hendelse. Det er også viktig at familien får denne informasjon, da det kan bli mye for den utsatte å ta innover seg på én gang. Sitter man med kunnskap om hvor det er hjelpemuligheter, så kan en argumentere for at barrieren kanskje vil være lavere for å oppsøke hjelp når de selv er klare.

Alle av informantene som mottok hjelp fra SMISO satte pris på at hjelpen var fleksibel og tilgjengelig, og at det var et åpent tilbud. Dette kan man trekke paralleller til ved studien til Dyregrov (2009b) hvor de utsatte så på det som problematisk at hjelpen ikke var tilgjengelig når de selv hadde behovet og følte seg klar for å motta hjelp. Hjelpene vil endre seg med tiden, men det er tydelig at det er viktig at hjelpen er tilgjengelig i det personen er klar for det. Dersom de får en positiv opplevelse allerede første gang de oppsøker hjelp, er sannsynligheten større for at de vil fortsette å ta imot hjelp. Informantene beskrev videre hjelpen fra SMISO som variert, og inneholdt alt fra samtaler og besøk til praktisk hjelp. Emilie verdsatte at SMISO hadde et lavterskeltilbud, hvor hun blant annet kunne bruke stuen i bygget til å pusle på et stort puslespill de dagene hvor det var vanskelig å komme seg på skolen. Det er fint at det finnes et alternativ for å ligge hjemme, de dagene hvor det er mørkt og tungt. På den ene siden er det viktig for de utsatte å vite at livet ikke foregår inne på stua hos SMISO, og at de utsatte gror fast der og bruker det som unnskyldning for ikke å ta del i livet utenfor. På den andre siden er de omringet av ansatte som jobber der og andre utsatte.

Flere av informantene satte pris på omgang og hjelp fra andre som hadde opplevd seksuelle overgrep. Dette stemmer overens med det som fremkom i studien til Thoits (2011) hvor likesinnede kan bidra med empatisk forståelse, verifisere følelser og bekymringer. De kan også bidra med mestring, oppmuntring, informasjon og råd. I nevnte studie skrives det at likesinnede kan være rollemodeller og inspirerende håp. Silje opplevde blant annet at en ansatt ved SMISO som også hadde opplevd seksuelle overgrep var til stor hjelp, da den var så åpen og ærlig om det, og kjente på en helt annen forståelse rundt tematikken enn det hun hadde møtt før. Emilie opplevde at stemoren som også hadde vært utsatt for seksuelle overgrep hadde en helt annen forståelse, i tillegg til at hun var et forbilde med at hun hadde levd et fint liv til tross for det hun hadde gjennomgått. Ida mener også at andre utsatte har en mye dypere forståelse for hvordan det kjennes på kroppen å ha opplevd seksuelle overgrep, og setter pris på den galgenhumoren hun har med sin nåværende kjæreste som også har opplevd seksuelle overgrep.

Noen av informantene har opplevd det som vanskelig å oppsøke lege og psykolog, da man må bestille timer i lang tid i forveien. Ida uttrykte blant annet at det var vanskelig å få optimal hjelp hos psykologen da timene der bare varte 45 minutter, og det ble for firkantet for henne. Dette ser man eksempler av i studien til Dyregrov (2009b) også, hvor en gutt ikke følte at det var rette dagen å motta hjelp fra psykologen, men følte seg presset på grunn av timeavtalen. Ida opplevde likevel hjelpen fra legen som virkningsfull. Dette til tross for at legen og psykologen i utgangspunktet har like utgangspunkt for tid og avtaler. Dermed kan en argumentere for at forholdet og tilliten Ida har til psykologen og legen også spiller en viktig rolle for hvor virkningsfull hjelpen ble, og ikke bare hvor lang tid den enkelte hjelpepersonen hadde til den utsatte. Dette ser man likheter med i studien til Dyregrov (2009b) hvor deltakerne uttrykte at det var viktig at kjemien var basert på tillit, empati og oppriktig medfølelse for at de skulle fortsette å motta hjelp. Ida opplevde legen som omsorgsfull og flink, og var til stede for henne. Psykologen fikk hun aldri et godt forhold til, og det hele endte med at psykologen avsluttet hjelpen til Ida uten at hun var hverken enig eller klar. Dette førte naturlig nok til at ettervirkningene til Ida etter hvert ble enda sterkere, og hun følte seg misforstått og sviktet. Eksemplet til Ida understreker det som fremkom i studien hvor flere opplevde at psykologen ikke syntes de hadde problemer (Dyregrov, 2009b). Det kan virke som psykologen til Ida har forsøkt å snu Idas tankesett, og få henne til å innse at hun har det veldig bra og derfor ikke trenger hjelp. Dette ble feilslått fra psykologens side, da det gjorde hjelpen enda mer utilgjengelig og situasjonen til Ida ble forverret. Alt er sett fra Idas side, og

det er derfor vanskelig å si noe om hva som var grunnen til at psykologen gikk til det skrittet at behandlingen ble avsluttet. Likevel er det viktig at en så sentral hjelpeperson som en psykolog er bevisst på sin rolle som hjelpeperson. Silje kjente også på at alt håp var ute etter at behandlingen hos psykologen ikke fungerte som ønsket. I nevnte studie kommer det frem at deltakerne ser på psykologene som de mest potensielle hjelperne (Dyregrov, 2009b). De utsatte kommer nok spesielt til psykologer med store forventninger om at «alt» skal løse seg og bli bra, det er tross alt en psykolog som skal fike opp i problemene. Silje sa at hun var forventningsfull i forkant av det første møtet med psykologen. Når da behandlingen ikke lever opp til forventningene de utsatte har, så blir fallhøyden stor.

Silje utviste sterk misnøye ved metoden psykologen brukte da den forsøkte å få henne til å ta bussen. Psykologen har nok forsøkt å få Silje til å overvinne sin frykt, ved å møte den, men Silje opplevde at hun ble tvunget. Denne hjelpemetoden ble feilslått i møte med Silje. I stedet for at psykologen da kunne forsøke andre metoder for å hjelpe henne i dagliglivet, så har Silje avsluttet den hjelpen da den i hennes øyne ikke fungerte. I studien til Dyregrov (2009b) svarer deltakerne at dersom de merket at tilliten til behandleren var krenket, sluttet de med én gang. Dette var spesielt hvis de opplevde at ikke hadde oppriktig interesse og empati. Flere ga tilbakemelding på at de savnet at hjelpen var tilegnet den enkelte. På den andre siden kom det også frem at de deltakerne måtte bli presset litt mer og ikke godta det første avslaget (Dyregrov, 2009b). Emilie uttrykte at hun ikke likte psykologen i starten, men etter hvert forstod hun at hjelpen derifra var annerledes enn annen hjelp, da behandlingen gikk mye dypere, og førte til at det i større grad fungerte på å takle hverdagen på lang sikt. Det kan virke som noen av de andre informantene ikke har gitt eller fått tid nok til å sitte igjen med den samme erfaringen som Emilie sitter igjen med etter å ha gått til psykolog.

5.5 Oppsummerende refleksjon og konklusjon

Det kommer tydelig frem at for informantene i denne studien så har foreldre, søsken og venner bidratt med viktig sosial støtte, ved å være empatiske, støttende, snakket om overgrepene og bidratt med praktisk hjelp. Dette fører til at informantene føler seg trygge, ivaretatt, verdsatt og trodd, og kjenner på mindre skam og skyldfølelse. Det viser også at de er bedre rustet til å takle hverdagene, med skole og jobb. I motsatt fall, hvor informantene ikke opplevde sosial støtte, indikerer denne studien at informantene ble mer innesluttet, snakket ikke om overgrepet, fikk større ettervirkninger og oppsøkte mindre hjelp eller sluttet i hjelpen de opplevde ikke fungerte.

Funnet hos den eneste informanten som var barn da det ble utsatt for overgrepet, tyder på at mor er en viktig person i mulige avdekkinger hos barn. Informanten var den eneste som fortalte om overgrepet så raskt til sin mor etter at det skjedde. Dette er ikke et overraskende funn, da mor ofte er det menneske som er mest til stede i barnas liv. Likevel er funnet med på å vise hvor viktig det er at foreldre lytter til barna sine og tar de på alvor, og understreker også nødvendigheten med kunnskap til foreldre for at de skal kunne være med på å gjøre at seksuelle overgrep blir avdekket på et tidligst mulig tidspunkt.

Funnene i denne studien indikerer at informantene som var ungdommer da de opplevde de seksuelle overgrepene, fortalte det til jevnaldrende like etter at overgrepene hadde funnet sted. Dette kan tyde på at ungdommer anser sine venner som nærmere enn for eksempel sine foreldre. Med disse funnene ser man at ungdommer og venner er helt sentrale i avdekkingen av seksuelle overgrep. Det kan derfor argumenteres for at de er potensielle mennesker som kan både avdekke og hjelpe sine venner som omhandler andre vanskelige temaer også. Dette understreker viktigheten av at ungdommer har kunnskap om seksuelle overgrep, og man ser derfor at dette er et sentralt fokus å ha fremover. En kan argumentere for at ungdommer også trenger kunnskap om redskaper som vil være sentrale i tolkning knyttet til de seksuelle overgrepene. Dette så man blant annet hos den ene informanten i denne studien som ikke hadde nok kunnskap til å forstå hva hun ble utsatt for.

Funnene i studien hentyder til at skolehverdagen sjeldent gir muligheter for å kunne avdekke seksuelle overgrep, og at det derfor er viktig at lærerne skaper rom, som må være bygget på mulighet til å fortelle, tillit og empati. Generelt tyder funnene på at empati og tillit er viktig hos både menneskene som kan avdekke og hjelpe.

Funnene i studien indikerer at hjelpen informantene har fått fra andre utsatte er svært viktig, da de har en annen og dypere forståelse for det informantene har gjennomgått. Det kan argumenteres for at informantene i denne studien vil få nye redskaper til å tolke sin egen livssituasjon, og kjenne på mestring og skape meningsdannelse ved å hjelpe andre i lignede situasjoner. Alle mennesker er meningssøkende vesener, og dersom man opplever noe som ikke skaper mening kan det gi en følelse av kaos. Andre utsatte har skapt mening med det de har opplevd før de hjalp andre utsatte, og i fellesskap skaper de utsatte ny mening sammen.

En kan også argumentere for at andre utsatte kan gi mening om fortiden og håp for fremtiden, da de går frem som gode eksempler for at man kan leve et fint liv til tross for opplevelsene.

Funnene i forhold til de ulike hjelpeinstansene var i hovedsak at informantene verdsatte hjelpetilbudene som var tilgjengelige og åpne, slik at de kunne oppsøke de når de hadde behov for hjelp. En kan her argumentere for viktigheten av å ha et hjelpetilbud som er tilpasset brukernes behov, og ikke motsatt som noen av informantene opplevde da de måtte foreta timebestillinger hos leger og psykologer på allerede gitte tidspunkt og avgrenset tid.

Flere av informantene har fått god hjelp hos familie, venner, skole, SMISO og andre instanser, men en kan ikke unngå å se andre siden av prosessen som viser belastningen informantene har opplevd ved å oppsøke hjelp. Flere av funnene i denne studien indikerer at hjelpen eller mangelen på hjelp, støtte, tilrettelegging og utilgjengelighet ga tilleggsbelastninger til informantene. Dette kan en se ved det oppsiktsvekkende funnet innenfor sosial støtte, hvor informantene opplever at søstrene er svært viktige på den ene siden, men hvor de på den andre siden har sviktet mye i hjelpen. Flere av informantene kjenner på følelsen av at de ikke føler seg trodd av søstrene, som følge av at de ikke kan snakke om overgrepene. Tyngden og alvorligheten i dette sviket fører til at informantene kjenner på en tilleggsbelastning. Søstrene som mange anser som nære, viktige og sentrale personer, gjør en sårbar situasjon vondt verre.

En kan videre se at skolen også kan gi tilleggsbelastninger på flere områder. Et sentralt funn i denne studien indikerer at skolen fortoner seg som vanskelig når det ikke blir gjort tilrettelegginger, da alle informantene rapporterer om konsentrasjonsvansker som en av ettervirkningene av de seksuelle overgrepene. Flere rapporterer også om opplevelser knyttet til karakterpress. Andre funn knyttet til skolen, viser at lærerne ikke tar initiativ til å tilrettelegge og oppfølgingen av de utsatte elevene. En kan argumentere for at informantene kan oppleve at ansvaret for å kunne delta i undervisningen og henge med faglig blir overlatt til de selv. Dette kan oppleves som en tilleggsbelastning som gjør at informantene kan kjenne seg alene både om problemene de opplever, men også ansvaret for å rette opp i det. Disse forventningene som informantene opplever fra skolen kan blant annet oppleves som et karakter- og prestasjonspress, og vil gi tilleggsbelastninger til de utsatte. En kan videre her argumentere for viktigheten av at læreren tar ansvar for denne oppfølgingen, og at den foregår i samarbeid med de utsatte elevene og gjerne foresatte. Lærerne kan tilrettelegge ved for

eksempel og la eleven ta pauser når den kjenner behovet, sitte med noen eleven er trygg på, utsette eller ikke gjennomføre planlagte prøver eller fremføringer, ha fremføringer alene eller sammen med noen den er trygg på eller ha jevnlig samtaler. Videre kan tilretteleggingen innbefatte at læreren gir beskjed til eleven i forkant dersom undervisningen vil omhandle seksualitet, seksuelle overgrep eller lignede temaer.

Andre funn knyttet til skole indikerer at helsesøster også gir tilleggsbelastninger, som følge av at informantene opplever hjelpen som utilgjengelig. Det ble rapportert om at informanter opplevde å møte stengte dører, noe som gjorde at de sluttet å oppsøke det hjelpetilbudet og holdt de seksuelle overgrepene og behovet om hjelp for seg selv. Helsesøsteren var ikke tilgjengelig da informantene trengte det som mest, og det kan oppleves som et svik og en tilleggsbelastning. En kan derfor argumentere for viktigheten av prioriteringer knyttet til ressursbruk av helsesøster. Likevel bør man også ha fokus på å ha klare tidspunkt for når helsesøster er tilgjengelig, og lærerne bør hjelpe elevene med denne kontakten, slik at de fortsetter å oppsøke tilbudet.

Funnene i studien indikerer at flere av informantene slet med å benytte seg av tilbudet psykologene bidro med. Funnene viser at flere av informantene følte seg sviktet og misforstått av psykologene. En kan argumentere for alvorligheten knyttet til dette, da mange anser hjelpen fra en psykolog som svært viktig. Videre kan det gi store konsekvenser til den utsatte som føler seg sviktet av en så sentral hjelpeperson. Videre kan en argumentere for at hjelpen fra psykologene bidrar til en tilleggsbelastning. Funnene i denne studien understreker også viktigheten knyttet til at psykologen viste empati, hadde tillit og at psykologene trodde på at informantene hadde problemer.

Nå er det sett på fordeler og ulemper av å søke hjelp, og en kan se at summen av tilleggsbelastninger, har ført til en økt sårbarhet hos de utsatte. Informantene befant seg allerede i en vanskelig situasjon som følge av de seksuelle overgrepene og hadde behov for hjelp, men i stedet for satt de igjen med en enda større byrde som følge av sviktet fra søstrene, manglende tilrettelegging fra skolen, utilgjengelig hjelp fra helsesøster og svik i hjelpen fra psykologene. Videre ønsker jeg å reflektere og foreslå konkrete tiltak over hvordan prosessen rundt hjelp kan bli bedre.

Funnene i studien indikerer at en kan argumentere for at man skal kunne hjelpe utsatte i etterkant av seksuelle overgrep, trenger man kunnskap i nettverkene til de utsatte. Foreldre, søsken og venner trenger kunnskap for å vite hvordan de kan gi bedre sosial støtte. Informantene har ikke kunnskap om hva de har behov for, krav på eller hvor de kan oppsøke hjelp. Funnet i denne studien knyttet til problematikken til manglende automatikk i hjelpetilbudene, viser også viktigheten med å jobbe i nettverkene rundt barnet. Denne automatikken bør jobbes videre med, for at man skal kunne tilby bedre hjelp til de som er utsatt for seksuelle overgrep. Med nettverk menes det i denne sammenheng instansene rundt barnet, og ikke familien. Da tanken er at ikke bare den utsatte skal motta hjelp, men hele familien. Eksempelvis kan den utsatte ha med seg ulike familiemedlemmer til SMISO, hvor de kan få kunnskap om seksuelle overgrep generelt, men spesielt om utfordringene til deres nærmeste som har vært utsatt. På denne måten snakker familien sammen om overgrepene og all problematikken knyttet til det. Da vil også alle i familien ha samme forståelse for problemene og utfordringene, og kan gjøre at den utsatte føler seg mindre ensom. Dersom dette skal være mulig er det viktig at man skaper et faglig hjelpenettverk rundt den utsatte og familien, og at man ikke sitter på hver sin kant og for eksempel «bare» henviser den utsatte videre til ulike hjelpetilbud. Dette er viktig for å kunne gi et mer helhetlig tilbud til de utsatte, og for at det skal være mer sammenheng og kvalitet i hjelpen som blir gitt og at instansene skal ha mer kunnskap om hverandre for å hjelpe de utsatte til å finne den rette hjelpen som den enkelte har behov for. Alle må jobbe tverrfaglig sammen, men noen må ha hovedansvaret. Det kan argumenteres for at skolen er en naturlig instans å velge her. Dette fordi alle barn går på skole og det er der alle oppholder seg hver dag. Dersom skolen skal ha hovedansvaret er det viktig at ansvaret blir delegert til et team som kan jobbe sammen om det. Teamet kan for eksempel være ressursteamet ved skolen som ofte består av lærere, spesialpedagoger eller sosiallærere. Videre er det en rekke instanser som bør være en del av nettverket rundt den utsatte, for eksempel: helsesøster, politi, voldtektsmottaket, advokater, psykologer, leger, SMISO, akutt-team, barnevernet. På denne måten kan man i større grad sikre seg at «alle» utsatte får lik hjelp, og at det ikke blir opp til den enkelte å oppsøke de ulike hjelpetilbudene og få tilrettelegginger på skolen.

Funnene knyttet til mangelen på tilrettelegging og initiativtaking i skolen, kan tyde på at skolen trenger kunnskap for å forstå noe av grunnproblematikken til utsatte for å kunne tilrettelegge bedre. Dette kan for eksempel gjøres ved at SMISO kommer til skolen og underviser de ansatte. Ofte underviser SMISO elevene, og en kan argumentere for at

kunnskapen knyttet til seksuelle overgrep stopper i klasserommet og blir ikke fokuset videre på av lærerne. På denne måten sikrer en seg at alle de ansatte får samme kunnskapsgrunnlag, noe som kan føre til at flere kjenner seg tryggere for å kunne ivareta utsatte elever.

Her har jeg presentert det som jeg anser som de viktigste og mest relevante forslagene til forbedring i sammenheng med funnene fra denne studien. Studien inneholdt kun fem informanter, noe som gjør studien begrenset. Likevel kan en se veien videre, og hvilke aspekter en kan forske videre på.

6 Avslutning

En kvalitativ studie som dette forsøker ikke å gi fullstendige svar, men kan likevel bidra med kunnskap, erfaringer og bredere forståelse for seksuelle overgrep. Med blant annet fem informanter kan man ikke si at funnene som har kommet frem vil kunne generalisere for populasjonen for alle som er utsatt for seksuelle overgrep. En kan likevel få mer kunnskap og forståelse om hva de har opplevd og hva de har satt pris på. Ingen av informantene som deltok var menn. Det hadde vært svært interessant å undersøke om menn hadde hatt en annen vinkling enn det som har kommet frem i disse intervjuene. Deltakerne fra studiene som er referert til i diskusjonskapitlet er ikke nødvendigvis utsatt for seksuelle overgrep, en del har opplevd andre traumatiske hendelser. En kan likevel argumentere for likhetstrekkene og relevansen ved de studiene i sammenheng med denne studien. Funnene som fremkom i denne studien er basert på oppgavens problemstilling, viser at informantene opplevde hjelpen som variabel, samtidig som at de anså hjelp som svært viktig og for flere har den vært avgjørende for hvordan de har klart seg i etterkant. Noen ganger førte dårlig eller mangel på hjelp til at det ble en tilleggsbelastning for den utsatte. For noen førte hjelpen til et tettere forhold til de som hjalp, mens det for andre førte til splittelser i forholdet mellom viktige og nære mennesker. Vanskeligheter knyttet til hjelp førte til at informantene opplevde deres livssituasjon som enda vanskeligere og kjente på håpløshet. I tilfellene hvor det var mangel på sosial støtte og motivasjon avsluttet informantene hjelpetilbudet.

Seksuelle overgrep er et globalt folkehelseproblem, et samfunnsproblem vi som bor i et av verdens beste land har som oppgave å bidra for å bekjempe. For å bidra i denne kampen er det nødvendig med kunnskap. Denne masteroppgaven har blant annet gått inn på definisjoner, omfang og ettervirkninger av seksuelle overgrep. Den har også presentert fem historier av

unge mennesker som har vært utsatt for seksuelle overgrep, hvor fokuset i informantenes opplevelser har vært hvordan de seksuelle overgrepene har blitt avdekket, hvem de har fått hjelp fra og hvordan de har opplevd hjelpen i etterkant. Disse historiene er dessverre ikke enkelthendelser som sjeldent forekommer, og er således svært viktige bidragsytere for å få fokus på problemet og temaet seksuelle overgrep. Historiene og diskusjonen knyttet til empirien har bidratt til en rekke funn i denne studien.

Prosessen rundt de ulike delene av det masteroppgaven består av har gitt meg anvendelige erfaringer. Etter å ha gjennomført intervjuer med utsatte, anser jeg meg blant annet bedre rustet som lærer til å ha samtaler med utsatte elever. Personlig opplever jeg å ha mer kunnskap og kjenner meg tryggere på å kunne avdekke og hjelpe elever i klassen min på 30 stykker. Ikke bare elever som har opplevd seksuelle overgrep, men også andre vanskelige temaer. Etter intervjuene ser jeg også viktigheten med egenskaper knyttet til å skape tillit og vise empati, for å kunne legge til rette for å kunne avdekke og hjelpe utsatte elever. Videre anser jeg at kunnskap ikke bare er viktig å ha, men også at handlinger man foretar seg og holdninger man har spiller inn for hvordan man er som hjelpeperson. Prosessen har gjort sterke inntrykk, så sterke inntrykk at jeg tidvis har kjent på et behov for å lukke alle sansene for ikke å ta innover meg alle grusomhetene som foregår der ute. Dette har vært etterfulgt av dårlig samvittighet og spørsmål; hvorfor skal jeg beskytte meg? Hva med alle de uskyldige menneskene som ikke har muligheten til å beskytte seg? Nettopp derfor kan jeg ikke beskytte meg, jeg må benytte meg av muligheten av å skrive om og sette enda mer fokus på dette temaet, til tross for at det er tungt. Derfor har jeg ikke lukket meg eller stengt inntrykkene ute. Jeg har tatt de inn, og kjente på fortvilelse, sinne og tristhet. Jeg har også kjent på håp og stolthet av menneskene der ute, som utgjør en forskjell.

Prosessen med masteroppgaven har gjort at det har vært nødvendig å bearbeide inntrykkene på flere måter. Den ene måten har vært ved å skrive masteroppgaven i seg selv, den andre har vært å skrive dikt. Ved å skrive har jeg ikke lukket meg, men brukt sansene og følelsene til noe konstruktivt ved sette enda mer fokus og synliggjøre seksuelle overgrep. Diktet «Når livet er en dans på lego» skrev jeg på hjemveien etter intervjuet med Ingrid som gjorde svært store inntrykk, og er spunnet ut fra metaforen Ingrid benyttet. En kan på flere måter si at diktet er en kategori og beskrivelse av funnene i masteroppgaven, da det tar for seg en rekke aspekter i funnene; mareritt, hemmeligheter, mur, skyld, skam, angst, sosial støtte, hjelp, håp, fortid og fremtid. I metaforen kan man tenke seg den vonde smerten uansett hvor du går, men etter

hvert er diktet bygget opp til at kantene på legoklossene blir rundere og mindre vond å trå på. Dette skjer som følge av at barnet får hjelp og støtte, som gir en mer solid grunnmur eller tykkere skosåle når den lander på legoklossene. Dette kan også assosieres med tittelen til oppgaven: «Å få hjelp til det ubehjelpelige». Dette er motsetninger; man får hjelp, men samtidig så er det du får hjelp til tilnærmet umulig å få hjelp til. Dette kan man se ved at selv om man får hjelp etter seksuelle overgrep, så vil man kun få hjelp til å takle ettervirkningene, tankene og følelsene knyttet til overgrepet. Uansett hvor mye hjelp som tilbys, vil overgrepet alltid være der livet ut. Det vil for alltid være en del av den som har blitt utsatt. Likevel vil hjelp bidra til å gjøre livet og fremtiden lysere, som følge av at man har fått hjelp til å takle det man har vært gjennom og det som skal komme i fremtiden.

Litteraturliste

- Aakvaag, H. F., Thoresen, S. & Øverlien, C. (2016). Vold og overgrep mot barn: definisjoner og typologisering. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 265-280). Oslo: Universitetsforlaget.
- Adams, J. A. (2008). Guidelines for medical care of children evaluated for suspected sexual abuse: an update for 2008. *Current Opinion in Obstetrics & Gynecology*, 20(5), 435-411. <http://dx.doi.org/doi:10.1097/GCO.0b013e32830866f4>
- Alisic, E., Boeije, H. R., Jongmans, M. J. & Kleber, R. J. (2012). Supporting Children After Single-Incident Trauma: Parents' Views. *Clinical Pediatrics*, 51(3), 274-282. <http://dx.doi.org/doi:10.1177/0009922811423309>
- Alisic, E., Zalta, A. K., van Wesel, F., Larsen, S. E., Hafstad, G. S., Hassanpour, K. & Smid, G. E. (2014). Rates of post-traumatic stress disorder in trauma-exposed children and adolescents: meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 204, 335-340. <http://dx.doi.org/doi:10.1192/bjp.bp.113.131227>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5. Utg). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Andersen, G. [Gunvor] (2014). Barnevernstjenestens ivaretagelse av barn som kan være eller er utsatt for seksuelle overgrep. I S. Sjøftestad, & I. L. Andersen (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn: traumevisst behandling* (s. 188-201). Oslo: Universitetsforlaget
- Andersen, I. L. [Inger Lise] (2014). Traumebevisst tilnærming. I S. Sjøftestad, & I. L. Andersen (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn: traumevisst behandling* (s. 54-67). Oslo: Universitetsforlaget.
- Arnberg, F. K., Hultman, C. M., Michel P.-O. & Lundin, T. (2013). Fifteen years a ferry disaster: clinical interviews and survivors' self-assessment of their experience. *European Journal of Psychotraumatology*, 4: 20650, 1-9. <http://dx.doi.org/doi:10.3402/ejpt.v4i0.20650>
- Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk. (2017). Hva er barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk Hentet 09.08.2017 <http://www.forebygging.no/Litteratur/Hjelpeinstanser/Barne-og-ungdomspsykiatrien-BUP>
- Barnevernsloven, LOV-2009-03-27-16. (2017) Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100#KAPITTEL_4

- Cryder, C. H., Kilmer, R. P., Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (2006). An Exploratory Study of Posttraumatic Growth in Children Following a Natural Disaster. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(1), 65-69. <http://dx.doi.org/doi:10.1037/0002-9432.76.1.65>
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming* (2. utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (4. utg). Hentet 15.06.2017 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- Dyb, G., Jensen, T. K., Nygaard, E., Ekeberg, Ø., Diseth, T. H., Wentzel-Larsen, T. & Thoresen, S. (2014). Post-traumatic stress reactions in survivors of the 2011 massacre on Utøya Island, Norway. *The British Journal of Psychiatry*. 204, 361-367. <http://dx.doi.org/doi:10.1192/bjp.bp.113.133157>
- Dyregrov, K. (2009a). The Important Role of the School Following Suicide in Norway: What Support So Young People Wish That School Could Provide? *Journal of Death and Dying*. 59(2), 147-161. <http://dx.doi.org/doi:10.2190/OM.59.2.d>
- Dyregrov, K. (2009b). How Do the Young Suicide Survivors Wish to Be Met by Psychologists?: A User Study. *Journal of Death and Dying*, 59(2), 221-238. <http://dx.doi.org/10.2190/OM.59.3.c>
- Dysleksinorge. (2016). *Statistikk, spesifikke vansker*. Hentet 01.10.2017 fra <http://dysleksinorge.no/faq/statistikk-spesifikke-vansker/>
- Eisenberg, N. & Spinrad, T. L. (2004). Emotion-Related Regulation: Sharpening the Definition. *Child Development*, 75(2), 334-339.
- Felitti, V. J. & Anda, R. F. (2010). The relationship of adverse childhood experiences to adult medical disease, psychiatric disorders and sexual behavior: implications for Healthcare. I R. A. Lanius, E. Vermetten & C. Pain (Red.), *The Impact of Early Life Trauma on Health and Disease: The Hidden Epidemic* (s. 77-87). New York: Cambridge University Press.
- Gil-Rivas, V., Silver, R. C., Holman, E. A., McIntosh, D. N. & Poulin M. (2007). Parental Response and Adolescent Adjustment to the September 11, 2001 Terrorist Attacks. *Journal of Traumatic Stress*, 20(6), 1063-1068. <http://dx.doi.org/doi:10.1002/jts.20277>
- Graham-Bermann, S. A. & Seng, J. (2005). Violence exposure and traumatic stress symptoms

- as additional predictors of health problems in high-risk children. *Journal of Pediatrics*, 146(3), 349-354. <http://dx.doi.org/doi:10.1016/j.jpeds.2004.10.065>
- Hafstad, G. S. & Glad, K. A. (2016). Personlig vekst eller økt sårbarhet?: Posttraumatisk vekst fra et utviklingsperspektiv. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 76-89). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, M.-I. (2016). Barn og unges deltakelse i forskning om sensitive og erfaringsnære hendelser. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 253-264). Oslo: Universitetsforlaget.
- Help. (2017). I English Oxford living dictionaries . Hentet 05.05.2017 fra <https://en.oxforddictionaries.com/definition/help>
- Helsedirektoratet. (2016). *Nasjonal faglig retningslinjer for det helsefremmede og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom*. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Retningslinjer/Helsestasjons-%20og%20skolehelsetjenesten.pdf>
- Helsenorge. (2014). *Skolehelsetjenesten*. Hentet 20.08.2017 fra <https://helsenorge.no/hjelpetilbud-i-kommunen/helsestasjon-og-skolehelsetjenesten>
- Hjemdal, O. K. & Holt, I. K. (2014). Innledning. I S. Thoresen & O. K. Hjemdal (Red.), *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (s. 29-30). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (NKVTS, Rapport 1, 2014). Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Hjemdal, O. K. & Thoresen, S. (2014). Erfaringer med rettsapparatet. I S. Thoresen & O. K. Hjemdal (Red.), *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (s. 100-104). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (NKVTS, Rapport 1, 2014). Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Hjemdal, O. K. & Wentzel-Larsen, T. (2014). Utvalget i undersøkelsen: frafall, svarprosent og representativitet. I S. Thoresen & O. K. Hjemdal (Red.), *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (s. 48-56). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (NKVTS, Rapport 1, 2014). Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Hjulstad, H. & Sødal, L. (2001). *Bokmålsordliste* (1. utg.). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hobfoll, S. E., Watson, P., Bell, C. C., Bryant, R. A., Brymer, M. J., Friedman, M. J., ...

- Ursano, R. J. (2009). Five Essential Elements of Immediate and Mid–Term Mass Trauma Intervention: Empirical Evidence. *Psychiatry*, 70(4), 283-315.
<http://dx.doi.org/10.1521/psyc.2007.70.4.283>
- Holt, T. (2016). Betydningen av foreldrenes reaksjoner og støtte. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 63-75). Oslo: Universitetsforlaget.
- Holt, T. & Hafstad, G. S. (2016). Barn og traumer: et utviklings-psykologisk perspektiv. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 281-295). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jenny, C., Crawford-Jakubiak, J. E. & Committee on Child Abuse and Neglect. (2013). The Evaluation of Children in the Primary Care Setting When Sexual Abuse Is Suspected. *American Academy of Pediatrics*, 132(2), 558-567.
<http://dx.doi.org/doi:10.1542/peds.2013-1741>
- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S. & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), 1395-1431.
<http://dx.doi.org/doi:10.1016/j.chiabu.2005.07.004>
- Jensen, T. K. & Ormhaug, S. M. (2016). Tidlig intervensjon og forebygging av traumerelaterte vansker og posttraumatisk stress hos barn og unge. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 23-44). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kendall-Tackett, K. (2003). *Treating the Lifetime Health Effects of Childhood Victimization*. Kingston, New Jersey: Civic Research Institute.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal
- Myhre, M. C. (2016). Helsepersonell i møte med barn og unge som har opplevd omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 169-182). Oslo: Universitetsforlaget.
- Myhre, M., Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten: En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringene*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (NKVTS, Rapport 1, 2015). Hentet fra
https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/vold_voldtekt_i_oppveksten1.pdf
- Nilssen, V. (2014). *Analyse i kvalitative studier: Den skrivende forskeren* (2. opplag). Oslo:

Universitetsforlaget.

Nordanger, D. Ø. & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 51(7), 531-536. Hentet fra

<http://www.psykologtidsskriftet.no/pdf/2014/530-536.pdf>

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (s.a). *Personvernombudet for forskning*. Hentet 15.06.2017 fra http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/index.html

Opplæringsloven, LOV-2002-12-20-112. (2017). Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=Opplæringsloven>

Perry, B. D. (2006). Applying Principles of Neurodevelopment to Clinical Work with Maltreated and Traumatized Children: The Neurosequential Model of Therapeutics. I N. B. Webb (Red.), *Working with Traumatized Youth in Child Welfare* (s. 27-52). New York: The Guilford Press.

Punamäki, R.-L., (2002). The Uninvited Guest of War Enters Childhood: Developmental and Personality Aspects of War and Military Violence. *Traumatology*, 8(3), 181-204.

<http://dx.doi.org/doi:10.1177/153476560200800305>

Punamäki, R.-L., Qouta, S. & El Sarraj, E. (1997). Models of Traumatic Experiences and Children's Psychological Adjustment: The Roles of Perceived Parenting and the Children's Own Resources and Activity. *Child Development*, 68(4), 718-728.

Putnam, F. W. (2003). Ten-Year research Update Review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269-278.

<http://dx.doi.org/doi:10.1097/01.chi.0000037029.04952.72>

Read, J. Hammersley, P. & Rudegeair, T. (2007). Why, when and how to ask about childhood abuse. *Advances in Psychiatric Treatment*, 13, 101-110.

<http://dx.doi.org/doi:10.1192/apt.bp.106.002840>

Roesler, T. & Wind, T. W. (1994). Telling the Secret: Adult Women Describe Their Disclosures of Incest. *Journal of Interpersonal Violence*. 9(3), 326-338.

<http://dx.doi.org/doi:10.1177/088626094009003003>

Schore, A. N. (2009). Relational Trauma and the Developing Right Brain: An Interface of Psychoanalytic Self Psychology and Neuroscience. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1159, 189-203. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1749-6632.2009.04474.x>

Schultz, J.-H. & Langballe, Å. (2016) Lærings samtalen – læreren som ressurs for

- traumatiserte elever. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer – møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 220-236). Oslo: Universitetsforlaget.
- Shakespeare-Finch, J. & Armstrong, D. (2010). Trauma Type and Posttrauma Outcomes: Differences Between Survivors of Motor Vehicle Accidents, Sexual Assault, and Bereavement. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress and Coping*, 15(2), 69-82. <http://dx.doi.org/doi:10.1080/15325020903373151>
- Silverman, D. (2011). *Interpreting Qualitative Data: A Guide to the Principles of Qualitative Research* (4. utg). London: Sage Publications.
- Social support. (2017). I Psychology Glossary. Hentet 15.07.2017 fra <https://www.alleydog.com/glossary/definition.php?term=Social+Support>
- Sorensen, T. & Snow, B. (1991). How Children Tell: The Process of Disclosure in Child Sexual Abuse. *Child Welfare*, 70(1).
- Stefansen, K. & Løvgren, M. (2016). Fysisk vold fra foreldre. I S. Mossige & K. Stefansen (Red.), *Vold og overgrep mot barn og unge; omfang av utviklingstrekk 2007-2015*. Norsk Institutt for Forskning om Oppvekst, Velferd og Aldring (NOVA Rapport 5, 2016). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-unge>
- Steinkopf, H. (2014). Hjernen bak det hele. I S. Sjøftestad & I. L. Andersen (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn: traumevisst behandling* (s. 68-84). Oslo: Universitetsforlaget.
- Straffeloven, LOV-1927-07-04-9. (2010). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-12#KAPITTEL_2-12
- Straffeloven, LOV-2007-04-13-14. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-12#KAPITTEL_2-12
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage Publications.
- Sjøftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep: veien ut av fortielsen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sjøftestad, S. & Andersen, I. L. (Red.). (2014). *Seksuelle overgrep mot barn: traumevisst behandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.)

- Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Thoits, P. A. (2011). Mechanisms Linking Social Ties and Support to Physical and Mental Health. *Journal of Health and Social Behavior*, 52(2), 145-161.
<http://dx.doi.org/doi:10.1177/0022146510395592>
- Thoresen, S., Jensen, T. K., Wentzel-Larsen, T. & Dyb, G. (2014). Social support barriers and mental health in terrorist attack survivors. *Journal of Affective Disorders*, 156, 187-193. <https://dx.doi.org/doi:10.1016/j.jad.2013.12.014>
- Thoresen, S. & Myhre, M. C. (2014). Vold og overgrep i barndommen. I S. Thoresen & O. K. Hjemdal (Red.), *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (s. 58-70). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (NKVTS, Rapport 1, 2014). Hentet fra
https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg). Oslo: Gyldendal.
- Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L. & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 32(2), 122-138.
<http://dx.doi.org/doi:10.1016/j.cpr.2011.12.001>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Elevundersøkelsen 2016: Mobbing og arbeidsro*. Hentet 01.10.2017 fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/rapporter/elevundersokelsen-2016-mobbing-og-arbeidsro/>
- van der Kolk, B. A. (2005). Developmental Trauma Disorder. Towards a rational diagnosis for children with complex trauma histories. *Psychiatric Annals*, 35(5), 401-408.
- Verdens helseorganisasjon. (2016). Child maltreatment. Hentet fra
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>
- Verdens helseorganisasjon. (2002). Definisjon seksuelle overgrep. Hentet fra
http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf
- Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden S. & Shlonsky A. (2015). School-based education programmes for the prevention of child sexual abuse (Review). *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 4, 1-122.
<http://dx.doi.org/doi:10.1002/14651858.CD004380.pub3>.
- World Health Organization. (2003). *ICD-10 Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser: Kliniske beskrivelser og diagnostiske retningslinjer* (1. utg. 1999, 5. oppl. 2003). Oslo: Gyldendal forlag.

Øverlien, C. (2015). *Ungdom, vold og overgrep: skolen som forebygger og hjelper*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Jon-Håkon Schultz
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk UiT Norges arktiske universitet

9006 TROMSØ

Vår dato: 21.04.2017

Vår ref: 53418 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.03.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

53418	<i>Ungdommer og unge voksne som har fått hjelp etter å ha opplevd seksuelle overgrep</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Jon-Håkon Schultz</i>
<i>Student</i>	<i>Kristin Johnsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Kristin Johnsen kristinjohnsen89@hotmail.com

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 53418

FORMÅL

Formålet er å undersøke hvordan ungdommer som har blitt utsatt for seksuelle overgrep opplevde hjelpen de fikk?

PROSJEKTDESIGN OG OPPFØLGING

Studenten skal rekruttere ungdommer gjennom støttesenter og eventuelt BUP og helsesøstre. Vi anbefaler at støttesentrene, BUP og helsesøstre gjør en selvstendig vurdering av hvem som kan egne seg for å delta i et slik prosjekt. I etterkant av intervjuene vil studenten sørge for at ungdommene har mulighet for å snakke med fagfolk dersom det er behov for det.

Personvernombudet forutsetter at studenten følges opp av veileder underveis med tanke på endring av intervju spørsmål og erfaringer fra intervjuene. Vi har lagt vekt på at studenten ikke skal gå inn i selve hendelsen, men fokusere på hjelpen som ble gitt i etterkant. Likevel tar vi høyde for at studenten, i likhet med ungdommene, kan ha behov for å snakke med noen i etterkant. Vi har videre lagt vekt på at studenten er lærer, og skal utdanne seg til spesialpedagog. I sitt yrke må studenten ha kunnskap og erfaring om temaet.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

I prosjektet er det lagt opp til at ungdom fra 16 år kan delta. Det er i utgangspunktet myndige personer som kan avgi et gyldig samtykke etter personopplysningsloven. Praksis er likevel at ungdom 16 år og eldre kan delta uten foreldresamtykke i enkelte prosjekter. Med utgangspunkt i dette forutsetter vi at studenten ikke inkluderer ungdom som ikke egner seg til prosjektet. Som nevnt over kan studenten be om at støttesenter, BUP og helsesøstre gjør en vurdering i forkant av at de kontakter egnede ungdommer. Personvernombudet mener at ungdom over 16 år kan samtykke selv dersom de anses som egnet til det av personer som kjenner dem og de hendelsene de har vært utsatt for. I mange prosjekter kan det være aktuelt å få samtykke fra foresatte, men i dette prosjektet kan det være grunner som gjør at dette er vanskelig eller umulig. Vi mener at samtykket styrkes ved at fagpersoner/hjelpeapparat bistår studenten i å inkludere ungdommer som egner seg i prosjektet.

Ungdommene skal informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse.

Informasjonsskrivet er godt utformet.

SENSITIVE OPPLYSNINGER

Det kan behandles sensitive personopplysninger om seksuelle forhold og helseforhold.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forskere og studenter følger UiT Norges arktiske universitet sine rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter/minnepenn, bør opplysningene krypteres. Lydopptak og eventuelle navn på ungdommene bør ikke lagres på samme enhet. Navn på ungdommer kan med fordel lagres adskilt, på papir, fra elektroniske data. Navn bør ikke framgå på lydopptak.

PROSJEKTLUTT OG ANONYMISERING

Forventet prosjektlutt er 01.12.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger somf.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Informasjonsskriv og forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Jeg heter Kristin Johnsen, og er student ved Universitet i Tromsø – Norges arktiske universitet – og skal skrive masteroppgave i Spesialpedagogikk. Temaet for masteroppgaven er seksuelle overgrep. I den forbindelse ønsker jeg i mai og juni å intervju ungdommer og unge voksne som har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Prosjektet har tittel: «Ungdommer og unge voksne som har fått hjelp etter å ha opplevd seksuelle overgrep». I dette informasjonsskrivet vil bakgrunn, formål og deltakelse med studien bli nærmere beskrevet.

Bakgrunn og formål

Seksuelle overgrep har vært et tabutema i årrekker. De siste årene har blant annet sosiale medier bidratt til fokus på temaet, men det er fortsatt mye skam knyttet til det. Mørketallene er store, og man har enda en lang vei å gå før man oppnår den åpenheten som skal til for at seksuelle overgrep i større grad kan forebygges.

For at de seksuelle overgrepene i det hele tatt skal opphøre, er det viktig med kunnskap om hvordan man kan oppdage de. Å bli utsatt for seksuelle overgrep er en stor påkjenning og kan gi store konsekvenser videre i livet til de utsatte. For at de utsatte skal være bedre rustet til livet etter at de seksuelle overgrepene er over, er det viktig at de får hjelp. Hvem denne hjelpen kommer fra er forskjellige fra person til person. Noen får hjelp fra hjelpeinstanser, andre fra familie og venner – mens andre igjen ikke får hjelp i det hele tatt. Det er derfor forskjellig hvilken type hjelp de ulike utsatte får. Ønsket er at studien skal bidra til kunnskap om hvordan seksuelle overgrep kan oppdages, hvordan man kan ivareta de utsatte i etterkant, og hvordan hjelpen man gir kan være av best mulig kvalitet. I og med at hjelpen kan komme fra flere kanter samtidig, vil studien kunne være aktuell for profesjonsutøvere, så vel som mannen og kvinnen i gata.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Målgruppen for intervjuene vil være ungdommer og unge voksne, fra 16 år og oppover, som har opplevd seksuelle overgrep. Å delta i studien vil innebære å la seg intervju om hvordan de seksuelle overgrepene ble oppdaget, hvordan de ble ivaretatt i etterkant, hvordan de opplevde hjelpen de fikk og hva hjelpen førte til. Intervjuene vil bidra til masteroppgavens

innhold. Da studien ikke har som formål å belyse hvordan de seksuelle overgrepene foregikk, vil det ikke bli spurt direkte om dette.

Intervjuet vil gjennomføres på et lukket rom med lydopptaker, og vil ta én til to timer. For de fleste vil et slik intervju oppleves positivt; å få lov å fortelle om egne opplevelser, tanker og følelser, og på denne måten bidra til mer kunnskap i arbeidet med barn og unge. Det kan likevel også være følelsesmessig tungt å snakke om det som kan være traumatiske opplevelser, og det vil derfor i etterkant av intervjuet være mulig å snakke med ansatte ved SMISO (Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep). Det gis ingen honorar for deltakelse.

Hva skjer med informasjonen?

Alle personopplysninger vil anonymiseres, og vil bli behandlet konfidensielt. Dette innebærer at all informasjon om deltakerne, både notater og lydbånd, vil bli anonymisert. Alle opplysninger vil bli oppbevart utilgjengelig for andre i form av kode på datamaskinen og låsbar skuff. Materialet vil kun være tilgjengelig for meg og min masterveileder, Jon-Håkon Schultz (professor i pedagogisk psykologi for lærerutdanning og pedagogikk ved UiT). Kun anonymisert materiale vil bli benyttet, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne deltakerne i masteroppgaven. Innleveringsdato er 1. november 2017, og prosjektet vil da avsluttes. Notater vil makuleres og filer vil bli slettet fortløpende, og senest innen innleveringsfristen. Studien er meldt til og godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD). Dersom det er ønskelig kan deltakerne i intervjuene få tilsendt et eksemplar av masteroppgaven når den er ferdigstilt.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og deltakerne kan når som helst og uten forklaring trekke seg. Det eventuelle materialet vil da bli slettet.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

(Dato, sted)

(Underskrift prosjektdeltaker)

Takk for at du tok deg tid til å lese informasjonsskrivet. Dersom du skulle ha noen spørsmål til prosjektet, vennligst ta kontakt med, Kristin Johnsen, tlf/mail 95134436/kristinjohnsen89@hotmail.com, eller Jon-Håkon Schultz, mail j.h.schultz@nkvt.no.

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Kontaktetablering og informasjon:	<ul style="list-style-type: none"> - Ca. 5 minutter med uformell prat. - Fortelle:<ul style="list-style-type: none"> ➔ hva lydopptakeren er til. ➔ om temaer som vil bli utforsket i intervjuet. ➔ bakgrunnen for mitt ønske om å intervju deltakeren. ➔ om rettighetene til å trekke seg, osv. ➔ at det vil være mulighet for pauser. ➔ om egen utdanning og jobb. - Spørre om intervjupersonen har noen spørsmål før intervjuet begynner. - Takke for deltakelsen.
Innledning:	<ul style="list-style-type: none"> - Hvordan vil du i korte trekk beskrive barndommen din før de seksuelle overgrepene startet?<ul style="list-style-type: none"> ➔ Familie, venner, skole, hobbyer.
Forskningsspørsmål 1: Hvordan ble de seksuelle overgrepene de unge menneskene utsatt for avdekket?	<ul style="list-style-type: none"> - Ble du utsatt for et eller flere seksuelle overgrep? - Hvor gammel var du da de(t) seksuelle overgrepene startet? - Holdt du overgrepene hemmelige?<ul style="list-style-type: none"> ➔ Hvorfor og hvordan? - Prøvde du noen ganger å hinte om overgrepene uten å si det direkte?<ul style="list-style-type: none"> ➔ Kan du fortelle om det? - Kan du fortelle om første gang du fortalte til noen at du ble seksuelt misbrukt?<ul style="list-style-type: none"> ➔ Hvordan var det å fortelle det? ➔ Hvordan responderte personen du fortalte det til? - Hvordan stoppet de seksuelle overgrepene? - Hvordan ble de seksuelle overgrepene du ble utsatt for oppdaget?

Forskningsspørsmål 2:

Hvordan følte de utsatte at de ble ivaretatt i etterkant av avdekkingen?

- Kan du fortelle hva som skjedde etter at de seksuelle overgrepene ble oppdaget?
- Måtte du oppsøke hjelp selv, eller var det noen som tok kontakt med deg?
- Hvordan opplevde du hjelpen du fikk fra familie?
  - ➔ Hvem i familien fikk du hjelp fra?
  - ➔ Hva sa og gjorde de?
- Var det noen av dine venner som fikk vite det?
  - ➔ Hvordan var det for deg?
  - ➔ Hva sa og gjorde de?
  - ➔ Hvordan opplevde du hjelpen du fikk fra venner?
- Var noen av lærerne dine involvert i situasjonen din?
  - ➔ Hvordan ivaretok han/hun deg?
  - ➔ Hvordan opplevde du det?
- Gjorde de noen tilrettelegginger på skolen for deg?
  - ➔ Hvordan opplevde du hjelpen du fikk fra skolen?
  - ➔ Hvem fra skolen fikk du hjelp fra?
  - ➔ Hva sa og gjorde de?
- Var du i kontakt med rådgiver eller helsesøster ved skolen?
  - ➔ Hvordan opplevde du den kontakten?
- Var du i kontakt med noen andre hjelpeinstanser?
  - ➔ Barnevernstjenesten, politi, voldtektsmottaket, lege, krisesenter, SMISO, psykolog, advokat, akutt-team?
  - ➔ Hvordan var første møte med instansene?
  - ➔ Hvordan opplevde du hjelpen du fikk fra hjelpeinstansen?
  - ➔ Hvordan ble du møtt av menneskene i hjelpeinstansen?
  - ➔ Hvor lenge fikk du hjelp?
  - ➔ Hva inneholdt hjelpen?
  - ➔ Var det noe som manglet i hjelpen fra hjelpeinstansen?

<p>Forskningsspørsmål 3: Hva opplevde de utsatte at de fikk ut av hjelpen de fikk?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hvordan føler du at hjelpen du fikk hjalp deg? - Hva fikk du ut av hjelpen? - Hvem ga deg den «beste» hjelpen? ➔ Hva var det som gjorde at det var den «beste» hjelpen? - Hvem ga deg den «verste» hjelpen? ➔ Hva var det som gjorde at det var den «verste» hjelpen? - Har hjelpen gjort at du ser annerledes på overgrepene enn tidligere? - Har hjelpen forandret deg på noe vis? - Var det noe du skulle ønske var gjort annerledes?
<p>Avslutning:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Er det noe mer du ønsker å fortelle om? - Hva var opplevelsen av intervjuet? - Avrunder med å nevne noen av hovedpunktene intervjuet har gitt meg innsikt i. - Jeg har ikke flere spørsmål, har du noe mer du vil si eller spørsmål? - Takk for deltakelsen.